

MİMAR SİNAN

İÇİNDEKİLER

4. Büyük Üstadın Mesajı H. ÖRS
6. Sevgi üzerine (★)
7. Yine de İntizam N. EKEMEN
10. Büyük Üstadın yetkileri M. ERBUDAK
12. Mason adaylarına ne söylenmeli İ. HOYI
21. Hakikat kavramı ve masonluk ilkeleri ... N. C. AKKERMAN
30. Bazı tarifler ve açıklamalar R. TEMEL
35. Mükellefiyetler üzerine F. ÇELTİKÇİ
49. «Adalet» mefhumu üzerine **düymeciler** F. ÇELTİKÇİ
55. Masonik düşünce ve sanat C. ERKAL
61. Tolerans Dr. B. CANKAT
68. Fransızca gözümüle soyut resim A. ARDITTI
73. Mimar Sinan İ. İŞMEN
89. Tanınmış büyük Masonlar S. ARIÇ
95. İç haberler F. ÇELTİKÇİ
98. Dış haberler (★)

MİMAR SİNAN

**Gevşeklik göstermeyin,
endişe etmeyin. İnanıyorsanız, mutlaka yenersiniz.
Kur'an-ı Kerimden**

Kapak kompozisyonu : Şinasi BARUTÇU

YENİLİK BASIMEVİ — TİPO — OFSET
Tel : 27 11 53 — İSTANBUL — 1 9 6 8

MİMAR SİNAN

Türkiye Hür ve Kabul Edilmiş Masonları Büyük Locasının
tarlhi, çağdaş ve gerçekçi açıdan
araştırma ve yayın organıdır.

Sahibi ve mes'ul müdürü : Fuat RAMAZANOĞLU

Yazı işleri müdürü : Fikret ÇELTİKÇİ

ÜÇ AYDA BİR ÇIKARILIR DERGİ: ABONE VE BEDELSİZ

YIL : 2

Nuruzya sokağı 25, Beyoğlu, Tel : 49 47 53

SAYI : 5

İ Ç İ N D E K İ L E R

4. Büyük Üstadın Mesajı H. ÖRS
6. Sevgi üzerine (★)
7. Yine de intizam N. EKEMEN
10. Büyük Üstadın yetkileri M. ERBUDAK
12. Mason adaylarına ne söylenmeli İ. HOYI
21. Hakikat kavramı ve masonluk ilkeleri ... N. C. AKKERMEN
30. Bazı tarifler ve açıklamalar R. TEMEL
35. Mükellefiyetler üzerine F. ÇELTİKÇİ
49. «Adalet» mefhumu üzerine düşünceler F. ÇELTİKÇİ
55. Masonik düşünce ve sanat C. ERKAL
61. Tolerans Dr. B. CANKAT
68. Fransızca gözüyle soyut resim A. ARDİTTİ
73. Mimar Sinan İ. İŞMEN
89. Tanınmış büyük Masonlar S. ARIÇ
95. İç haberler F. ÇELTİKÇİ
98. Dış haberler (☆)

BÜYÜK ÜSTADIN MESAJI

Kardeşlerim,

Arkamızda bıraktığımız çalışma yılına bakacak olursak, hem maddî, hem manevî bakımlardan birçok mutlu olaylar görürüz. Kardeşlerimin esasen bildikleri şeyleri burada saymaya lüzum görmüyorum, sadece bir şükran borcunu yerine getirmekle yetineceğim:

Her üç bölge locamız büyük bir yapı faaliyetine geçmiş bulunmaktadır. Bu sırada İstanbul bölgesi, yeni alınan binayı tamire ve günün gereklerini karşılayabilecek hale getirmeye çalışmaktadır. İzmir'de, temel atma töreninde bu-

İnmiş olmakla mutluluk duyduğum yapı ilerlemektedir, İzmirli kardeşlerimin gayret ve himmetiyle belki çalışma yılı başına kadar tamamlanacaktır. Ankara'da da şu günlerde işe başlanacaktır.

Bütün bunları sıradan bir yapı faaliyeti gibi görenler olabilir, ama biraz düşünülecek olursa âdetta sembolik bir anlam taşıdıkları görülür. Artık evimizi yapmayı düşünecek duruma geldiğimizi; her şeye, bilgisizliğin, kötü niyetin, ihtirasların saldırılarına rağmen, Türk masonluğunun yaşama gücünden en küçük bir kısmını bile kaybetmemiş olduğunu anlatır bunlar. İlerdeki mason kuşakları bu yapıları belki küçük, o zamanın gereklerini karşılayamayacak durumda görebilirler, belki bunları yıkar, yerine daha büyük, daha güzel ve muhteşem binalar yaparlar, ama zannetmem ki, büyük yorgunluklar pahasına, büyük yokluklara rağmen bu sevgi ve kardeşlik yurtlarını meydana getirenleri unutsunlar.

Gerek kendimin, gerek sizlerin adına, bu sevgili kardeşlerime sonsuz şükranlarımı sunarım.

Hayrullah ÖRS
Büyük Üstat

Sevgi Üzerine

Sevilen her şey daima güzel bulunur, onun için fedakârlık yapılır, sevginin devamlı olması aranır ve bunun için gayret sarfedilir.

Sevgi bir şeye, bir kimseye karşı duyulan ilgi, meyil ve sempati halidir. Seven kendisini mesut bulur.

Alelâde insan, her şeyden ve herkesten fazla kendisini sever. Bu egoist davranış insan tabiatına tamamiyle uyan bir şeydir. Ama bu davranış başkalarını incitir. Kendisinden başkasını sevmeyen toplum içinde yalnız kalır. Karşılık beklemeden başkalarını sevmesini bilen veya öğrenen kimse yalnızlıktan kurtulmuş demektir.

Sevgi, birlikte yaşamanın en kudretli ve en güzel amilidir. Büyük başarılar bir birine sevgi ile bağlanmış kimselere mahsustur. Toplumlarda rahat ve huzur içinde yaşamanın şartlarından olan karşılıklı sevgi duygusu bütün dünya üzerine yayılabilse, ebedî sulh ve sükûna ulaşmak, imkânsız bir ideal olmaktan çıkacaktır.

Bu zor iş idealist insanların çabaları sayesinde belki bir gün gerçekleşebilir. Bunu aramak lâzımdır. Bunun için çalışmak ister. İdeal mabedin inşası için taşınan her yontulmuş taş misali, insanlık sevgisi için iyiye, doğruya ve güzele yönelen gayretlerden yorulmamak, bıkmamak ve asla dönmemek gerekir.

(★)

Yine de intizam

Nafiz EKEMEN

İngiltere Büyük Locasının tanışma ve intizam beyannamesi, «Kâinatın Ulu Mimarına ve onun iradesinin tezahürlerine inanmış» olmanın bütün azaların kabulü için temel şart olduğunu; «tekris olunanların taahhütlerini -Mukaddes Kanun Kitabı- üstüne veya gözlerini, açık bulunan bu kitaba tesbit ederek yapacaklarını, zira ancak bu suretle tekris edilen kişinin «yukarı» dan aldığı ilhamla taahhütlerine vicdanını bağlamasının mümkün olduğunu»; «Büyük Locanın, kendi kontrolü altında bulunan localar üzerinde tam ve kâmil bir hâkimiyete malik olacağını, ve kendi obedyansına dahil masonlar üzerinde yegâne ve mutlak otorite sahibi ve kendi kendini idare eden bağımsız ve sorumlu bir teşekkül olduğunu»; ifade etmek ve nihayet «locada din ve siyaset münakaşasını mutlak surette yasaklamak» suretiyle masonluğun ana prensiplerini çok açık bir surette bütün dünyaya yaymış ve bildirmiş bulunmaktadır.

Gayesi, ırk ve din farkı gözetmeksizin, insanlar arasında kardeşlik ve sevgi bağlarını geliştirmek suretiyle önce nefsi, ve onunla bir-

likte cemiyeti ıslah etmek olan masonluk, bu gayesine erişmek için müntesiplerinden, memleket kanunlarına riayetkâr olmalarını, kalplerinde vatan, aile ve insanlık sevgisi ile Allah korkusunu beslemelerini ister.

Masonluk nazarında insan, her türlü taassup ve batıl fikirden arınmış, kusurlarını görmesini bilen ve bunları ıslah etmeğe çalışan hür iradeli, ve hür düşünceli bir vatandaşdır. Böyle bir insan tipinin ancak hürriyeti amaç edinmiş toplumlarda yetişeceğine ve gelişeceğine inandığı için de, masonluk hürriyet ve demokrasinin öncüsü ve koruyucusudur: Bütün insanlık tarihine, bütün dünya coğrafyasına bakalım, hürriyet rejimini benimsemeyen, insan onur ve haysiyetine önem vermeyen sağcı veya solcu bütün güdümlü idarelerde ve rejimlerde masonluk, taşıdığı hürriyet ateşinin getirdiği aydınlık yüzünden, daima yok edilmesi gerekli başlıca düşman olarak görülmüştür. Her mason, içinde yaşadığı cemiyetin imkânlarına ve ortamına göre, hür bir vatandaş olarak, çeşitli siyasi akidelere birini benimsemekte, bunların tahakkuku uğruna, fert olarak çalışmakta serbesttir, hatta, hür bir vatandaş olarak, bununla görevlidir de... Her mason, ya kaderin, veya kendi serbest iradesinin onu sevk ettiği dini akideleri benimsemekte, bunlar uğrunda gerekirse mücadele etmekte de serbesttir. Fakat masonluk, teşkilât olarak, hiç bir isyasi fikri benimsemez, hiç bir siyasi faaliyette bulunmaz, ve hiç bir siyasi olayla ilgilenmez. Din konusunda da masonluğun tutumu aynıdır. Masonluk, müntesiplerinden, bir dine sahip olmalarını, Allahtan korkmalarını, vicdanlarını bu korku ile temiz tutmalarını ister; taahhüt ve yeminlerini mukaddes kitaplar üzerine yaptırır, ve bunu yaptırırken, azadan, «ancak bu sayede vicdanını yukarının iradesine bağladığına inanmasını ister».

Masonluğun reddettiği husus, insanların, şu veya bu ayrı siyasi ve dini düşüncelerden dolayı birbirleriyle savaşmaları, birer fert olduklarını unutarak, cebir ve zor kullanarak, fikirlerini birbirlerine kabul ettirmeğe çalışmaları, diğer bir deyimle, sevgi ve müsamaha-yı hiçe sayma çabasına düşmeleridir.

Bazan masonluğun ne olduğunu bilmeyen, fakat özellikle masonluğun yaydığı hürriyet ve sevgi ateşini karanlık emelleri için eive-rişiz gören kötü niyet sahibi kimseler, masonluğu dinsizlikle ,dışa-

rıdan emir alan bir cemiyet olmakla suçlamağa çalışırlar. Bu söylenenlerde hiç, amma hiç bir hakikat payı yoktur.

Masonluk, müntesiplerinden dini bir akide sahibi olmalarını, dünyanın yaratıcısına inanmalarını, ve bütün taahhütlerini ve çalışmalarını bu yaratıcının iradesinin tezahürü olan mukaddes kitabı göz önünde tutarak yapmalarını ister. Masonlar arasında çeşitli inançta olanlar bulunduğu için, her inanç sahibi önünde kendi mukaddes kitabını bulur.

Yine masonluk, müntesiplerinden vatanlarına ve memleketlerinin nizamlarına tereddütsüz ve katıksız riayetkâr olmalarını ister. Her obedyans, verdiği kararlarda, her şeyden önce memleket kanunlarına titizlikle riayet eder: hiç bir mason teşkilâtı kanunsuz bir iş yapmaz, ve kanuna aykırı hareket eden her hangi bir üyesi olursa, onu arasından derhal def'eder. Masonluk güttüğü prensipler bakımından evrenseldir: fakat, hiç bir mason otoritesi, diğer bir memleketteki mason otoritesine ne emir verebilir, ne de böyle bir istek hüsnü telâkki görür.

Ancak bu şartlara ve hükümlere katıksız riayet eden mason teşkilâtıdır ki, masonik manada, muntazam bir obedyanstır. Muntazam obedyans demek, müntesiplerine diğer muntazam obedyans localarını ziyaret imkânını veren teşkilât demektir. Her masonun, dünya kardeşlik zinciri remzi ismiyle adlandırılan teşkilât manzumesi içinde bu ziyaret hakkını kendisine sağlamasını mensup olduğu büyük locadan ve onun idarecilerinden istemek hakkıdır. Müntesiplerine karşılıklı ziyaret hakkı imkânını sağlayamıyan teşkilât yok mudur? Vardır. Fakat bunlar muntazam olmayan, ve muntazam olmadıkları için de kendilerine mason sıfatı izafe edilemeyen topluluklar, tabir caizse, kalabalıklardır.

Bu derginin diğer bir yerinde açıklıkla ifade edildiği veçhile, Türkiye Büyük Locası, halen yer yüzündeki 105 masonik otoriteden 76 sı ile bu ziyaret hakkını sağlayan dostluk ve karşılıklı tanışma muamelesini tamamlamış bulunmaktadır: Bu karşılıklı tanışma, aynı insanlık gayesini güden milyonlarca kişiyi birbirine sevgi ve kardeşlik bağlarıyla yakınlaştırmakta olduğundan, Türk masonluğu, aziz vatanımızın hürriyet ve demokrasi uğrunda bütün dünyaca iyi tanınmasına vesile yaratan bir teşkilât olmakla müftehirdir.

Büyük Üstadın Yetkileri

Macit ERBUDAK

Nasıl İslâm dininde olanlar, hangi mezhep ve tarikatten olurlarsa olsunlar, aynı camiin kubbesi altında toplanarak, aynı kutsal noktaya yönelip ibadetlerini yapıyorlarsa, çeşitli ritler üzerinde çalışan sembolik localar da bir büyük meşrik, ya da büyük locanın çatısı altında bir araya gelerek bir birlik kurarlar. Ancak bu localardan en az üçünün, ana büyük loca tarafından tanınmış olması gerekir. Böylece kurulan bu birlik, -kimi yazarların kanısına göre, eşitlikten sıkılanların kurdukları- felsefi derecelerin yüksek şûraları, veya kolejleriyle konkordatolar yapabilir. Sembolik derecelere dayandırılan ve yalnız mason üye alan bu felsefi dereceler sistemi, sembolik masonluk gibi çeşitli ritlere ayrılmıştır. İngiltere birleşik büyük locası, üyelerinin çoğu felsefi derecelerde çalıştıkları halde, İskoç ritinin yüksek şûralarıyla konkordatolar yapmayı düşünmemiştir.

Bütün ritlerin üstünde bulunan büyük meşrik ya da büyük locanın başı olan büyük üstada Avrupa'nın en demokratik ülkelerinde bile en geniş yetkiler tanınmıştır. Türkiye'de bir zamanlar masonluk 30 dereceli İskoç ritinin egemenliği altında bulunduğundan, büyük üstadın yetkilerinin kısılmasında bir sakınca görülmemiştir. Masonluğun bu biçim uygulanması, o devrin hürriyet anlayışına da uygun düşmekteydi. Politik rejim değişmekle bu tutumun da değişmesi beklenirdi. Ne var ki alışkanlıklar ve telkinlerle kafalara sarık gibi sarılan görüşler, masonluğun kabiliyetleri geliştiren, eşitlik ve hürriyeti öğreten etkili metodundan daha ağır basmaktaydı. Ancak masonluğumuzla batı masonlukları arasındaki uygulama farkları, batıyla sıkı münasebetleri olan masonların gözüne ilişmiş, bir uyanış ve kıvılcıma başlamış, bir kıvılcım nasıl kısa bir süre içinde çevresini tutuşturup geniş alanları alev alev sararsa, bu uyanış hareketi de yayılarak, Türk masonluğunun kabuğunu sıyrarak dünyaya açılmasını sağlamıştır. Ancak, büyük loca, dünya kardeşlik zincirine katılabilmek için geleneksel bağlarını koparıp, sritüel bir

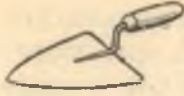
nitelik taşıyan bu yeni düzenin bağlarıyla bağlanmak zorunda kalmıştır. Fakat insan, bir defa baskıdan kurtulunca artık ona, «hayat» sıfatından başka bir özelliği olmayan bir Tanrının bile buyruğu altına girmek ağır gelmeye başlıyor. Başı dara gelince insan, neden tanrıya sığınıp güvenmeli, mademki insana akıl ve irade verilmiş, o kendi alın yazısını kendi eliyle yazmalıdır, deniyor. İnsanın tabiat kanunlarının sınırları içinde kendi kaderini değiştirebileceğine biz de inanıyoruz. Ancak, muntazam masonluklarca tanınma şartlarının başında «soyut olmayan bir Tanrıya» inanç ilkesi yer almaktadır. İşte bu metafizik ilke yüzünden dünya masonluğu, ve bir süre önce de İskoç ritinin 33 yüksek konseyden kurulu birliği, ikiye bölünmüştür. Bilindiği gibi, sayıları 36 olan dünya yüksek şûralarından İngiltere, İskoçya ve İrlanda yüksek şûraları ötedenberi bu yüksek şûralar birliğine karşı çekingen bir tutum almışlardır.

Şimdi, olağan diyebileceğimiz bütün bu ayrılıkları bir yana iterek büyük üstadın yetkilerini gözden geçirmeye çalışalım. Yürürlükte olan Türkiye Büyük Locası Anayasasının 18. maddesine göre büyük üstat, eski nizam, âdet ve geleneklerin koruyucusu ve bunların kendisine verdiği salâhiyet ve imtiyazların sahibidir (Ancak bu imtiyazların ne olduğu bildirilmemiştir).

Bütün localara, heyet, komite ve komisyonlara başkanlık etmek hakkını haizdir. Teşkilâtı her yönden teftiş, şikâyetleri tahkik ve tetkik eder; ileride büyük locaya arz edilmek üzere, lüzumlu gördüğü her türlü geçici tedbiri alır ve tatbik eder.

Avusturya büyük locasının anayasasında (Madde 11) büyük üstad ayrıca şu salâhiyetlerin verildiğini görüyoruz: 1 — Muafiyetler tanımak, 2 — Tekrislere itiraz etmek, 3 — Seçilen üstadı muhteremleri tasdik etmek, 4 — Localara açık havada çalışma izni vermek, 5 — Büyük Daimi Heyetle Umumi Heyet kararlarını VETO etmek.

Büyük üstadın vetosu üzerine kararların tatbiki ertelenir. Karar tutanaklarının kendisine sunulduğu günden itibaren sekiz gün içinde vetosunu bildiren büyük üstat, otuz gün içinde konvanyı toplandırtıya çağırarak zorundadır. Konvan, alınmış kararlar üzerinde direnirse, büyük üstat otuz gün içinde referandumla baş vurur. Yoksa, vetodan vaz geçmiş sayılır.

MASON ADAYLARINA NE SÖYLENMELİ

Yazan: J. R. DASHWOOD (*)

Çeviren : İbrahim HOYİ

Hür masonların yeni üyeler araştırmaları, bunun için şuna buna başvurmaları yasaktır. Mesleğe kabul edilme talepleri, daima, müstakbel adayın kendi istek ve rızasından doğmalı, ilk adım onun tarafından atılmalıdır. Esasen bir kimse, duyduklarının veya mesleğe mensup akrabaya ve tanıdıklarının telkini ile mesleğimize karşı bir ilgi ve cazibe duymuşsa, talip olmadan önce masonluk hakkında tamamlayıcı, hatta etraflı bilgi edinmek isteyeceği tabiidir. Sorulan hususları ne şekilde cevaplandıracağını veya, usul ve nizam daire-sinde, bildiklerini ne ölçüde açıklayabileceğini kestirmek, bir mason için her zaman kolay olmaz, ayrıca, lüzumundan fazla ihtiyatlı davranmaktan dolayı yanılması da mümkündür. Bu yazımız, herhangi bir soru sahibine verilecek sade, basit cevapları kapsayacaktır.

Hür masonluk, hiç bir anlamda gizli bir cemiyet değildir. Bu ifade ile kendine mahsus kapalı tarafları bulunduğunu inkâr etmiyor; toplantı yerleri, üyeliği, hedef, maksat ve ilkeleri, hatta bir derece-

(*) Londra'da 2076 No. lu Quator Coronat Locası Yayını.

ye kadar da usulleri bakımından hiç bir gizli tarafı yoktur, demek istiyoruz.

Hür masonluk, «Amelî sanat temeli üzerine kurulmuş bir fikri sanattır.» diye tanımlanmıştır. Yani, hür masonluk, doğrudan doğruya ortaçağda taşçı ve duvarcıların kurdukları birliklerden ortaya çıkmıştır. Fakat iki yüz yıldan beri bu sanatlarla doğrudan doğruya bir ilişkisi kalmamıştır. Şimdiki sistemin, ortaçağ sanatkarlarının loncalarına benzediğini iddia budalalık olur. Büyüme, gelişme ve değişme hayatîyet belirtisidir. Hür masonluğun uzun zaman yaşayan bir birlik, bir teşekkül olması keyfiyeti de, geniş değişme, etkin bir yayılma merhalesi geçirmiş olduğunu ve hâlâ da ,ruh ve esasta hiç bir değişikliğe uğramadan gelişmekte bulunduğunu gösterir.

Kardeşlik cemiyetimiz, Norman'ların istilâsından hemen sonra loncalar zamanından itibaren ortaya çıkmış gibi gözükmektedir. Fakat taşçı ve duvarcıların işleri kasabaların dışında bulunduğundan; bunlar loncalar kurmayıp, belirli bir taş ocağına veya bir yapıya bağlı «loca» lar meydana getirmişlerdir. Bununla beraber, bu locaların maksat ve gayeleri de, loncalarinkine çok benzemekte idi. Bu hedef ve gayeler, işi ve mesleği tanzim etmek, bir ahlâk ve davranış standartı telkin etmek ve yeni üyelere bazı meslek bilgileri vermekte toplanıyordu (1). Beri yandan, meslek ve sanatlarının o zamanki icabı, bir yerde devamlı olarak çalışmamayı, çeşitli yerlerde iş aramayı gerektirdiğinden, birbirlerini tanımak için gizli, bâtını (ésotérique) usuller, konulmuş bulunuyordu.

Sözünü ettiğimiz loca, aslında, taşçı ve duvarcılara atelye vazifesi görmekte idi ve oturdukları evlerden ayrı bulunuyordu. Bununla beraber, loca, sadece atelye olmakla kalmıyor, üstelik hatırı sayılır sosyal bir yönü de bulunuyordu. Taşçı ve duvarcılar öğle yemeklerini burada yeyip; istirahat çekiliyorlardı. Locada olup bitenlerin gizli tutulması ta eskiden beri emir ve ihtar olunmuş, locadaki ilk telkin ve öğretim, ihtimal ki, yazı ile kesin ve açık bir formül halinde ifade edilmeyip, tamamiyle sözlü olarak yapılmıştır.

Hâlâ mevcut olan en eski el yazması masonik eserler, yaklaşık olarak 1400 tarihini taşımakta ve Regius ve Cooke manüskripleri ola-

(1) Bakınız: Knopf a Jones : An Introduction to Freemasonry.

rak bilinmektedir. Her ikisinde de loca meselelerinde gizlilik, sırt tutma kesin hükmü yer almaktadır. Bu manüskrillerden o ilk devirlerde bile, taşçı ve duvarcı olmayan kimselerin de locaya üye alındıklarını, zaman geçtikçe de, bu ameli olmayan (kabul edilmiş) masonların arttığı görülmektedir. «The Masons Company of London» (Londra Masonlar Derneği) nin defterlerinden, 17 nci asrın başlarında bu topluluğun içinde «Acception» (kabul) diye bilinen bir fikri masonluk bulunduğunu ve eski eserler bilgini, Elias Ashmole' (2) in, tekrisinde 35 yıl sonra, 1682'de, muhtemelen bu speculatif locanın bir toplantısına katılmış olduğu anlaşılmaktadır.

XVII. asrın ikinci yarısında localardaki ameli unsurun gittikçe seyrettiği, fikri unsurun kuvvetlendiği, bu asrın sonlarına doğru da bir çok locanın spécultatif bir hüviyet kazandığı görülmektedir.

1717'de Londra'da dört Loca mesleğin, Londra ve Westminster şehirlerinde daha iyi bir şekilde tanzimi, ayarlanması için merkezi bir makam, otorite kurmak hususunda aralarında bir anlaşmaya varıp, bu kurula «Büyük Loca» adını verdiler. Bütün büyük locaların ilki olan bu teşekkül, Londra yakınlarını ve çevresini kapsamaktan daha fazla bir yetkiye, jüridiksiyona sahip olmayı düşünmemekle beraber, locaları yöneltmekteki basiretli kararları sayesinde hür masonluk bütün dünyaya yayıldı. Alınan en şumulü tedbirlerden biri de, o tarihe kadar millî kiliseye sıkı bir surette bağlanmış olan, bu mesleği, muayyen bir mezhep ve itikat şeklinden uzak tutmak olmuştur. O zaman konulan bu kanun, bugün de geçerlidir. Nitekim bir numaralı kadim emirlerde şöyle denir:

(2) İngiliz masonluğunda büyük bir yeri olan ve 1648'de, Warrinton da bir Locaya kabul edildiği söylenen Elias Ashmole, bir saraç oğludur. Kral II. Şarl sarayının gözdelerinden biridir. Devlet kademelerinde büyük memuriyetlerde bulunmuştur. Antika meraklısı olması yüzünden eski eserler bilgisinde bir otorite olarak tanınmış, topladığı nadir antikaları, eski eserleri, Oxford Üniversitesine hediye ederek, burada kendi adına izafetle meşhur müzeyi kurmuştur. Ayrıca, her bakımdan mükemmel diye tanımlanan ve yıllarca süren araştırmalarının bir ürünü olan «Dizbağı nişanının müesses âdetleri, kanun ve töreni» adlı bir eseri vardır. (Çeviren)

«Bir kimse, hangi dinde olursa olsun, yer ve göğün ulu mimarına iman etmek; ahlâk ve fazilet vazifelerini yerine getirmek şartıyla meslekten hariç tutulmaz, çıkarılmaz. Bu suretle, masonluk iyi, doğru, sadık ve samimi insanlar birliği ve bu mesleğin müebbeden uzağında kalacak olan kimseler arasında da gönül yapıcı, uzlaştırıcı, mutlu dostluk vasıtasıdır.»

İşte böylece mütevazı bir şekilde 1717'de kurulmuş olan Büyük Loca, yalnız bütün İngiltere'de değil, fakat aynı zamanda dış ülkelerde de kısa bir zamanda etkisini duyurdu, nüfuz ve otoritesini kabul ve teslim ettirdi. 1725'te İrlanda, 1736'da İskoçya bu misale uyup, kendi büyük localarını kurdular ve bu gidiş bütün dünyaya yayıldı. Bugün İngiltere Büyük Locası tarafından tanınmış bulunan yüz kadar hükümran büyük loca vardır. Bunlardan başka, hususiyle, Avrupa kıtasında ve bazı Latin Amerika memleketlerinde politikaya kapılmış, üyelik için gerekli bir nitelik olan «bir yüce varlığa inanmayı» talep etmediklerinden tanınmamış bulunan büyük heyetler vardır. Büyük locanın kararı gereğince, halis masonlar, bu gibi teşekkül üyeleriyle bir araya gelip hiçbir masonik toplantı yapamazlar.

İlk Büyük Loca'nın kuruluşunun hemen arkasından, localar tamamıyla spéculatif bir hüviyet almışlardı.

«Bu suretle, ortaçağların bir mirası — şimdi mimar, ve taşıcı yontucuların malı olmayan, kardeşlik cemiyetlerinin kuruluş esasını teşkil eden başlıca asli vazifeleri artık yerine getirmeseler bile— kadim gelenekleriyle övünmekte, her türlü hakları bulunan başkalarına geçmiştir.» (3)

Şimdi kardeşlik cemiyetinin mahiyet, ve gayelerini gözden geçirmek üzere, meslek tarihini bir yana bırakıp, İngiltere Büyük Locası tarafından 1938 yılında yayınlanan resmi bildiyi aşağıya kaydedelim:

Mesleğin hedefleri ve ilişkileri

1. — İngiltere Birleşik Büyük Locası, 1717'de teşkilâtlanmış bir

(3) Knopf a Jones : An Introduction to Freemasonry.

bünye olarak vücut bulduğu tarihten beri, kendi jüridiksiyonunda ahenk ve insicamla, hür masonluk hedef ve gayelerinin tam ve kesin bir şekilde ileri sürülmesini, kardeşçe bir anlaşma içinde bulunduğu diğer büyük localarla olan ilişkilerine ait ilkelerin tesbit ve tayinini zaman zaman arzuya şayan saymıştır.

2. — Yapılan müracaatlar ve son zamanlarda yayınlanan hür masonluğun, gerçek maksatlarını tahrif eden veya muğlak kılan beyanlar karşısında mesleğin bazı temel ilkelerini kuvvetle belirtmek bir kere daha gerekli görülmüştür.

3. — Meslek üyeliğine kabul ve üye olmanın ilk şartı, **Yüce Varlığa inanmak, iman etmektir. Bu, esas ve hiç bir taviz kabul etmeyen bir şarttır.**

4. — Hür masonlarca kutsal tanınan kitaplar, localarda daima açık durur. Her adayın, edilen yemin veya verilen söze **kutsallık** izafe edecek, kendi mezhep ve itikadınca iman edilen kutsal kitap üzerine ant içmesi gerekir.

5. — Hür masonluğa her girenin, toplumun huzur ve düzenini bozmak, yıkmak istidadında olan herhangi bir hareketi teşvik ve iltizamı ilk başta kat'i surette yasaktır; hür masonluğa giren bir kimse, yaşamakta olduğu memleketin veya himayesini sağlayan herhangi bir devletin kanunlarına gerekli itaati göstermeli ve devletine sadık olmalıdır.

6. — İngiliz hür masonluğu, her üyesine sadakat ve vatandaşlık vazifeleri fikrini aşılarken, ferde kamu işlerinde kendi fikir ve kanaatlerini muhafaza hakkını tanır. Ancak, bir üyeye, hür bir mason olarak, ne her hangi bir Loca'da, **dini veya siyasi meseleleri görüşüp tartışmaya, ne de bu konularda fikir ve düşüncelerini beyana hiç bir zaman müsaade etmez.**

7. — Büyük loca, ister dahilde, ister hariçte olsun, yabancı ve millî hükümet politikasına dair meseleler hakkında herhangi bir fikir beyanını daima ve kuvvetle reddetmiş ve bir hükümetle diğer hükümet veya siyasi partiler arasındaki ilişkileri etkileyen her konudan veya rakip hükümet nazariyelerine dair meselelerden uzak kalmak tarzını ihlâl eden herhangi bir harekete, ne kadar in-

sanı görünürse görünsün, isminin bulaştırılmasına müsaade etmeyecektir.

8. — Büyük Loca, bu ilkeleri desteklemeyen, bunlara bağlanmayan ve kendilerine hür masonlar ünvanını takan teşekküllerin mevcudiyetlerinden haberdar bulunmaktadır. Bu durum var oldukça, İngiltere Büyük Locası, bu kabil teşekküllerle herhangi bir ilişki kurmayı veya onları hür mason kabul etmeyi kat'i şekilde reddeder.

9. — İngiltere Büyük Locası, hür masonluğu, yalnız üç derece dairesinde ve ancak Anayasasında «halis, öz, kadim masonluk» olarak tarif edilen sınırlar içinde tatbik eden, hükümran ve müstakil bir teşkilâttir. Ünvanı ne olursa olsun, herhangi üstün bir masonik otoriteyi tanımaz veya kabul etmez.

10. — Büyük Loca, İngiltere Büyük Locası'nın kuruluşu itibariyle istinat eylediği ilkelere, sıkı bir surette uymakta tekâsül gösteren teşkilâtları üyeliğe kabul eden ve hür masonluğu temsil ettikleri iddiasında bulunan sözde milletler arası cemiyetlerle, konferanslara katılmayı bir çok sefer reddetmiştir ve redde devam edecektir. Büyük Loca böyle bir iddiayı ne kabul eyler, ne de fikir ve görüşleri, bu kabil herhangi bir cemiyet tarafından temsil oluna bilir.

11. — Bir kısmını az önce belirttiğimiz hür masonluğun temel ilkelerinden herhangi biri gizli değildir. **Büyük Loca, bu yerleşmiş ve değişmez ilkeleri açıkça beyan ve telâkki eden ve sürekli olarak sebatla tatbik eylemiş olduğunu isbatlamış bulunan Büyük Locaların tanınmasını daima göz önüne alacak, fakat bu ilkelerin yeni veya değişik bir yorumlanmasını müzakereye hiç bir surette girişmeyecektir.** İngiltere birleşik büyük locası tarafından hür mason olarak tanınmak isteyenlerin, bu ilkeleri içten kabul ve bütünlüğü içinde tatbik etmeleri gerekir.

Büyük Locaya, işbu deklarasyonu, hususiyle yedinci maddesini hâlâ destekleyip desteklemediği sorulmuş, İngiltere Büyük Locası buna verdiği cevapta, bu beyanın her kelimesini desteklediğini bildirdikten sonra, İrlanda ve İskoçya Büyük Localarının fikirlerini öğrenmek istemiştir. Üç büyük loca arasında bir toplantı yapıl-

miş ve her üç Büyük Loca, şimdiki ahvalde bu tutumlarından vazgeçmeye sebep teşkil edecek hiç bir husus olmaması itibariyle, 1938'de yayınlanan sözü geçen beyanı tereddütsüzce tekrar teyid etmişlerdir.

Şayet, hür masonluk siyasi ve dini meselelerde beyan ettiği fikirlerden ve izlediği yoldan bir kere saptırılacak olursa, yalnız ileride zuhur edebilecek herhangi bir hareketi alenen tasvip veya ithama davet edilmekle kalmayacak, fakat aynı zamanda, kendi üyeleri arasında uyuşmazlık tohumunu ekmiş olacaktır.

Üç büyük loca, hür masonlukla bu hareket tarzına sıkı sıkı bağlı kalmak suretiyle, dış dünyanın durmadan değişen doktrinlerinden masun kalarak, bekasını sağlamış olduğuna; ve hür masonluk temel ilkelerinden en küçük bir inhirafa imkân verebilecek herhangi bir davranışı tam bir tasvipsizlikle karşılayıp takbih eylediklerini tescil zorunluğunda bulduklarına kanidirlere. Ve işbu büyük localardan herhangi birinin böyle bir inhiraf yoluna sapması halinde, mesleğin kadim «landmark» larına uyduğu iddiasında bulunamayacağı ve eninde sonunda ayrılıp dağılmaya maruz kalacağı fikrine kuvvetle katılmaktadırlar. (4).

Mesleğimizin tarihi tekâmülüne, resmi hedef ve gayelerine bu suretle kısaca değindikten sonra, şimdi de bir müstakbel adayın masonluk müessesesi ile olan ilişkilerini ele alarak, ona yemin, taahhüt, vecibe ve cezalar hakkında bazı açıklamalarda bulunalım (*) :

Bir locaya katılmaya karar verir de müracaatınız kabul edilirse en az 250 yıllık geçmişi bulunan bir takım törenlerden geçirilerek, mesleğe alınacağını bilmiş olmalıyız. Ta eskiden tevarüs edilmiş örf ve âdetlerle bezenmiş olan bu törenler, derinden etkileyici bir anlam taşırlar.

Her merasimin esas temalarından birini taahhüt veya yemin teşkil

(4) Bu son üç fıkra, 1949 yılı eylül ayında «Büyük Loca» tarafından kabul edilmiştir. (Yazar.)

(*) Bu fıkralar, vecibe, yemin, taahhüt ve cezaları açıklamak maksadıyla yazar tarafından esas metne yapılan ilâvelerdir.

eder. Kolektif olarak da, gizlilik, ketumiyet, sadakat, mesleğe ve genellikle dünyadaki bütün insanlara hizmet vazifelerini kapsar.

Bu hususlar, tekristen önce açıklanmalıdır ki taahhüt ve yeminlerin delâlet eylediği mana ve ifa şekli lâıykıyla kavranabilsin.

Şunu da belirtmeğe lüzum vardır: hür masonluk, bir sigorta şirketi veya hayır cemiyeti değildir. Mesleğimize mensup üyeden hiç biri Locasından veya genellikle masonluktan, yahut, herhangi bir üyesinden mali yardım istemek hakkına malik değildir. Masonluk, tamamiyle diğerkâm bir hüviyettir ve bir kimse masonluğa kabul edilmeden önce, maddî menfaat beklemeyeceğine dair bir beyanname imzalamakla mükellefir.

Hür Masonluk, yiyip içme topluluğu, bir eğlence kulübü değildir. Samimî kardeşlik duygularını beslemek için, loca üyelerinin bir arada sık sık yemek yemelerinin âdet olduğu doğrudur. Amma bu, hür masonlukta gaye değildir, içki ve yemek toplantıları tertiplemeyen localar da vardır.

«Her gerçek mason locası Tanrıya ve onun hizmetine adanmıştır.

Her aday Yüce Varlığa olan inanç ve imanını beyan eder. Göklerin nuru, rehberliği derece derece niyaz edilir. Hür masonluk, bütün doktriner farklar ve siyasi bölünmelerden uzak kalarak, üyelere — ırk, din, mezhep ve itikatları ne olursa olsun, — insanların hak ve hürriyetlerine tam bir riayeti, ebedî olan Tanrının ve ışık'ın kabul ve tanınmasını, memleketlerine karşı sadakati, kanunlara itaati ister.»

Hür masonluk dinî ve ahlâkî bir görüşle kurulmuştur, fakat, hiç bir surette bir din değildir.

Loca içinde ve masonik toplantılarda dinî görüşme ve tartışmalar da bulunmak, kesinlikle yasaktır. Localarda siyasi parti poletikacılığı da yasaktır. Bu, masonluğun usul ve nizamlarına aykırıdır. Kardeşliğimiz, sosyal muâşeret, karşılıklı yardım, sıkıntı içindekilere hayır ve hasenatta bulunmak, herkesin iyiliğini istemek gibi ilkelere dayanan bir topluluktur.

Usul ve nizamlarımız, hür masonluğa aday olacakları teklif edecek ve destekliyeceklerin, bu adayların iyi, samimi, özü sözü bir, ahlâk kaidelerine içten saygı besliyen kimseler olmalarına azami dikkat ve itina göstermelerini emreder. Zaten masonluktan beklenen, bir kimsenin iyi, güzel hasletlerini ortaya çıkarmaktır.

Hür masonluğun temel ilkeleri; kardeşçe sevgi, yardım, doğruluk ve hakikat sevgisidir.

Kardeşçe sevgi; şefkat, muhabbet, hayırseverlik anlamında alınmalıdır. Hür masonluğa başkalarına yardım maksadıyla yaklaşılmalı, yüksek ahlâk ve meziyet sahibi kimselerin topluluğundan zevk duymak, mutluluğa ulaşmak, başkalarına mutluluk saçmak duygularıyla bir araya gelmeli, arkadaşlık kurmalıyız.

Denir ki, bir mason, eğer masonluğa lâyıkça, Krala kardeş, Prense veya bir fakire yoldaştır. Locada her mason eşit haklara ve loca işlerini yürütmede eşit oya sahip olduğu için eşittir. Fakat masonluk, bir üyesinin önceden sahip bulunduğu şeref, imtiyaz ve rütbeyi küçümsemez. Hür masonluğa talip olanlar, ne kendilerine, nede allelerine maddî, malî hiç bir yardım beklememeli; menfaatlerini arttıracakları zannına kapılmamamayacaklarını anlamalıdır. Bir üye, masonluğu, ticaret ve mesleğinin reklamına hiç bir suretle alet etmemeli ve üstünlerinin, kusurlarını hoş görürlükle karşılayacakları, veya lâyık olmadığı bir mevkie yükseltecekleri ümidine kapılmamalıdır. Bununla beraber, masonluk hoş görürlük, açık fikirlilik, menfaatsizlik, kısacası, hayır ve iyiliğin ta kendisidir.

Kısaca, masonluk birlik, dayanışma; hayır ve hasenattan ibarettir.

Hakikat Kavramı ve Masonluk ilkeleri

« Masonluk; hakikatin batıla, hürriyetin esarete, ilmin cehle, hayrın şerre, bir kelime ile hayatın ölüme galebesini öğretir ve telkin eder.»

Bulunan kalıntılarından bir milyon yıl önce yaşadığı sanılan ve varlığı, insanlığın tarihine başlangıç teşkil eden ilk insan tipi Cava adamından taş, yontmataş, cilâ taş, bakır, tunç ve demir çağını meydana getiren tarihten önceki çağların insanına kadar geçen zaman içinde gelip geçen a-

talarımızın, yaşadıkları devirlerin hayat şartlarına uygun şekilde ağır ağır gelişen bilinç ve idrak yeti ve yeteneklerinin tekâmül oran ve ölçüsünde, kâinat varlıklarının ve tabii olayların nitelikleri hakkında yorumlar yapmış ve kendilerine göre bazı yargılara varmış oldukları düşünülebilir. Tabiatla ilgili mağara resimleriyle kendilerinden sonra gelen kuşaklara intikal eden ilkel gelenekler böyle bir düşünceye verdirecek nitelikte dir. Yazının bulunması ve ilk harf yazısının

Naki Cevat AKKERMAN

Fenikeliler tarafından (M.Ö. 1250) meydana getirilişinden, ilk defa güneşin tutulacağını (M.Ö. 28.5.585)'de önceden hesaplayarak gösteren ve böylece tabiat bilimlerinin kurucusu ve İyonya tabiat filozoflarının babası sayılan Miletos'lu Thales'e ve Thales'ten «şeyanın kanunları akıl ile idrak olunur» diyen Zenon'la «kâinat her şey insanın gördüğüne ve kavradığına göredir, yani sübjektif, ve keskin hakikat değil, fertlere göre değişen hakikatler vardır» diyen Protagoras'a, ve daha sonraları 20. yüzyılın en ünlü filozofu olarak hakikat konusunda atomizm-lojik tezini ortaya koyan Russel'e kadar gelip geçen fetişik, göksel ve törel dinlerin ve türlü inançlardaki mezhep ve tarikatların kurucuları ile, birbirini izliyen doğulu ve batılı yüzlerce düşünür ve filozoflar, hakikat kavramı hakkında, kimi doğma (nas) halinde ve kimisi de, bugün sahipleri gibi fani bir değer olarak geçmişin nisyanına karışmış olan veya halen revaçta bulunan okadar çok tez ve antitez ortaya koymuşlar ki, bunların hepsini açıklamaya girişmek, bu yazının imkânı dışındadır. Bu sebeble, mecbur olmadıkça isim ve tarih sıralamadan konunun felsefi ve ilmi açılarından en önemli ana çizgileriyle bir kaç tez ve antitez örneklerini özet olarak ve konuyu ilgileyen masonluk ilkeleri üzerinde durarak ha-

kikat kavramı hakkında aydınlığa ulaşmaya çalışacağız.

Hakikat kavramının konu olarak felsefi sistem ve bilimsel düzendeği yeri :

Genel felsefe konuyu, bilgi problemleri arasında, hakikatin ne olduğunu akıl yoluyla bulup ortaya çıkarma; metafizik problem olarak da, varlıkların idrak ve duyum dışı sayılan temellerini daha çok sezgi yoluyla arayarak hakikat kavramında bir sonuca erişme gibi iki ana yönde incelemeler.

Psikoloji : kavramı, duygu hayatımızın ideal veya üstün yönelişlerinin önemli bir bölümü olarak ele alır; ve normatif ve reel bilimlerin doğuş, gelişim ve evriminde, fıtrî olan bu yönelişin büyük rolü olduğu üzerinde durur.

Sosyoloji ise konuyu, medeniyet, kültür ve değerler bölümü içinde inceler.

HAKİKATİN FELSEFİ TANIMI: Genel felsefe yönünden hakikati şöyle tarif edebiliriz:

Hakikat; bilgimizin, mekânda ve düşüncede yer alan somut veya soyut kavramların (şeylerin) tabiatına, özüne ve cevherine uygunluğudur.

Mistisizme göre ise, evrende mutlak bir hakikat vardır. O'da Allah'tır. Bunun dışında «var» olan şeyler, O'nun tecellisinden başka bir şey değildir. Gördüğümüz âlemin ötesindeki gizli hakikatin ve bütün varlığın aslı, cevheri, mahiyet ve menşei ile bizim neliğimizin sırları, Allah'ın niteliğinde toplanır. Kâinatta bağımsız ve gerçek herhangi bir varlık yoktur. Mutlak ve tek hakikat olan ilâhi varlığı idrak için akıl yolu yeter değildir. O'nun sırrına erişecek yol, ancak sezgi, ri-yazet (perhiz) ve istiğrak (dahlıç) tır. Bir mutasavvıf şöyle diyor:

Ben bilmez idim, gizli iyan hep
sen imişsin
Canlarda ve tenlerde nihan hep
sen imişsin
Senden bu cihan içre nişan is-
teridim ben
Âhir bunu bildim ki cihan hep
sen imişsin
Başka bir tasavvuf ehli de şunu
söylüyor:

Surette nazar eyler isen sen ile
ben var
Amma ki hakikatte ne sen var
ne ben var

Kısaca tasavvuf; hakikati, insa-
nın kendi varlığında araması
inancını taşımaktadır. En ünlü
mutasavvıflardan birisi olan
Mevlâna bunu şu şekilde dile ge-
tirir:

«Ey sen ki (insan), Allâhın sır-
larının nüshası ve o şahın ce-
malinin aynasıdır, âlemde ne
varsa senden hariç değildir.
Ne istersen kendinden iste, a-
radığın bizzat sensin».

Sosyologlara göre hakikat:

En geniş anlamları ile ruhsal ha-
yatımızı kavrayan madde, hayat,
ruh ve cemiyet kavramlarına iliş-
kin toplumsal bilinç ve kanı be-
raberliğidir. Düşüncenin amacı-
na ulaşması da hakikat kavramı
içinde mütalâa edilir.

Hakikat kavramı hakkındaki gö-
rüşleri felsefi ve bilimsel açılar-
dan daha çok aydınlığa kavuştur-
mak ve özellikle, hakikatin batıla,
hürriyetin esarete, ilmin cehle,
hayrın şerre ve böylece hayatın
ölüme galebesini öğretmek ve tel-
kin etmek suretiyle kendi tekâ-
mülcü felsefesini gerçekçilik ve
akılcılık prensiplerinde yoğun-
laştıran masonluğun, konudaki
düşünce sistemini daha iyi belirt-
mek imkânını sağlamak için, ha-
kikat kelimesini iki yönde mana-
landıran iki terimle, önenli bir-
kaç problem üzerinde kısaca du-
rulacaktır.

Menşei Latince realitas terimin-
den alan «realite» bizim idrak,
düşünce, zan ve hayallerimizin
dışında müstakil olarak bulunan
canlı ve cansız bütün kâinat var-

lıklarının ve cereyan eden tabii olaylarla, bunlar üzerinde hâkim olan tabii kuralların en geniş anlamlarıyla taşıdığı nitelikleri ifade eder. Örneğin, «üstünde yaşadığımız dünyanın yuvarlak olduğu, uzay içinde ve güneşin etrafında döndüğü bir hakikattir.» dediğimiz zaman, buradaki hakikat karşılığı realitedir. Çünkü dünyanın yuvarlak olarak varlığı ve uzay içinde güneşin etrafında dönüş olayı ve bu olayın tabii olduğu tabiat kanunları ve reel bilimlerle ortaya konulmuş bir hakikattir. Bu hakikat görüşü objektiftir, müşahhas (somut) ve duyumsal bir nitelik taşımaktadır.

Menşeyini yine Lâtincede veritas teriminden alan «vérité» ise daha çok, din, ahlâk, aile, hukuk, politika, sanat ve benzerleri gibi doğrudan doğruya tabiatdaki maddeler âlemine ve tabiat olaylarının niteliklerine ilişkin olmayan ve bireylerin özel veya toplumların müşterek olarak ortaya koydukları ve inandıkları sosyal olaylarla bu alandaki kuruluşların kapsadığı hakikat kavramını ifade eder. Verite, tasavvurlar, hayaller, güzellik, çirkinlik, iyilik veya kötülük, büyüklük, hırçınlık gibi duygusal takdir ve yargıları kapsayan ve değer yargıları denilen kavramlarla, yukarıda işaret edildiği gibi herhangi bir maddenin özüne ilişkin olmayan bîtatını (içrek), mücerret (soyut). kişisel

ve toplumsal ek düşüncelerdir. Bu hakikat görüşü subjektiftir. Örneğin: renkler, maddenin niteliğini tesbit eden unsurlardan birisi olması itibarıyla birer realitedir. Fakat herhangi bir renk üzerindeki farklı görüşlerimiz birer veritedir (Hakikat). Zaman zaman insanları kanlı maceralara sürükleyen dinlerin, mezheplerin ve tarikatların inançları arasındaki farkların her birisi, kendi doğmaları içinde ayrı ayrı değerler olarak birer veritedir.

Sözlüklerimizde hakikat, gerçek veya gerçeklik diye Türkçeye çevrilen ve âdeta birbirinin müteradifi (anlamdışı) gibi gösterilen her iki terimden realite (şeniyet) medde ve hayatın, ve verite de ruh ve cemiyetin niteliklerini kapsayan «h a k i k a t» kavramı olarak özetlenebilir.

İster madde-hayat ve isterse ruh ve cemiyet olsun, bütün bu düşüncelerin hemen hepsinde kâinat varlıklarının taşıdığı hakikat kavramı anlatılmak istenmiştir. Fakat aslında ruhsal hayatımız üzerinde izlenim (intiba) bırakan «şeylerin» hakikatte «var» olup olmadıkları bir soru halinde felsefenin önemli ve uzun bir bölümünü teşkil eder. Biz bu hususta kendi konumuzu açıklayacak ölçüde çok kısa notlarla iki tezin ana çizgilerini vermekle yetineceğiz.

Tezin birisi, idealizm denilen (mefkûreci) meslektir. Bu tez, ruhsal yapımızın iki temel unsuru olan bilgi ve duygu hayatımızı bir bütün halinde bize idrak ettiren bilincin ve benliğimizin dışında bağımsız olarak herhangi bir «şey» in varlığını kabul etmez. İdealizme göre, somut olarak tabiatta «var» olduğu tasavvur edilen kavramlar «şeyler», bizim tarafımızdan duyulanıp algılandığı (idrâk edildiği) ve düşünüldüğü sürece vardır. Esasen kendilerine özgü (mahsus) nitelikleri ile madde denilen bir şey yoktur. İzlenimlerden doğan bilinç halinden başka bir şey olmayan duyuların tek nedeni ise yalnız «ALLAH» tır.

Diğer tez realizm (gerçekçilik) mesleğidir. Bu teze göre beş duyumuzla ruhsal hayatımıza intikal eden ve akıl, idrak, zihin ve zekâ gibi yetilerimizle bilinen bütün «şeyler» in gerçek olarak «var» olduğudur. İnsanın düşünce ve tasavvurları mevcut olmasaydı, eşya yine «var» olacaktı. Biz, maddenin canlılık hali olan ve düşünen bir varlık olarak bu âlem içinde nasıl mevcut isek dış dünya da öylece vardır.

Ana konumuz içinde pek kısa notlarla yer verdiğimiz bu dış dünya problemlerinden idealizmi

kabul edersek, düşüncelerimizin ve hayallerimizin dışında başka maddî bir âlem mevcut olmadığına göre hakikat olarak ortada kalan, niteliğini mistisizimin de tariften uzak tuttuğu «ALLAH» ile, bazı filozofların, Allahın kendisi olarak düşündükleri küllî akıl ve öncesi de olmayan bir sonsuzluktur, ve onlara göre hakikat kavramı da, Sonsuzluğu n kendisidir.

Realizme gelince: gerçekliği, dış âlemdeki varlıkların niteliklerinde ve bütün vasıflarıyla onları meydana getiren ve muazzam bir ahenk içinde yöneten tabiat kanunlarının (biz bunlara tanrısal kurallar da diyebiliriz) prensiplerinde (ilkelerinde) aramalıdır.

Bu varlıklar: maddeler âlemi ile canlılar dünyası (hayat) ve psiko-sosyal anlamlarıyla ruh ve cemiyettir; yani fikrî hissi ve iradî temellere dayanan ferdi (bireysel) ve toplumsal bilinç. Bütün bunların oluşunu (tekevvün) ve gelişimini (inkişaf) meydana getiren ve yöneten tabiat kurallarının temel ilkesi ise, durmayan, durdurulamayan devamlı bir akışla ayrı ayrı basamaklar halinde birbirini izleyerek gelişen «vrim» dir. Ve her evrim basamağı, kendine özgü nitelikleri ile bir realite veya verite merhalesini (aşamasını) teşkil eder.

Bu hususta en güzel örnek olarak maddenin fiziksel canlılık halinden başka bir şey olmayan hayatımızın ve insan olarak soy solumuzun ana döl yatağında dölenmiş bir hücreden itibaren doğuya ve doğduktan sonra da tabii ömrünü bitirerek ölünceye kadar geçirdiği morfolojik ve fizyolojik oluş ve değişmeleri vermeye yetineceğiz. Toplumsal hayatımızın insanın yaradılışından bu yana geçirdiği fikri, hissi ve iradi oluş, gelişim ve tekâmülüne ait basamakları, tekâmül gerçeğinin belirgin belgeleri halinde siyasi, dinî, ahlâkî, hukuki, iktisadî, dil, ilim ve güzel sanatlar gibi hayatımızı ilgilleyen bütün kültür kollelerinde ayrı ayrı izlemek mümkündür. Masonluk ilkelerini yağından ilgilleyen bu konulara da başka yazılarımızda değineceğiz.

HAYATİ OLUŞUN VE TEKAMÜL GERÇEKLİĞİNİN TEMEL KANUNU :

Dinsel inançlara göre hilkat, mutlak kudret olan Allahın «k̄ün:ol» demesiyle «feyek̄ün : olmuş» ve bu maddeler âlemi içinde bitkiler, hayvanlar ve en sonunda insanlar yaratılmış, hepsinin morfolojik ve fizyolojik nitelikleri bugüne kadar muhafaza edilmiş-

tir. Bu inanç, bazı ilim adamlarının «istikrar» teorisine uygun düşmektedir. Bunların tezlerine göre, bugünkü canlı yaratıklar, yapı ve biçimleri itibarıyla yaratılışlarında ne iseler, bugün de aynıdırlar. İskeletleri kazılarla ortaya çıkarılmış olan soyları yok olmuş bir çok hayvan türleri, depremler, yıkıntılar, çöküntüler, tufanlar ve yer yer vukua gelen kıyametlerle dünya yüzünden batıp gitmişlerdir. Bu görüşe karşı Lamarck ve Darwin jeoloji, paleontoloji, embriyoloji, anatomi ve benzerleri gibi bilimsel gözlem ve belgelere dayanarak isbat ettiler ki, bütün canlı varlıklar bir hücreden başlayarak en az yüz milyon yıl süren bir zaman içinde, Lamarck'a göre ortama uyarlılık ve kalıtım; Darwin'e göre de hayat mücadelesi ve istifa ile morfolojik ve fizyolojik bir sürü tekâmül basamaklarını aşı aşı, kalıptan kalıba geçecek şekilde bugünkü varlıklar türeyip gelmiştir.

İnsanlar da böyle bir evrimin mahsulüdür. Bu istikrar ve tekâmül teorilerinin bize gösterdiği şey, Haeckel'in «Ontogeni, phylogeni'nin kısa tekrarıdır». (*) formülü ile tesbit ettiği «hayatî oluşun» temel yasası gibi tabiat kanunlarının etkisi altında canlılar dünyasının geçirdiği birbirine benzemeyen basamakların ve bu mertebelerin herbirinin o yasalar uygun düşen ve r e a l i-

(*) Bak: Mimar Sinan dergisi sayı: 1, «Kardeşlik duygusu ve kollegium hummaain.

t e kavramı içine giren gerçek nitelikleridir. Şöyle ki:

Bildiğimiz gibi dünya bir yıldızdır. Küresel biçimi ile güneşin etrafında ve kendi eksenini üzerinde dönmektedir. Güneşin etrafında dönen diğer uydularla birlikte batıdan doğuya saniyede 20 km. hızla Hergül Burcunun Vega yıldızına doğru ilerlemektedir. Türüli hipotezlere göre küremiz 1-5 milyar yıl arasında meydana gelmiştir. Jeoloji kesinlikle ortaya koymuştur ki, küremiz belli şartlar altında düzenli tabakalar halinde teşekkül etmiştir. İlk oluşan bu yana bitki ve hayvan olarak bu tabakaların hangisinde hangi tür canlıların yaşadığı da tesbit edilmiştir. İlk tortul tabakadan itibaren geçtiği tahmin olunan en az 100 milyon yıl içinde meydana gelen çökeltmelerin (teressüp) kuruluşlarına göre ayırt edilen zamanlar içinde evrimsel bir seyirle basitten mürekkebe doğru sürüp gelen gelişme nizamını özetle şu şekilde izlemek mümkündür:

«Bir hücreliler, süngerler, derisi dikenliler, halkalı solucanlar, ilkel yumuşakçalar;

Kabuklular, ilkel omurgalılar, yani balıklar ve bazı ilkel dört ayaklılar;

Kuşlar, memeliler (iklim değiş-

meleri bu devirde olmuştur ve 30 milyon yıl sürmüştür.)

En yüksek nitelikte memeliler ve insanların ilk doğuşunu andıran ilkel tipler.

Bu son devirde birçok türler ortadan silinmiş ve ortalama bir milyon yıla yakın bir zaman önce insan dünyası başlamış ve böylece ağır ağır sürüp gelen evrim seyrinin etkisi ile bugünkü canlı varlık tipleri yeryüzüne yayılmıştır. İnsanlar da döllenmiş bir hücreden başlayarak evrimsel bir gelişme seyri izleye izleye, kalıptan kalıba geçe geçe bugünkü şekillerini almış bulunmaktadır. Geçirdiğimiz bu tekâmül basamaklarını izleyelim:

Döl yatağında gelişme üzerinde olan embriyonun belirli bir devrinde tıpkı balıklar gibi başın yanlarında ve boyun bölgesinde solungaç yarıkları görülüyor. Ayrıca yine sularda yaşayan ve solungaçlarla teneffüs eden hayvanların dolaşım sisteminin aynı olan bir kan dolaşım sistemleri vardır. Döl yatağında solungaçlarla solunum mümkün olmadığı gibi, buna uygun herhangi bir dolaşım sistemine de lüzum olmadığı halde bunların varlığı, bir zamanlar yaşadığımız su içi hayatı izlerinin belgeleridir. Bu devirde köpek balığı, karayılan, tavuk ve

saire gibi hemen bütün omurgalıların embriyoları, insan embriyosunun aynı ve tamamen benzeri nitelikler taşımakta ve birbirinden ayırt etmek mümkün olamamaktadır.

Embriyonun daha ileri bir devrinde alt tarafı başlangıç yerlerini geçen ve özel kasları ile damar ve sinirleri bulunan bir kuyruk vardır. Doğumdan önce bu kuyruk körleşerek bugün taşıdığımız kuyruk sokumumuzun (sakrum) ucunu teşkil eder.

İnsan embriyosunun yine belirli bir devrinde eller ve kollar tıpkı balinalarda olduğu gibi yüzgeç biçimindedir. Kol ve parmak kemikleri bu yüzgecin içinde sıralanmış bulunmaktadır.

İnsan embriyosundaki gözler, birçok hayvanlarda olduğu gibi ilk devirlerde yana bakar durumdadır. Doğum yaklaştıkça öne doğru kayarlar.

Doğumumuzdan üç ay önce el ayakları ve tabanlar hariç olmak üzere bütün vücut ince, bol ve sık kıllarla örtülür. Bunlar bir süre sonra kayıp olur.

Bazı insanlar embriyo hayatının merhalelerinden herhangi birisini hiç bir değişikliğe uğramadan beraber getirmektedir. Boyunla

rında yarıklar, yanlarda gözler, yüzler de dahil olduğu halde bütün vücutları kıllı veyahut arka larında uzunca birer kuyrukla doğan insanlar az değildir. Özetle diyebiliriz ki, insan oluşumunun bir hücreden başlayarak embriyo hayatında geçirdiği bütün gelişme devirlerinde, su hayatını hatırlatan solungaçlar, dolaşım sistemi, yüzgeçlere benzeyen eller ve kollar, vücut dışına uzanan kuyruk, yana bakan gözler ve altıncı ayda çıkan ve bütün vücudu kaplıyan kıllar, doğuştan sonra hiç bir görevleri olmadığı halde körleşmiş olarak bulunan kulakları oynatmağa yarayan etlerle karnımızın deri altı kası, körbarsak ve bunlara benzer bazı organlarla çocukluk hayatımızda geçen bir sürü morfolojik ve ömrümüz boyunca durmadan evrim yolu izleyen psikolojik gelişmeler, bize, geçmişte milyonlarca yıl süren çok uzun zaman içinde geçirdiğimiz hayatın, basamak basamak ve kısa kısa tekrarlanan evrimsel realitelerinin en sadık örnekleri ve belgeleridir.

Her biri ayrı birer realite olan canlı varlıkların geçirdikleri evrim merhaleleri duracak ve bugünkü nitelik sürüp gidecek mi?

Esrarlı bir sonsuzluk yolunun yolları olan insanların önünde uzanıp giden daha milyonlarca yıl

lık hayat süresi içinde ne gibi de-
ğişikliklere uğrayacağını ve tekâm-
mülcü tabii kuralların onları,
hangi bir biçime sokacağını kes-
tirmek, bugünkü insan düşünce-
sinin kudreti içinde değildir.

Hakikat kavramı hakkında yu-
kardaki yazı özetinden şu sonuç-
ları çıkarabiliriz: dünyada hiç bir
düzen mükemmel olmadığı gibi
sürekli de değildir. Evren, canlı,
cansız bütün varlıkları ile durma-
yan, durdurulamayan bir oluş ve
inşa hareketinin içinde ve üzerin-
dedir. Adı ne olursa olsun, de-
ğiştirilemeyen şey, oluşta ve inşada
istifayı amaç edinen ve yöneten
yaratıcı ulu kudret ve O'nun ya-
salarıdır. Bu oluş ve inşada fikri,
hissi ve iradî ruhsal yapılarıyla
tam ve mükemmel bir insanlık
dünyasının yaratılması, mason-
luk ülküsünün başında gelmekte-
dir. Madde, hayat, ruh ve cemi-
yet kavramlarına ilişkin bütün ey-
lem ve yargılarda ilkeleri, g e r

çeklik ve a k ı l c ı l ı k o-
larak nitelendirilen masonluk,
yaratıcı ve tekâmülcü ilâhi kud-
retin etkinliğinin en sadık bir ha-
dimi olarak, düşünce ve vicdan
özgürlüğü ile insan kitlelerini ken-
di fitri istidat ve kabiliyetleri için-
de birleştirerek onları, genel ge-
lişim ve olgunluk yoluna yönelt-
mek ülküsünü en kutsal görev o-
larak tanımakta ve bu ana pren-
siplerin, insanları mutluluğa eriş-
tirecek tek yol olduğuna inan-
maktadır.

Masonların kendilerine hem des-
tek ve hem de kılavuz bildikleri
« a k ı l ve h i k m e t », haki-
kat kavramının sırlarını sinesi-
de saklayan tabiatın mahiyetini,
tabii kuralları çözümlenerek ortaya ko-
yacak ve insanları hem kendi var-
lıklarının ve hem de canlılar âle-
mi ile maddeler dünyasının efen-
disi yapacak rasyonalizm ve rea-
lizmin kapsadığı felsefi anlayışın
özü ve özetidir.

BAZI TARİFLER VE AÇIKLAMALAR

Raşit TEMEL

1 — İtidal :

İtidal, Sevgi ve ihtiraslarımız üzerine olan tahditlerdir. Bedenimizi ehlileştirerek idaresini kolaylaştırır ve zihnimizi kötülüğün tesirlerinden kurtarır.

2 — Basiret

Basiret bize muhakememizin gerektirdiği şekilde hayatımızı ve hareketlerimizi ayarlamayı öğretir, aynı zamanda şimdiki ve gelecekteki saadetimizi ilgilendiren hususlarda akıllı karar vermemiz ve ileriye görür şekilde hareket etmemiz alışkanlığını sağlar.

3 — Metanet :

Metanet, zihnin asil ve şaşmaz gayesidir. Bu sayede basiretimize rağmen çaresiz kaldığımız hallerde acıya, felâkete ve tehlikeye karşı koymaya muktedir oluruz.

4 — Adalet :

Adalet fark gözetmeksizin herkese tam hakını verme standardı ve ya doğruluk hudududur.

5 — Kardeşlik sevgisi :

Kardeşlik sevgisini tatbik etmekle zengin - fakir, yüksek - alçak her türlü insanı bir aile gibi telâkki etmeyi öğreniriz. Hepimizin tek Allah tarafından yaratılmış ve aynı dünyanın sakinleri olarak birbirimize yardımcı ve koruyucu olmamız lâzımdır.

6 — Huzur :

Dertlileri teselli etmek, onları huzura kavuşturmak bütün insanlara düşen bir vazifedir.

7 — Doğruluk :

Doğruluk, ilâhî bir vazifedir ve bütün faziletlerin temelidir. Doğruluk üzerine zihinlerimizi yorarak onun telkin ettiği emir ve ihtarlaraya uymak suretiyle tavır ve hareketlerimizi intizama sokmaya gayret ederiz. Bu sebeple de doğruluğun tesiri altında oldukça hile, yalan, iki yüzlülük aramıza giremez. Açık kalpliliğimiz başlıca vasfımızdır. Birbirimizin refahını arttırmak, muvaffakiyet ve saadetlerimizin sevincini paylaşmak için kalbimiz ve dilimiz birleşmiştir.

8 — Toleran (H.A. Kerman B.'den)

Masonluğun prensiplerinden biri olan tolerans müsadekârlık, göz yummak, tatlı muamele etmek demek olan müsamaha ve hoş görme manalarına geldiği gibi, insaf ve müsaade manalarında da kullanılır. Toleransı ruh ve mizaç genişliği manasına alanlar da vardır. Dikkat edilecek mühim nokta toleransın vurdum duymazlık olmadığıdır. Littre B. şöyle tarif ediyor: «tolerans kendi fikir ve kanaatleri karşısında zıt ve muarız olan fikirler ve mülâhazalara büyük bir sabırla tahammül edenlerin hal ve vaziyetidir.» Bu itibarla herhangi bir fikir kendi kanaatimize zıt olsa dahi bir hakikati ihti-

va etmesi ihtimali göz önünde tutularak o fikri hürmetle karşılamak vazifesini üstümüze almış oluyoruz.

Şimdi Cenap Şehabettin'in görüşlerini açıklayalım: «Medeniyet âleminin bugünkü telâkkisine göre medeniliğin ölçüsü toleranstır. Tolerans başkalarının sizden ayrı fikir beslemelerini, size çirkin ve sevimsiz gelen şeyleri beğenmelerini, sizin gördüğünüz işlerin aksini yapmalarını hoş görmek ve müsamaha ile telâkki etmektir. Şu kadar var ki bu hoş görme hareketi içinizden kendi kendine doğan gizli bir emrin tesiri olacak ve ancak kimseye zararı olmayan hususlara sarf olunacaktır. Meselâ tembellikten, korkudan, veya kaygısızlıktan ileri gelen müsamaha medeniliğin alâmeti değil, menfur bir miskinliktir. Diğer cihetten fertlere ve cemiyetlere zararı dokunacak fikirler, hisler veya işler karşısında müsamaha göstermek de bu suçlara zımnen iştirak etmektir. Binaenaleyh tolerans bu hallerde gösterilecek mezhep genişliğinin adı değildir.»

Sinirleri zayıf olanlar toleransa sahip olamazlar. Onlara öyle gelir ki, kendi fikirlerine uymayan her fikir, zevklerine aykırı her zevk, arzularına uymayan her faaliyet kendi şahıslarına karşı bir taarruzu tazammun eder ve onu şiddetle def etmek icap eder. Müteassiplar, fenalar, kıskançlar, aptallar tolerans gösteremezler.

Kötüler tahammülsüzdürler, çünkü her fırsatta kalp kırmaktan zevk alırlar. Ahmaklar için tolerans mümkün değildir, zira akılsızlığın en bariz alâmeti hakkı daima kendi tarafında görmek ve nefsinin aldanmaz hissetmektir. Alçaklar toleranslı olamazlar, zira onların mesleği ham kuvvetlerin yordakçılığıdır.

Bazı kimseler medeniyeti nezaketle ölçerler. Zira hakiki nezaket toleransla beraber yürür. Kaba adamlar toleranslı olamazlar. Tolerans şahsa tecavüzden daima sakınır, o ancak fikir ve hadiselerle meşgul olur ve hiçbir zaman yumuşak, tatlı dil, nazik ve nüvazişkâr tavrı terk etmez.

9 — Sembolizm :

Masonluk allegori (mecaz) perdesi arkasına gizlenmiş sembollerle tasvir edilen kendine has bir ahlâk sistemidir. Doğruluğun ve ahlâki hakikatlerin en emin öğretilebileceği yol budur. Masonluğa in-

tişap edebilenler ona sadece kafaları ile değil kalpleri ile de bağlı olmalıdırlar. Zihinden zihne, konuşulan veya yazılan kelimelerle hitap edilir. Kalpten kalbe ise konuşulmayan, yazılmayan kelimelerle hitap edilir. İşte bu kelimeler sembollerdir.

Semboller ilgisizlere fazla bir şey ifade etmezler: Lâkin anlayanlara çok şey ifade ederler.

Zihin birşeyi beş duyumuz yolu ile öğrenebilir. Onun aynı zamanda muhayyile kuvveti de vardır. Bu sayede de gözlerden ileri görür ve kulağımıza erişemeyecek kadar hafif sesleri hisseder. Semboller muhayyilemize çok kolaylıkla yerleşir. Kelimeler ve lisanla yapılan öğretiler hiç bir zaman, muhayyileye kudretle hitap eden sembollerin yerini tutamazlar.

On tane adamın on tane ayrı görüşü vardır. Hepsinin tahayyül kudreti de aynı değildir. Hepsinin anlama, kavrama kudreti de aynı değildir. Bu sebeplerden bir sembolden hepsinin çıkaracağı mana aynı olamaz. Hepsi muhayyilesini kullanır ve hakikatten alabildiği, kavrayabildiği kadarını kendine mal eder. Kelimelerle ifade edilen hakikatler için durum başkadır. Meselâ iki kere ikinin dörde eşit olması hemen kabul edilmesi icap eden bir hakikattir veya hiçbir şey değildir. $2 \times 2 = 4$ sözünü anlayan bir kimse söylenenler hakkında bir mefhumla sahip değildir, çünkü bunları herkes aynı şekilde bilir. Şimdi bir sembol olan «mala»yı misal olarak alalım. Yine on kişi değişiklik, doğruluk, güzellik, ilerleme ve daha bir çok manaları bir malaya bağlayabilirler. Malayı sadece harçla tuğlaları birleştirici bir alet olarak gören bir kimse mananın bir kısmına sahiptir. Bunu operatif masonluğa bağlayan bir kimse de başka bir manasını bulmuştur. Malada, insanları birbirine bağlayan pürüzleri düzelten bir anlam bulur. İnsanı Allahla münasebeti bulunan bir sembol olarak gören bir kimse de bir başka mana verir. Bunların hepsi doğrudur. Ancak herkes kendi anlayışına göre mana çıkarmış olur. Bütün insanlar bütün sembollerin manalarını anladıkları gün ise masonluğa olan ihtiyaç ortadan kalkacaktır.

Umumi olarak sembolizm, ve hususi olarak masonik sembolizm bir hayat boyu etüdüdür. O her zaman tazedir ve sonu gelmez bir mana zenginliği taşır. Bunlar üzerine çalıştıkça ve okudukça ma-

sonluğumuzu daha iyi anlayacak ve zevkine varacağız. Lâkin bunlar bir veya iki günde değil, dikkatli bir çalışma ile öğrenilebilir.

Masonluktan semboller çıkarıldığı takdirde öz çekirdek gider, sadece kabuk kalır. Masonluğa ait kelimeleri sadece işitenler, onların esas manalarını tamamen kavrayamazlar.

10. — Loca :

Loca dünyanın sembolüdür. Locanın dikdörtgen şekli dünyanın bir zamanlar tahayyül edilen eski şeklidir. Bir müptediye onun boyutları, tezyinatı, mefruşatı, nurları, mücevherleri öğretilir. Dereceler ilerledikçe sembol olarak daha başka bilgiler verilir. Loca her ne kadar dünyanın bir sembolü ise de, o kendi başına bir dünyadır. Değişik aletleri, kanunları, ve bünyesiyle harici âlemden farklı, dünya içinde bir dünyadır.

Bildiğimiz dünyada sınıf farkı, zenginlik, fakirlik, kudret, azamet, ve sefalet vardır. Loca içinde ise herkes eşittir. Sulh ve ahenk hüküm sürer. Dünyada bütün kanunlar men edicidir, ve cezalarla tatbik edilirler. Locada ise hiç bir şey menedici olmayıp bilâkis yapılması teşvik edilir. Mecburiyeti nadiren düşünülür ve çok seyrek hallerde arzu edilir. Masonlar kanunlara mecbur oldukları için değil, kendi arzuları ile itaat ederler.

***Kötülükten nefret edin,
"iyi" ye yapışın,
kardeşlik sevgisinde
bir birinizi şevkate sevin.***

Hazretî İsa

1723 tarihinde kabul edilmiş olan Mason Anayasası ve Mükellefiyetler üzerine

(Obligations - Old Charges)

(devamı)

Fikret ÇELTİKÇİ

Mükellefiyetlerin birinci maddesinde belirtilen Tanrı ve din hakkındaki anlayışı ve çeşitli objektif mahiyetteki mütalâaları özetlemeğe çalıştık. Bu görüşlerin hepsini derlemeğe kalkmak güç iştir. Konu üzerinde durdukça, bilimsel kritik açısından daha başka tefsirlere gitmek mecburiyetinde kalınabilir. Halbuki mükellefiyetlerin bilhassa bu ilk

maddesi masonluk için bir «Kredo» mahiyetinde kabul edilmektedir. Her mason bu maddeyi olduğu gibi alır ve kendi vicdanî kanaatleri içerisinde, olduğu gibi, saygı ile hıfz eder. Mason «athé» bir insan olmadığı cihetle, maddenin sadece tanrı varlığını belirten kısmı üzerinde saf ve eksiksiz bir inançla eğildikten sonra tefsirlerle fazla ilgilenmez.

Mükellefiyetlerin bundan sonraki beş maddesi, evvelce de belirttiğimiz vechile, daha ziyade masonluğun iç bünyesine ve çalışmalarına ait hükümleri ihtiva etmektedir. Bu hükümler de zaman zaman İngiltere Büyük Locasının rötuşlarına uğramıştır. Bugün eski metinden bazı kısımların çıkarılmış olduğu müşahede edilmektedir. Umumi nizamnameler daima bu beş maddenin esaslarına sadık kalınarak kaleme alınmaktadır. Zamanla 1722-23 anlayışlarına veya organizasyon şekillerine ilâveler yapmak zaruri olmaktadır. Bu itibarla, bütün iddia ve isteklere rağmen, mükellefiyetlerin bu maddeleri de «landmark» vasıflarını olduğu gibi muhafaza edememektedirler. Şu kadar var ki, bu hükümlerin ruhuna hemen hemen hiç dokunulmamaktadır.

Masonluğun dünya ölçüsünde üniversal kalabilmesi, bizce, bilhassa bu beş madde sayesinde olmuştur. Her memlekette masonluğun milli bir cemiyet olarak yaşayabilmesine sebep, bu beş maddedeki üniversal mahiyetteki tabii ve insan oğluna en uygun gelen kavramlardır. Hiç bir milli mason örgütü, bu hükümlere bağlanmakta, milli gayeler ve kavramlar bakımından sakınca görmüş değildir. Aşağıda ayrıca işaret etmeğe çalışacağımız bir iki modası geçmiş gibi

gözüken zararsız hüküm dışında, mükellefiyetlerin bu beş maddesi bu gün de ilk canlılıklarını muhafaza edebilmektedir.

Mükellefiyetlerin tam metni Türk çeye bir kaç defa çevrilmiş olduğu anlaşılıyor. Mimar Sinan Dergisinin 2. sayısında da tam metin yayınlanmıştır. Biz bu metinlerden olduğu gibi faydalanmayı istemedik. İngilizce metni kelimelerin 18 asır başındaki manalarını düşünerek ve bunları olduğu gibi kavramaya çalışarak, bizzat tercüme etmeyi tercih ettik. Bu suretle, tercümenin bütün sorumluluğunu kabul ederek, bundan evvelki birinci madde için yaptığımız gibi, Masonluk Tarihi notlarımıza bu mükellefiyetlerin diğer beş maddesini de tam olarak eklemeye uygun mütalâa ettik.

Sözü geçen beş maddenin tam tercümesine geçmeden evvel bunlarda görülen ve bu gün de bütün mason obediyanlarınınca, olduğu gibi kabul edilerek tatbik alanında muhafaza edilen hükümlerin başlıcaların bir liste halinde sıralamak istiyoruz:

1. Masonlar devlet otoritesine daima saygılıdır.
2. Masonlar asla isyan ve komplolara karışmazlar; karışmış olan masonları asla

- tasvip etmezler; hüküm giyen bu gibi masonların giydikleri hükümlere karşı asla harekette bulunmazlarsa da mahkûmiyetlerinin en az sıkıntı içinde geçmesine çalışabilirler. Bu şekilde mahkûm olan mason, başkaca bir cinayetle ilgili değilse locasından kovulamaz, masonluğu elinden alınmaz.
3. Her mason bir locaya intisap etmek ve devamlı olmak mecburiyetindedir.
 4. Mason olabilmek için hür ana babadan doğma hür bir insan (piçler mason olamaz) olmak, esir olmamak, reşit olmak, erkek olmak, iskan - dallara karışmamış ve iyi şöhret sahibi olmak lâzımdır.
 5. Localarda ve mason topluluğunda masonlar herhangi bir vazifeye, kıdem ile değil, liyakat dolayısıyla seçilir.
 6. Üstadın vereceği işi yoksa hiç bir namzet locaya alınmaz. Aynı suretle, bedeni noksanlığı bulunan, sakat kimseler masonluğa kabul edilemez. Mason namzedinin iyi aile çocuğu olması aranır.
 7. Kalfa olmadan nazır, nazır olmadan üstat, üstat olmadan büyük nazır ve sırasıyla büyük üstat olunamaz. Büyük üstat olmak için aynı zamanda iyi bir aileye mensup veya şöhret sahibi bir müdekkik veya mimar olmak gerekli bulunmaktadır. (Not: Bu hükmün bugün bir çok obediyanşalarca tadilen tatbik edildiği malûmdur.)
 8. Mason çalışmaları tam bir samimiyet ve dürüstlük içinde cereyan eder. Hiç bir birader diğer bir biraderin işini elinden almağa kalkmaz.
 9. Üstada veya ona vekâlet edene itaat edilir.
 10. Büyük locanın tasvibi olmadıkça hiç bir mason aleti veya alâmeti değiştirilemez, başkaları da kullanılamaz.
 11. Mason işlerinde mason olmayan istihdam edilemez.
 12. Çalışmalarda, üstadın izni olmadıkça hususi çalışmalar yapılamaz, komiteler kurulamaz, söz söylenemez, söz kesilemez, hakaret edilemez.
 13. Loca kararlarına itaat edilir.
 13. Loca toplantılarından sonra, neşeli sofraya toplantılarına cevaz varsa da, yeme, içme ve konuşmalarda daima itidalle hareket edilir, kavga gürültü asla yapılmaz.

15. Masonlukta din ve siyaset münakaşa ve münazaraları yasaktır.
16. Masonlar arasında vukuu melhuz ihtilaflar locada hal olunur. İhtilâfın bu yoldan halli mümkün görülmeden adli mercilere baş vurulmaz. Duruşmaların devamı sırasında hiddet ve kin hallerine düşülmez.

Başlıca hükümlerini özetlediğimiz mükellefiyetlerin bu beş maddesinin esas itibarıyla münakaşayı tahrik edecek tarafları fazla olmadığı kendiliğinden anlaşılmaktadır. Mükellefiyetlerin ilk hükmü hemen daima münakaşa konusu olduğu halde bu son maddeler üzerinde nadiren durulduğu görülmektedir. Tatbikat daha ziyade bu beş madde ile yakinen ilgili olduğu halde bu hususta pek az tenkidin müşahade edilmesi, sözü geçen maddelerin önemini bir kat daha arttırdığı kanaatindeyiz. Bununla beraber masonlukta eski devirlerden intikal eden tam bir serbestiyet havasına, obediens fikrinin getirilmesi ve merkezîyet sisteminin kurulmuş olması itibarıyla, «hür locada, hür mason» düsturu veya bunun ihtiva ettiği mefhum az çok gölgelenmiş ve masonluk bir parça itaat müessesesi haline sokulmuştur. Eski operatif masonlar devrinde mason locaları

müstakilen işlerini görürler, hukukî nizamlar bakımından kararlarını kendileri müstakil olarak alırlardı. Hiç bir merkezî otorite locaların dahili işlerine müdahale edemezdi. Loca değiştiğinde, hukukî nizamların tatbiki hususlarında fark görülmezdi. Nizamlar asırlar boyunca gelişmiş ve ananeleşmiş hükümlerden ibaretti ki, bunların yazılı olması aramazdı. Bununla beraber kendilerini operatif devirlerde de ana loca telâkkik etmiş olan bazı localar merkezî bir otorite şeklinde masonlar arasında veya mason locaları arasında zuhur eden ihtilâflarda hakemlik rolü almışlardır. Bu ana locaların diğer localar veya masonlar üzerinde hiç bir kontrol hakkı yoktu. Ancak sivil otoriteler bu ana locaların ihtilâflardaki hakemliğini tanımışlardır. Meselâ, 1401-1620 yılları arasında Strasbourg ana locası (Haupt Hütte) inşaat işleri ile ilgili davalara bakma yetkisine sahip idi. (Lantoine'in La Fran - Maçonnerie chez elle, adlı kitabından.)

İskoçya'daki meşhur Kilwinning ana locası ve York ana locası da kendi ülkelerindeki locaların işlerine asla müdahale edemezlerdi. Hatta onların «ana loca» unvanları bile itirazı mucip olurdu. 18. asır başında, Anderson Nizamının ve sözü geçen mükellefiyetlerin kabulü ile locaların

birer imtiyazı olan istiklâl hallerine son verilmiş olmakla beraber, bu merkezileştirmenin faydasız ve lüzumsuz olduğu iddia olunamaz. Eski inşaat sanatının Otuz Sene Muharebelerinden ve ezcümle Reform hareketlerinden sonra Avrupa'nın son derecede büyük bir inhitat devri geçirdiği bilinmektedir. Kilise ve muhteşem sanat abidelerinin taş yontanları, yapı ustaları toplulukla rınca yürütülen inşaat işleri artık son bulmuştur. Sivil mimari, kilise mimarisinin yerine kaim olmuştur. Her memlekette, her türlü inşaat işçi ve ustası bulunabiliyor, başka memleketlerden mütehasıs elemanların gelmesine ihtiyaç duyulmuyordu. Böylece eski «mystère» li sanat tatbi-katına ve dolayısıyla eski tesanüt uygulamalarına artık sebep kalmıyordu.

Gould'un iddia ettiği veçhile, İngiltere'de daha 17. asırda, liberal unsurların meslek erbabına localarda tefevvuk etmesi kesinlikle gerçekleşme halinde idi. Hiç şüphesiz meslek teşekkülleri hâlâ mevcuttu. Meselâ York locası bu halin müşahedesine istinat ederek, 1717 yılında Londra Büyük Locasının kuruluşunu bir hıyanet hareketi olarak kabul etmişti. Fakat spekülâtif çalışmaların eski meslek çalışmalarının yerini aldığı cihetle artık obedi-yans fikri bir nevi emrivaki şeklinde tecessül etmiş oluyordu.

Merkezileşmeye karşı fikir beyan edenlerin tenkitleri pek fazla kuvvetli sayılmamıştır. Bu itibarla merkezileştirme taraftarlarının görüşleri her yerde itibar görmüştür. Merkezi otoritenin teessüsündeki zaruret şöyle izah edilmektedir:

«Önceleri mesleki teknik bilgiler, bir locaya giriş ve kabulde bir nevi pasaport rolü oynardı. Usta masonlardan ders almış bir çırak bilgi ve hüsnü-halinden dolayı ustasının teminatını haizdi. Fakat cemiyetin her meslek sahibine açık tutulmasıyla, ahlâki vasıflar ön plâna geçmekte idi ve bu sebeple namzetlerde bu vasıfların mevcudiyetini tesbit etmek zarurî oluyordu. Bu ise atelyeler üzerinde, umumî nizamnamelerle taayyün eden bir kontrolün tesisine mümkün olabilmekte idi. Bu isetabii bir şekilde merkezi bir otoriteye bağlanmak zaruretini ve dolayısıyla obedi-yans fikrini doğuruyordu.»

York locası bu fikre itiraz ettiği halde, zamanla o da bu fikri benimsemiş, müteakiben York'ta da, İskoçya ve İrlanda'da olduğu üzere, merkezi birer otorite teessüs etmiştir. Eninde sonunda bütün bu otoriteler Anderson Nizamnamesini benimsemişler, ve burada tercümesini yapmakta olduğumuz mükellefiyetleri a-nayasalarına hemen hemen aynen

eklemekten başka bir şey yapmamışlardır.

Türkiye Büyük Locasının anayasası sözü geçen mükellefiyetlerin ruhuna aykırı hiç bir hükmü taşımamaktadır. Bu husus mevcut metinlerin dikkatle tetkikinde açıkça belli olmaktadır. Bununla beraber, anayasa ve Localar Umumi Nizamnamesinde sözü geçen mükellefiyetler ayrı bir bahis şeklinde veya bir apandis şeklinde eklenmediği için, bazı hassas biraderler nazarında bir eksiklik gibi gösterildiği vakidir. Halbuki anayasa veya nizamnameler bu hükümlere aykırı veya reddedici hükümleri ihtiva etmediği takdirde, onların sözü geçen metinlere ilâvesi üniversal bir kaide icabı olarak gösterilemez. Kaldığı bu metinleri nizamnamelerinin metinlerine eklemiş olan büyük localar dahi bu hususta mutlak bir bağlantının mevcudiyetini ileri sürmekten daima kaçınmışlardır.

Bu hususları belirttikten sonra sözü geçen son beş maddenin tercümesini aşağıda vermiş bulunuyoruz.

2. Yüksek otorite ve memuriyet hakkında.

Her mason, nerede ikamet eder veya çalışırsa çalışsın, sivil idareye karşı saygı duyan bir kişidir,

ve milletin sulh ve huzuruna karşı olan ayaklanma hareketlerine, komplolara asla karışmadığı gibi, aşağı kademedeki memurlara karşı da hakaretkâr davranışlarda bulunmaz; masonluk, harplerden, kanlı çatışmalardan ve karışıklıklardan her zaman yaralı çıkmış olduğu cihetle ve daima sadakat göstermiş ve sulhsever kalmış olması dolayısıyla eski krallar ve prensler sulh zamanında daima gelişme göstermiş olan masonların cemiyetini muhasımlarının fecavüz-kâr hareketlerine karşı savunmuşlar, onları teşvik etmişler ve kardeşlik cemiyetinin şeretini korumuşlardır.

Bu itibarla eğer bir birader devlete karşı isyan edecek olursa, isyanı teşvik görmeyecektir; fakat, bahıtsız bir kimse olarak merhamete muhtaç kabul edilecektir; ve eğer bu biraderin başka bir cinayete ilgili olmadığı kanaatine varılırsa, sadık kardeşlik cemiyeti onun isyan hareketini reddetmek ve o anda iktidarda bulunan hükümetin politik husumetine sebep yaratmamakla beraber, kendisini locadan tart edemez ve locasıyla irtibatını kesemez.

3. Localar hakkında.

Loca, masonların toplandığı ve çalıştığı yerdir. Böylece, mason-

ların toplantılarına veya usulüne uygun şekilde tanzim edilmiş mason cemiyetine loca ismi verilmektedir, ve her birader bir locaya intisap etmek ve onun iç yönetmeliğine ve umumî nizamnameye riayet etmek mecburiyetindedir. İster özel, ister genel olsun ilişik, umumî veya büyük loca nizamnamesini veya ona göre hazırlanmış iç yönetmeliği anlayabilmek için en iyi yol locaya devam etmektir. Eski devirde, hiç bir üstat veya refik, özellikle haberdar edildiğinde, hakiki bir mani olmadığı takdirde, loca toplantısında bulunmazlık edemezdi; mazereti üstat ve nazırlar tarafından makbul görülmedikçe tenkit ve muahaze edilmekten kurtulamazdı.

Locaya kabul edilen kimseler, iyi ve meşru aile çocuğu, hür doğmuş, reşit ve kâmil yaşta olan ve esir, kadın ve iskandallara karışmış olmayan, iyi şöhret sahibi olan kimselerdir.

4. Üstat nazırlar, kalfalar ve çıraqlar hakkında.

Masonlar arasında her türlü tercih hakiki değer ve liyakate dayanır. Bu sayededir ki, iş verenin işi iyi görülmüş olur, biraderler mahcup ve şahane sanat küçük düşürülmüş olmaz. Bu itibardır ki, her üstat veya nazır kідeme göre değil, fakat liyakat-

lerine binaen seçilirler. Bu hususları yazılı olarak ifade etmek mümkün değildir, her birader bunları bulunduğu mevkiden, kardeşlik cemiyetine has usul dairesinde öğrenmelidir. Şu kadar var ki, namzetler, hiç bir üstadın vereceği işi olmadan, sakatlığı veya bedeni bozukluğu bulunan ve namuslu aile çocuğu, mükemmel bir genç olmayan kimseleri çıraklığa kabul edemeyeceğini bilmelidirler. Aksi halde çırağın, sanatı öğrenmesi, üstadının iş verene hizmet etmesi, birader olduktan ve memleketinin âdetleri gereğince belirli bir müddet hizmetten sonra kalfalığa geçmesi mümkün olmaz; gerekli evsafı haiz olunca da, nazırlığa, ve sonra locanın üstatlığına, büyük nazırlığa ve sonunda liyakatine göre bütün locaların büyük üstatlığına kadar yükselebilir.

Hiç bir birader kalfalık mertebesinden geçmeden nazır, nazırlık yapmadan üstat, bir locanın üstatlığını yapmadan büyük nazır, seçilmeden önce kalfalık yapmadan ve asil bir aileye mensup olmadan veya namuslu ana babadan doğma en iyi yetişmiş bir centilmen veya locaların kanaatince eşsiz bir liyakat sahibi meşhur bir bilgin veya mimar veya sanatkâr olmayan büyük üstat olamaz. Görevini daha kolay ve daha şerefle ifa edebilmesi için büyük üstat, her hangi bir loca-

nın üstadını veya daha önce üstatlık yapmış olan birisini, kendisi bulunmadığı zaman veya tefviz ettiği yetkilerini bir mektupla geri almadığı sürece bütün bu yetkileri kullanabilecek olan büyük üstat kaymakamını seçme kudretine sahiptir.

Eski locanın üst ve alt kademelerdeki nâzım ve idarecilerine, buldukları makamlarda bütün biraderler eski mükellefiyetler ve nizamlara uygun şekilde, mahviyetle, saygıyla, ve tehalükle itaat etmek mecburiyetindedirler.

5. Çalışma sırasında cemiyetin idaresi hakkında.

Bütün masonlar iş günlerinde dürüst çalışırlar, ve böylece tatil günlerini takdire lâıyk bir şekilde yaşarlar ve zamanlarını memleket kanun veya adetlerinin tayin ve tesbit ettiği surette geçirirler.

Mesleğin en mahiri, iş verenin ustadı veya nazırı seçilir; bu zata, emrinde çalışanlar tarafından üstat diye hitap olunur. Cemiyet, her türlü kötü lisan kullanılmasını ve yekdiğerini nezaket dışı adlarla çağırmayı meneder ve birbirlerine birader denmesini ve nezaketle hareket edilmesini ister.

Üstat, kendi maharetine güvене-

rek, mümkün olduğu kadar akıllıca, iş verenin işini yürütecek ve iş verenin malzemesini kendi malı imiş gibi en doğru şekilde kullanacak ve hiç bir biradere veya çırağa hizmetinin hakiki karşılığından fazlasını vermeyecektir.

Gerek üstat, gerekse hak ettikleri ücretlerini alan masonlar iş verene sadakatle bağlanacaklar, ve ister gündelikle, ister götürü olarak verilmiş olsun, işlerini namusuyla bitirecekler, ve hiç bir zaman gündelik usulu ile bitirilmesi âdet olan bir işi götürü olarak kabul etmeyeceklerdir.

Hiç kimse bir biraderin refahını kıskanmayacak, kendisi aynı derecede yapabileceği bir iş olsa dahi onun işini elinden almayacak veya onu işinden etmiyecektir. Zira, hiç bir kimse, işe başlamanın proje ve planları hakkında doğru bilgiye sahip olmadıkça iş verenin işini aynı mükemmeliyette bitiremez.

Üstadın emrindeki işin nazırlığına seçilen bir kalfa, hem üstada, hem de kalfalara karşı sadakatle hareket edecek ve üstadın bulunmadığı zaman iş verenin işine dikkatle nezaret edecek ve biraderleri de ona itaat edeceklerdir. İşe alınan bütün masonlar ücretlerini tatlılıkla, itiraz veya isyan etmeden alacaklar ve iş sona er-

medikçe üstatlarını terk etmeyeceklerdir.

Muhakeme noksanlığı dolayısıyla malzemenin harabiyetini önlemek ve kardeşlik sevgisini arttırmak ve devam ettirmek için her genç biradere iş eğitimi sağlanacaktır.

Çalışma sırasında kullanılan bütün aletler büyük loca tarafından tasvip olunacaktır.

Masonluğun kendine mahsus işlerinde mason olmayan işçiler kullanılmaz. Âcil bir zaruret olmadıkça hür masonlar hür olmayanlarla birlikte çalışmayacak ve mason olmayan işçilere, bir birader veya kalfaya yaptıklarının benzeri şekilde bilgi vermiyeceklerdir.

6. Davranışlar hakkında.

6. 1 — Çalışma sırasında loca içindeki davranış.

Üstadın iznini almadan komiteler kurmayacak, ayrı konuşmalar yapmayacaksınız; yersiz ve ayıp sözler sarfetmeyecek ve üstadın veya nazırların, veya üstada hitap etmekte bulunan hiç bir biraderin sözünü kesmeyeceksiniz ve locanın ciddi ve resmi merasimli bir celse akdetmekte olduğu bir sırada güldürücü ve jestli hareketlerde bulunmayacaksınız. ve her hangi bir bahane ile de

olsa, yakışık almayan bir lisanla konuşmayacaksınız, bilâkis üstadınıza, nazırlara ve kalafalara gereken şekilde nezaketle muamelede bulunacak ve onlara saygılı olacaksınız.

Eğer, her hangi bir şikâyet vaki olacak olursa, suçlu görülen birader bu gibi ihtilâfları inceleyebilecek hâkimleri olan locanın huzuruna çıkacak ve onun hükmü ve kararlarına tâbi (istinaf yoluyla büyük locaya müracaat edebilirsiniz) ve ilgili kılınan kim selerin emrine amade olacaktır. Şu kadar varki, iş verenin işi bu hususta bir mâni teşkil edecek olursa, suçlu görülen birader daha özel bir mercie havale olunabilecektir. Fakat loca tarafından mutlak bir lüzum görülmedikçe, masonluğu ilgilendiren hususlarda hiç bir zaman adli mercilere müracaat etmiyeceksiniz.

6. 2 — Locada çalışmalar bittikten sonra, fakat biraderlerin dağılmasından önceki davranış.

Samimi bir neşe içinde, maharetiniz nisbetinde fakat her nevi mübalâgadan kaçınarak yekdiğerinze iyi muamelede bulunacaksınız ve hiç bir biraderi istediğinden fazla yemeğe ve içmeğe zorlamayacak, her hangi bir sebeple gitmek isteyenlere mâni olmayacak, hakaret âmiz hiç bir harekette bulunmayacak veya söz

sarf etmeyecek ve rahat ve serbestçe konuşmalara engel olmayacaksınız. Aksi haller bizim a-hengimizi bozar ve bizim takdire şayan bulunan gayelerimize zarar verir. Hiç bir şahsi münazaa ve muhasamat loca kapısından içeri girmemelidir. Din ve milletler veya devlet politikası hususlarındaki kavgalar, diğer tartışmalardan da fazla, locadan uzak kalmalıdır. Zira biz, mason olarak, zikri geçen hakikî dine mensup olduğumuz gibi, aynı zamanda çeşitli milletlere, dinlere, ırklara ve lisanlara mensup bulunmaktayız, ve bizler, locayı hiç bir zaman refaha götürmemiş ve götürmeyecek olan politikalara karşıyız. Bu mükellefiyet her zaman ve özellikle Reform olayının Britanya'ya girmesinden itibaren veya buralı milletlerin Roma Birliğinden beri kat'î bir hüküm olarak belirmiş ve riayet edilmiştir. (*)

6. 3 — Loca toplantı halinde de-ğilken, biraderlerin yabancıların bulunmadığı bir yerde bulunduğu zaman ki davranış.

Birbirinizi, sizlere öğretilmiş olduğu üzere, nazikâne bir şekilde selâmlayacak, yekdiğerinizi bira-

der diye çağırarak, başkalarının dikkatini celp etmeden ve işitmelerine meydan vermeden ve bir birinizi izac etmeden veya her hangi bir biradere karşı, esasen mason olmayanlara karşı da göstermek mecburiyetinde olduğu -nuz saygıdan ayrılmadan, lüzumlu görülen talimatı bir birinize vereceksiniz. Her ne kadar masonların hepsi, mason olmaları itibariyle aynı mertebede bulunmakta ise de, masonluk, her hangi bir kimseden, onun mason olmadan sahip olduğu şeref ve itibardan hiç bir şey beklemez, bilâkis kardeşlik cemiyeti, lâyük olan ve kötü hareketlerden uzak kalan kişinin mason olduktan sonra şeref ve itibarını arttırır.

6. 4 — Mason olmayın yabancıların yanında davranış.

Mahremiyet dışına çıkarılması uygun olmayan hallerde, söz ve davranışlarınızda, nüfuz kabiliyeti en fazla olan bir yabancıdan dahi keşfedemeyeceği veya anlamayacağı şekilde dikkatli olacaksınız, ve gerekli hallerde, muhterem kardeşlik şerefi için hitabenizi veya davranışlarınızı basiretle inhiraf ettireceksiniz.

6. 5 — Evinizde veya çevrenizdeki davranış.

Evde ve çevrenizde ahlâklı ve uslu bir kimseye yakışır tarzda ha-

(*) Altı çizgili olan bu cümlelerin, 1923 ten sonraki baskılardan çıkarılması uygun mütalâa edilmiştir.

reket edeceksiniz; özellikle, ailenize, dostlarınıza ve komşularınıza, burada izahına lüzum olmayan sebeple, gerek kendi şerefınızı, gerekse kadim kardeşlik cemiyetini göz önünde bulundurarak, loca ve saireyi ilgilendiren hususlarda bilgi vermeyeceksiniz. Sihatinizi düşünecek, loca toplantısı satlerinden sonra çok fazla geç, evinizden çok fazla ayrı kalmayacaksınız. Böylece aileniz ihmal edilmemiş ve zarara sokulmamış ve siz de işinizden kalmamış olacaksınız.

6. 6 — Yabancı bir biradere karşı davranış.

Yabancı bir sahtekâr tarafından aldatılmış olamamak için gereken basiretle hareket ederek yabancıyı imtihan edeceksiniz, ve eğer sahtekâr olduğunu tesbit ettiğiniz takdirde, kendisini istihkar ve istihfaf ederek kovacaksınız, ve yabancıya ima yollu olsa da her hangi bir bilgi verememek için dikkatli olacaksınız.

Fakat yabancıyı hakikî bir birader olduğunu tesbit ettiğiniz takdirde, kendisine gereken saygıyı göstereceksiniz. Eğer zaruret içinde bulunuyorsa, imkânınız varsa kendisine yardımda bulunacak veya başka yerde yapılabilecek yardım yolunu göstereceksiniz. Kendisini bir müddet istihdam edecek veya istihdam edilebileceği

yere göndereceksiniz. Şu kadar var ki, imkânlarınız üstünde bir yardım yapmakla mükellef değilsiniz, sadece biçare bir biraderi, yani iyi ve doğru bir adamı, aynı şartlar dahilinde diğer bir fakir insana tercih etme durumunda bulunacaksınız.

Nihayet, bütün bu mükelefiyetlere ve aynı surette başka bir yoldan size tebliğ olunacaklara riayetkâr olacaksınız. Eski kardeşlik cemiyetinin kemer taşı, harcı ve şan ve şerefi olan kardeşlik sevgisini geliştirerek, her türlü münazaa ve kavgaya, her nevi iftira ve leke sürmelere mâni olacak, her hangi bir namuslu birader hakkında başkaca vaki olabilecek iftira ve dedikodulara karşı koyacak, onun şeref ve emniyetini kendi şeref ve emniyetiniz gibi savunacak ve kendisine her türlü hizmette bulunacağız. Fakat, sizden bundan daha fazlası beklenmeyecektir. Eğer bu tecavüzlerin herhangi biri size zarar verecek olursa, ya kendi locanızı veya savunduğunuz biraderin locasını yardımınıza çağıracaksınız. Ancak bundan sonradır ki, her millette ecdadımızın takdire şayan bir şekilde yaptığı gibi, büyük locanın üç aylık toplantısına ve bundan sonra da büyük locanın yıllık umumî toplantısına müracaat edebilirsiniz. Başka türlü karar alınması mümkün olmadığı anlaşılır.

lincaya kadar adli tabikata geçmeyeceksiniz, yabancılarla mahkeme gitmeden evvel bunu önlemek üzere veya mahkemenin süratle intacını temin etmek maksadıyla acele hareket etmeniz için, üstadın ve biraderlerinizin halisane ve dostane tavsiyelerini sabırla dinleyeceksiniz. Bu suretle masonluk işlerini hızlandırma ve başarıya ulaştırma hususunu dikkat nazarına almış olacaksınız.

Mahkeme huzuruna çıkan birader veya kalfalar için, üstat ve biraderler memnuniyetler araluculuklarını arzedecekler ve hasım durumundaki biraderler bu teklifi teşekkürle kabul edeceklerdir. Hakemlik teklifinin tatbiki kabil olamazsa, hasımlar mahkemede veya adli takibat sırasında, davalarını (genellikle görülenin aksine) hiddet ve kin ile yürütme cihetine gitmeyecekler ve, daima yenilenmesi ve devamlı olması gereken kardeşlik sevgisine ve iyi hizmetlere mâni olabilecek sözler sarf etmeyecek veya davranışlarda bulunmayacaklardır. Böylece herkes, dünyanın yaratıldığından beri bütün hakiki masonlarca görüldüğü ve son güne kadar görüleceği üzere, masonluğun iyi tesirlerini müşahede etmiş olsun!

Amin

.....

Eski mükelefiyetler «landmark»

mıdır?... Bu sorunun kesinlikle cevabını vermek imkânsızdır. Landmark, lûgat manasıyla sınır taşı demek olduğuna göre, masonluk anlayışlarında böyle bir sınır yaratmanın imkânı olabilir mi? Şüphesiz isbatı esasen olmayan veya olmasına pek de lüzum görülmeyen hususlarda, iyi bir nizamın teessüsü için bazı postüla veya aksiyomların tesbiti yerinde olur. Bu postüla veya aksiyomlara uygun olarak harekette insan için bir sakınca veya kötülük bulunmadığı takdirde, cemiyetin sulh ve sükûn içinde devam etmesi kolay olabilir. Şu kadar varki, büyük fikirlerle bezemiş bir ideal insanlık âlemi yaratılması peşinde çaba sarf eden münevver kişilerin insanlık hayrına olan çalışmalarına istikamet verdirecek mahiyetteki doktriner görüşler, saf bir inançtan ileri görülmüş bir doğma halini aldığı takdirde, eski bir devrin kabülû olsa da «landmark» ismi altında muhafaza edilmesine imkân kalmaz. Netekim İngiltere Büyük Locası, mükelefiyetlerin Tanrı ile ilgili olan inanma mecburiyeti dışında, tefsire müsait hiç bir hususta mutlak görünme cihetine gitmemiştir. Hatta zaman zaman, sözü geçen mükellefiyet maddelerinde, toplum anlayışlarına daha kolaylıkla intibak edebilecek değiştirmeler yapmaktan kaçınmamıştır. Bu ise mükellefiyetlerin topyekûn

bir landmark sıralaması olmadığını gösterir.

Bu mütalâaya mukabil diğer bir fikir olarak şunu söylemek gerekir: sözü geçen mükellefiyetler, hemen hemen pek az değişiklikle iki buçuk asırdan beri canlı kalmıştır. Bu hal ise, her türlü tenkit ve tefsirden de daha kuvvetli olarak, mükellefiyetlerin lehine kaydedilecek bir nottur. Zamanın «erozyon» una bu kadar mükemmel şekilde dayabilen pek az kaide gösterilebilir. Bu itibarla, mükellefiyetler hemen her yerde ve daima saygıyla muhafaza edilmiştir.

Mükellefiyetlerin kaleme alındığı sırada İngiltere'de liberal görüşlü insanlarla daha ziyade dogmatik kavramlara bağlı kişiler arasında devam eden tartışmalardan bıkmış olduğu anlaşılan kimse-ler masonluğun yeniden tanzimi cihetine giderken müştereken kabul ettikleri inançları ve nizamları tesbit ve tedvin etmişlerdir. Bu günün münevveri bu inanç ve nizamların büyük bir kısmına samimiyetle iltihak etmektedir. Bununla beraber, bu mükellefiyetlerin hepsine karşı saygılı bir tutum muhafaza etmekle beraber, zaman zaman rötuşların yapılabileceği fikrini de terk etmeye yanaşmamaktadır.

Bu arada bir noktaya işaret etmek gerektiğine kani bulunmaktayız; şöyle ki, mükellefiyetlerin hiç tereddütsüz bugün de kudretini olduğu gibi muhafaza edenlerinin tam ve gereği gibi tatbik edilip edilmediği sorulsa yeridir. Mesele mason işlerini masondan başkasına gördürmemek şeklinde ifade olunan güzel hükümün ne kadar az tatbik edildiğini görenlerimiz çoktur. Ketumiyet konusu ile ilgili kaidenin ise ne kadar çok unutulduğu iyi ve basiretli masonlarca daima müşahede edilmektedir. Kabul konusunda da mükellefiyetlerde belirtilen hassasiyet acaba bütün üstatlarımızca lâıkiyle tatbik olunmakta mıdır? Bu arada muhafaza edilmesi gereken eski mükellefiyetlerimizden birisi de, mükellefiyetlerin 2. ci maddesinde açıkça belirtildiği üzere, bazı biraderlerin siyasi bir sebeple mahkûm oldukları halde, eğer adı bir cinayet suçundan dolayı ayrıca hüküm giymemiş iseler, locaları ile irtibatlarını kesmek ve masonluktan çıkarmak hakkı kimseye kabul edilmemiştir. Acaba bu kaidenin üzerine biraz daha dikkatle eğilmek hakiki masonların vazifesi değil midir?

Zaman ile ahkâmında değişiklik olabileceği görüşü dolayısıyla Anderson'un ismini taşıyan nizamnamede sıralanan bu altı mükel-

lefiyetin ruhuna sadık kalmakla beraber onları birer doğru ritlitliğine sokmak, mason fikriyatı için kolay değildir. Onlara

saygılı olmak gereklidir, fakat onların esiri olmak hür masonluğa uygun düşmez.

DÜZELTME

Geçen sayıdaki 1723 tarihinde kabul edilmiş olan «Mason Anayasası ve mükellefiyetleri» adlı yazımızın 54. sahifesinin ilk cümlesi: «İcra edilmiş olan Türkiye Büyük Locasını tanımak için İngiltere ve İrlanda Büyük Localarının daha fazla mütereddit kalacaklarını sanmak güç olur» şeklinde düzeltilmesi gerekeceğini arz ederiz.

**Sen yerde olana merhamet et ki,
gökte olan da sana merhamet etsin.
Senden aşağı olana acı ki
senden üstün olan da sana acısın.**

Mevlâna

DENEME

"Adalet" mefhumu üzerine düşünceler

Fikret ÇELTİKÇİ

Masonluk ilk kuruluş anındanberi daima hakikatin aranması ve «Hak» ın, geniş manasıyle, temini işiyle meşguldür. Bu suretle insanlığın maddî ve manevî selâhı ve refahı için gayret sarfedilmekte, karşılıklı insan sevgisinin teessüsü ile ferdin ve toplulukların haklarının korunması prensiplerinin tesbiti aranmaktadır. Bu yolda ilerleyen masonların kabullendikleri ilk prensipler «vicdan hürriyeti» ve «tolerans» tır. Bu prensiplerin tatbiki için hürriyet, eşitlik ve kardeşlik düsturları masonların başlıca yardımcılarıdır. Hakikate doğru yol almak ve hakkı bulabilmek için bütün bu prensip ve düsturların «adalet» mefhumu ile tamamlanması gerekmektedir.

Adaleti, masonluğun, daima mukaddes bir mefhum olarak göz önünde bulundurduğunu biliyoruz. Hatta büyük bir iddia ol-

masa, adalet masonluğun esas konusudur, diyebiliriz.

Adalet nedir?

Littre'nin lûgatında şunlar yazılıdır: «adalet, (lâtince justitia'dan) her ferdin hakkına uygun olan kural; ferde ait olanı kendisine vermek olan sabit ve sürekli iradedir. Adalet her topluluğun bağlan-tısıdır».

Littre'nin bu veciz tarifini bütün ansiklopedilerde de hemen aynen görüyoruz. Bunların izahlarını özetlersek, adaleti şu tarif içinde anlatılabilir: «Adalet başkalarının hakkına saygı göstermektir». Bu günkü modern Türk hukuku bunu, adalet saraylarının duvarlarında görüldüğü gibi, şu veciz ve şumullü cümleyle ifadelendirmiş bulunuyor: «adalet, mülkün temelidir».

Bu «mülk» kelimesi ile sadece maddî bir varlık kastedilmiş olmasa gerekir. Bütün moral yönleriyle «İnsan hakları» ifadelendirilmiş olmalıdır.

Bu tarif ve ifadeler uyarınca «adalet» ile insan topluluklarının kendisine has bir kavramı belli edilmektedir. Bu güne kadar yapılabilen bütün incelemelere nazaran, tabiatta ve ezcümle insan nevinin dışındaki canlılar arasında aynı tarife uygun düşen halleri görmek mümkün değildir. Tanrının, insan hariç, diğer yaratıkları na adaletle ilgili bir his vermiş olduğunu görmek imkânsızdır. Diğer mahlûklar yaşamak için hak ve hukuk ile ilgilenmemektedirler. İçgüdülerle hareket eden bu canlılar, mevcut olan bütün varlıkları kendilerine tahsis edilmiş ve onları, başkalarına bırakmadan diledikleri gibi yalnız kendi ihtiyaçları için kullanabileceklerini hissetmekte ve bunun için icabında en zorlu mücadelelere girmektedirler. Hak sadece kuvvetin olmaktadır.

İnsan tarihini inceleyenlerin bildirdiklerine göre, insan için de ilk devirlerde bundan farklı bir hal mevcut değildir. Dolayısıyla, iki ayağı üzerine kalkıp dillenip de hemcinsiyle konuşmaya başladığı güne kadar insan, diğer hayvanlardan farklı hareket etmemiştir. Hatta tabiatı anlamağa ve onun kuvvetlerini kendi emrine alabilecek kadar zekâca gelişme göstermeğe başladığı güne kadar aile ve klanların belirli bir nizama girmesi anına kadar insanın adalet mefhumunu kavramış olduğunu ileri sürmeğe müsait hiç-

bir delil yoktur. Kaldı ki adalet fikrinin belirmeğe başladığı günlerde de bu günkü modern insanın görüşünden şüphesiz çok uzak kalan anlayışlar göze çarpmaktadır. Bu suretle adalet mefhumu da insan ile birlikte yavaş yavaş tekâmül safhaları geçirmiş bulunmaktadır. Şu kadar var ki, insanı diğer mahlûklardan ayırmış olan Tanrı, ona bir gölge gibi adalet fikrini refik yapmıştır. Zaman içersinde adalet mefhumu gittikçe berraklaşarak, reel bir hal almış ve insan topluluğunun vaz geçilmez bir dayanağı, yardımcı olmuşur.

Modern insanın oldukça iyi kavradığını ve icabını yerine getirmek için çalışmakta olduğunu kabul ettiğimiz adalet mefhumu, dünya üzerinde bütün cemiyetlerde muvazeneli diyebileceğimiz şekilde yayılmış denemez. Yalnız kültür ve medeniyet seviyesi henüz belirli bir seviyeye varamamış olan topluluklarda değil, az çok gelişmiş, hatta çok gelişmiş olanlarda dahi, herkes için adalet aynı manayı taşımamaktadır. Bunun, kanaatimizce başlıca sebebi, bütün medenî ilerlemelere ve kültürün yaygınlığına rağmen insanoğlunun ilk insanın hak tanımayan, kavgacı halinden bir şeyleri hâlâ muhafaza etmekte oluşu, bir kelime ile, atavik karakterinin her vesile ile tezahür edişidir.

Coğrafi yayılışa bakılınca, modern insanın tam manasıyla adalet, esaslarına bağlı olabilmesinin, büyük ölçüde kültür seviyesi ile yakından ilgili olduğu anlaşılıyor. Ancak kültür bütün fertlere aynı derece ve mertebede sağlanmamış ise, ileri ve geri diye ayırdığımız insan topluluklarının arasında adalet anlayışı bakımından pek de büyük farklar görülmektedir. En ileri topluluklarda bile ilkel insan davranışlarına şahit olmaktayız. Bu itibarla hakiki âdil insan için mutlak adalete kavuşmak emeli bir ideal olmaktan kurtulmuş değildir.

Unutmamak lâzımdır ki, cemiyetler devamlı şekilde değişme ve gelişme halindedir. Moral kuralları da cemiyetle beraber değişmektedir. Pek az şey, zaman içinde daima aynı telâkkilere bağlı kalmıştır. Bunların başlıcalarını ilkçağlardan beri insanlar bilmekte ise de, tam manasıyla onlara da riyetkâr oldukları söylenemez. Mukaddes kitaplar bunların ekserisini menfi emirler halinde kaydetmişlerdir: hemcinsi öldürme, başkasının malını çalma, vb... gibi. Bunların müsbet ifadeler şekline bürünmesini ara-

mak belki daha doğru olabilirdi. İnsan tabiatı men olunan şeye daima inhimak göstermiştir. Bu sebeple adaletin tecellisi, bütün yasaklara rağmen gerçekleşmiyor. Asıl çare insanın kemalini temin etmekle olsa gerektir. Bu ise ferdin daha bir hayli gelişmesine bağlı.

İnsan şüphesiz son asırlar içinde eskiye nisbetle daha hızlı gelişiyor gibidir. Daha doğrusu, insanlar bilgi kazandıkça ve bilgisini çoğalttıkça, moral eğitim daha kolaylaşmaktadır. Kolektif davranışlar ferdin ahlâkı üzerinde müessir olmakta ve onun atavik hislerinde daha iyi taraflar belirebilmektedir. Bu itibarla ferdin salâhını temine uğraşırken, toplumun gelişmesini iyilik ve doğruluk yönünde aramak yerinde olmaktadır. Sosyolojik müşahedeler göstermektedir ki, iyi yönde gelişen topluluklarda adaletin gerçekleşmesi için fazla yasağa ihtiyaç kalmamaktadır.

Toplu halde yaşamanın faydalarını öğrenmiş olan fert, bu yaşamanın sağlam temellere oturtulmuş olarak, iyi bir düzen içinde devam etmesini ister. Bu düzen bir nevi «sosyal mukavele» şeklinde belirtilebilirse karşılıklı saygı içerisinde ahenkli bir hayat sürdürmek mümkün olabilir. Şu kadar var ki bu sosyal mukavele cemiyet ruhuna ve ferdin haklarına en uygun şekilde tedvir edilmelidir. Milli sınırlarla birbirinden ayrılmış insan toplulukları bu hususu «anayasalar» ı ile temin etmeğe çalışmaktadır. Bu gayret bir süre için makbul gözükmekte ise de milli hudutlar dahilindeki insan gruplarının da ayrı ayrı davranışlara sahip olması bu esas mukavelelerin de ebedî halde kalmasına mani olmaktadır. Toplum ekseriyetinin tabiatı bu anayasa hükümlerine uygun -conforme- düştüğü nisbette bir nevi «kompromi-copromis» temin edilmiş olmakta ve ferdin haklarının sınırları belirtilmiş olarak bu hakların korunması zımnî bir kabulle müteakabil bir teminat altına alınmış olmaktadır. Toplumun milli hudutlar dahilinde de bir birinden farklı anlayış ve davranışlara malik olabileceğini sosyolojik bir hakikat olarak kabul etmek gerekir. Bu itibarla adalet kurallarının zaman ve mekân bakımından daima bir seyyaliyet arzedebileceğini, bazı hakikatlerin yan yana duran iki ayrı insan grubu tarafından ayrı ayrı tefsir edilebileceğini unutmamak lâzımdır. İnsan gruplarının düşünce ve kanaatlerindeki gelişmeler bir birine benzememektedir. Meşhur Pascal'ın bir sözünü bu

rada kaydedelim: «Prenelerin bu tarafındaki hakikat, Prenelerin öbür tarafında yanlış!...»

Değişen sadece maddî varlıklar üzerindeki anlayış değildir. Manevî değerler üzerindeki kıymet hükümleri de devamlı surette gelişmekte ve değişebilmektedir. Maddî değerler üzerinde hak iddialarını müşahhas delillerle belirtmek ve dolayısıyla adaletin tecellisini görmek nisbeten kolay olabilir. Fakat moral değerlerde müşterek ölçüleri bulmak çok güç bir iş halinde kalmaktadır. Bundan dolayıdır ki bu alanda adalet bu günkü medeniyet çağında bile karasızlık içinde kalmaktadır. Ortaçağın indî kararları ile zulüm ve işkence halleri tasavvur edilecek olursa belki bu günkü ferdin malik olduğu imkânlar büyük bir ilerlemeyi gösterir. Rönesansın insan topluluğuna kazandırdığı bu imkânlar her şeye rağmen kesin bir sonuç olarak kabul edilememiştir. Zaman zaman eski davranışlara 20 nci asır topluluklarının da dönebileceğini canlı tarihi olaylarla görmekteyiz. İktisadî olaylar, ırk ve din ayrılıkları insanları bir anda ilkel davranışlara sevk edebilmektedir.

Bu bedbin görüşe rağmen fert ve toplum artık kolaylıkla ortaçağ karanlıklarına döneceğe benzememektedir. Bunun başlıca teminatı bugünkü toplumun ulaşmakta olduğu bilgi seviyesidir. Cennetten kovulan insan, ilim ve sanat alanlarındaki devamlı buluş ve ilerlemeler sayesinde, yeniden, kaybettiği nimete doğru yol almaya başlamıştır. Cennete dönüş hiç şüphesiz hemen bu günün veya yarının işi değildir. Fert, kaderinin kendisine çizdiği mihnet ve emek yolunda daha pek çok ilerlemeler kaydetmek mecburiyetindedir. İnsan hakları, insanın bu nimetlere kavuşma işine gücü nisbetinde iştirak ettiği mertebede bir adalet konusu olabilir. Bu mihnet yolunda elini kolunu bağlayarak hiç bir sorumluluk yüklenmeden dolaşan ile, topluma hizmet eden arasında adalet eşitliği kolaylıkla düşünülemez.

Adalet mefhumu üzerine bu mülâhazaları belirttikten sonra bir nebze onun gerçekleşmesindeki amillerden olan ve insanlar arasında bulunabilen sevgi ve sempatiye de işaret etmek isterim. Çok defa adalet asgarî bir sevgi ve sempatiye ihtiyaç duymaktadır. İnsan sevgisi mütekabil hakların kabulünde büyük amil olabilmektedir. Belki de sevgi bu amillerin en büyüğü ve en kudretlisidir. İyiliği, iyilik olduğu için yaptıran mütekabil insan sevgisi, hiç

bir sosyal mukavele olmasa da, adaletin gerçekleşmesine saik olabilmektedir. İnsan toplulukları arasında sevgi ve kardeşlik his ve bağları mevcut olduğu nisbette fertler arasındaki ihtilâflar yok olmaktadır. Bu hususta delil göstermeye ihtiyaç yoktur. Tanrı insanı yaratırken onun tabiatına adalet kavramını eklemiş olduğunu ileri sürmek mümkün değildir. Buna mukabil sevgi hissi insana doğuştan verilmiş bir histir. Bu his sayesinde insan hemcinsinin haklarına saygı göstermeyi öğrenebilmektedir. Bu bir eğitim işidir. Bunun için her şeyden önce fikir ve kanaat alanında en geniş ölçüde toleransa yer vermek ve hiç bir şekilde isbatı mümkün olmayan indî veya bir kısım insanın anlayışına veya menfaatına uygun düşen dogmatik görüşlere iltifat etmemek gereklidir. Bu noktaya gelince, «adalet mefhumu üzerine düşünceler» ismini verdiğimiz bu denemeyi, büyük düşünür Voltaire B.'in şu meşhur kinayeli hikâyesini, «Felsefe Sözlüğü» nde ele aldığı «Dogma» kelimesinden nakletmek suretile bitirmiş olalım:

«Voltaire, bir gece rüyasında (18.2.1763) gökyüzüne çıkmıştır. O gün, mahşer günüdür. İnsanlar, bir biri ardından mahkeme önüne çıkarılmaktadır. Bir çok şöhret sahibi kişiler arasında, Kalvinistlere karşı hiç bir müsamahaya rıza göstermemiş olan pek meşhur Cardinal de Lorraine (Charles de Lorraine) yaktığı insanları din adına ateşe gönderdiğini söylerken, yaktığı kişilerin ruhları birer birer belirmektedir. Sorgu devam etmektedir. Sorguya çekilenler hep Tanrı ve din adına iyilik yaptıklarını ileri sürdükçe bu iyiliklerinin kurbanlarının ruhları bir biri ardından ortaya çıkmaktadır. Mahkeme geç vakitlere kadar devam etmiştir. Son anlarda, Voltaire bir ses duyuyor:

— Ebediyet adına, Halik, Koruyucu, Ruh veren, İntikam alan, Affeden Tanrınız olarak, yarattığımız yüz milyonlarca âlemlerin bütün sakinleri bilmelidir ki, onlar boş fikirlerinden dolayı mahkeme edilmiyorlar. Biz, mahkememizde onlardan yalnız, hayatta iken yaptığı işlerini, fiillerini soracağız. Bizim adaletimiz budur.»

Masonik düşünce ve sanat

Coskun ERKAL

Çalışmalara başlarken tekrar ettiğimiz, «Harici hiç bir kuvvet ve teşebbüse güvenmeksizin kendi kendini tekâmül ettirmeye çalışmak, ara sıra maddi hayatın endişelerinden uzaklaşarak düşünmeğe dalmak, nefis muhasebesinde bulunmak» ifadesiyle çalışma ortamını hazırlayarak varmak istediğimiz nokta, bütün insanlar ve insanlık için sulh ve saadet yuvası olacak fikir mabedi inşasıdır.

Davranış ve gayede tam bir sanatkâr anlayışı ile paralelliği gör-

mek yönünden bu ifadeden faydalanmak bana ilginç göründü. Bu sembolik mabedin inşasına, fikirlerimizin, sözlerimizin ve işlerimizin doğruluğunu gerçek ziyasında tetkik ederek yakın hasıl edip, batıl fikirlerden kurtularak varmak istediğimizi söylüyoruz.

Şu halde gayemize varmak için geçeceğimiz yolu **gerçekle** bağdaştırıyoruz. Bu terim açıklama yönünden ilginç, çalışmalarımıza devam ederken de, ahlâken tekâmül ile saadete ulaşabiliriz, diyo-

ruz. Ve böylece, mutlu olmamız için gerçekçi olmamızı öngörüyoruz.

Şu halde «gerçek» in araştırılması üzerinde düşünürsek tam bir sanatkâr gibi hareket ettiğimizi göreceğiz. Zaten varılmak istenen de bir mabet inşası.

Bu görüşler, bütün insanlık tarihi ile bağ kuruyor ve gerçekçi olmak endişesi ile hareket eden her devir sanatkârının, düşünce ve eserini bu günün gerçeğini sezinlemede bize yardımcı olan zincirin halkaları olarak görüyoruz.

Gerçek, insanlık tarihi içerisinde o devrin bilgisi ile müşterek felsefi ortam yartarak değişikliklere uğramış, bu suretle bugünü bulmuşuz.

Daha ilerki bir devir için de bugün bir nokta olarak kalacaktır. Ancak, mühim olanı bugünü, zamanı yaşamak, mutlu yaşamak veya başka bir deyimle bugünün mabedini inşa etmektir.

Yeryüzünü dümdüz sanan ve güneşin dünya etrafında dolaştığını sanan kimselerin dünyaya bakışına bağlı kalan gerçekçilik, yani izafiyetten, radardan, atomun varlığından haberi olmayan kimselerin dünyaya bakışındaki gerçekçilik ile bugünün kav-

ramında gerçek, yaşanan devir felsefesi ile bilim bağıntısını ortaya koyar. Masonluk batıl - dogma'dan arınmak endişesi ile, gerçekçiliğe bir sanatkâr özlemiyle bakışı ve bugünün mabedini inşa etmek istemesi yönünün tabii neticesi olarak ortaya çıkıyor. Picasso'nun gerçeğe yönelme anlayışı ilginç:

«Anamın karnından gerçekçi doğmadım ben, bir vahiy gibi gökten de düşmüş değilim, bana gerçekçilik, benim için gerçekçilik, hayatım boyunca görüp geçirdiklerimden sonra düşüncemin kesin kararı, dönülmez kararı olmuştur».

Sanat bir yaşayış tarzından başka bir şey değildir. İnsanın yaşayış tarzı ise bölünmez şekilde yansı ve yaratmadır. Birey açıldığı zaman bir küçük kâinatdır, kendinde insan soyunun geçmiş kültürünü taşır, onun varlığı, çağının kendisindeki yansısidir. Düşünen ve sosyal bir varlık olan insanın en gerçekçi meyvası sanat eseridir.

Ne Sinan'ın, ne Brunelleski'nin, ne le Corbusier'in sanatı sadece bir ilham ve heyecan mahsulüdür. Her biri tarihin bilgi intikalinin bir parçasıdır.

Giotto'nun gerçeği, Mısır kabartmasında gerçek, Yunan heykелci-

liği, Şekil deđiŐikliklerine rağmen mŐsterek gerçeğe varma yŐnleri, endiŐeleri ile belirir. Şu halde sanat, insanın kendi kendine bulunduğu bir netice oluyor.

Gerçeđe varmak ićin prehistorikten, ćok tanrılı devirlere ve existansialist gŐrŐe kadar medeniyetlerin gećirdikleri dŐŐŐnce deđiŐikliklerinin aynası, insan zekâsının, insanlık tarihinin eseridir. DavranıŐlarımızda sanat eylemi aramamız, dŐŐŐnme, konuŐma, sevme, yaŐama sanatı tabirlerini kullanmamız, yine gerçeđe ve mutluluđa yŐnelmemizdeki dŐŐŐnce Őeklini ifade etmektedir.

Gerçek kavramında tarih boyunca mŐsterek anlayıŐ olamayacađına gŐre hić bir sanat eserinin diđerlerinden ūstŐnlŐđŐ de konu olamaz: ićten dođan (spontan) ve zamanın felsefesini aksettiren dŐŐŐncenin formla ifadesi olan sanatın anlatım Őekli semboller, yani Őekilde kendini bulmuŐ ifadelerdir.

ćalıŐma dŐzeninde ifade zenginliđi taşıyan sembolik anlatım, masonik ćalıŐmada da kabul edilmiŐ, bŐylece mason ile sanatkârın dŐŐŐnce eyleminde paralellik kurulmuŐtur.

Mason, gećmiŐin bŐtŐn mŐsbet tecrŐbelerini kabul eden, ders

alan, yeniye aćık, bilim ve mantığa saygısı ile insanlık tarihinin en değerli bağını kuran sanat ile dŐŐŐnce alanında da aynı paraleldedir.

Eski Mısır'ın Yunan'a, yunan medeniyetinin Roma'ya tesirlerinin bariz ūrnekleri ortadadır. ŐŐphe de kaldıđımız pek ćok benzer dŐŐŐnce ve formlar arasındaki bađ, ćok daha eskilerden baŐlayarak Sinan ve Corbusler'yi de ićine alan, insanlıđın kurduđu kŐprŐnŐn bađlantı taŐlarıdır.

Tekniđin cemiyet hayatına getirdiği yaŐantı deđiŐiklikleri, dŐŐŐnce hayatında da deđiŐmelere sebep olmuŐ ve formlar bu anlayıŐlarla bađdaŐarak dođmuŐlar, deđiŐmiŐler, yok olmuŐlar, yeneden dođmuŐlardır. İnsanoğlu, medeniyeti birbirinden aldığı tesirlerle kurmuŐtur ve bu oluŐum, haliyle, bu gŐn de devam etmektedir. 19. asır baŐından beri kuvvetle hissedilen sosyal deđiŐmeler, yaŐantılarda da eskinin ağır deđiŐmelerine kıyasla ćok sŐratlı olmuŐ ve tekniğin ūniversal karakteri, ekonomik hayatın yaygın tesirleri, cemiyetlerde ekseri ayak uydurması gŐć bir eŐ dŐŐŐnce hayatı dođurmuŐtur.

Sanatkâr da birey olarak cemiyet ićersinde onun gećirdiđi deđiŐikliklerle kŐltŐrel inkiŐaf eylemi ile beraber geliŐerek, karŐı-

lıklı tesir eden ve alan ikililiğini meydana getiriyor. Psikolojik faktörlerle yüklü bir sanatkâr potansiyeli hasıl oluyor. Böylece sanatkâr yaşama ortamında yeniden yaratma ile iyi ve güzele varmanın ortasında, heyecan duyan, çağını anlayarak onu tanıtmaya eylemine giren kişi oluyor. Masonik çalışmanın gayesinden bahsetmek istese idik de bundan gerçekçi görüşü ortaya koymamız güç olurdu.

Sanat sadece resim, heykel, müzik, v.ş. gibi tek tek isimlendirilen dallar değil, bir düşünce ve hareket tarzı, yaşantının tamamı, şehircilik ölçüsünde bir davranışın kavramındadır.

Böylece bilim ile sıkı bağı, müspet düşünce ile beraberliği açıkça kavranır hale gelmektedir.

Kişi, birbiriyle girift iki ayrı üçgenin edilgeni olarak tesirler alır. **Din - eğitim - adaletler ve aile - ekonomi - sanat üçgenleri kültürel çevreyi teşkil ederler. Sanatkâr da kişi olarak bu çevreden tesir alacak, içten doğan ihtiyaçla ortaya konan eser, yeni bir ortam için potansiyel taşıyacaktır. Belirli bir A ortamından, sanatkârın davranışı ile eser ortaya geldiği an, yeni bir B ortamı doğmuş olacak ve bir ileri yaratma için potansiyeli beraberinde bulunduracaktır.**

Bu, tabii olarak gelişmenin, statik durumun dinamik ifadesi, insanlık tarihi boyunca devam edegelmiştir. Gaye potansiyeli hissedebilmek ve eyleme geçmektir. Bunun için de müspet düşünmek, çalışmak, ilerici olmak zorunluluğu vardır.

Felsefe ile bilim, bilmediğimiz âlem ile, anladığımız kısım arasındaki bağın varlığı ile beraberdirler.

Bu ikili bağ bir yandan teknolojiyi meydana getirirken, diğer yönü sanat olarak inkişaf edecektir. Teknisyen ve sanatkâr aynı ortamdan izafetle birbirlerinden pek az farkı olan davranışları ile yeni bir ortama geçişte, yani yeni bir **Felsefe - Bilim** müşterekliliği ortaya koyuşta beraber olacaktır. Mademki sanat eseri durumu A halinde B'ye geçirmekte bir potansiyel taşıyor ve birey olarak ortamın etkisi (felsefi - ekonomik - kültürel) altında bulunuyor, teknisyen ile davranış müşterekliliğinde olması ve yeni bir felsefe, bilim noktasına varması tabii netice olacaktır.

Böylece masonik mantık ve eylem kuramı ve yeniye, doğruya, gerçeğe yakınlaşma görüşü ile sanat davranışındaki **dinamik** beraberlik belirmiş oluyor. **Hollandalı ressam Mondrian**, sanatın bir gün kaybolabileceği ihtimali-

ni söylüyor ve «hayat tarzı daha dengeli olsa bu gerçekleşebilir-di», diyor. Bütün çabası ile dengeyi arayan Mondrian'ın bu ifadesi ile sanatın cermiyet dengesi için lüzumluluğu görüşünü anlıyoruz. Muhakkak ki insan var oldukça düşünecek ve onu ifade arzusu olarak da sanatı kullanacaktır.

Pierre Francastel, «insan, sanat eserinin arasından cihanı ve onun organizasyon ihtiyacını keşfeder» diyor. Sosyal hadiselerle sanat eserleri arasındaki bağı inceleyen bu Fransız eleştircisinin görüşü söylediğimiz nedenlerle de bağdaşiyor.

Mademki gerçek, her devir için başka ifadeler kazanıyor, elbette ortaçağ ressamı gerçeği nesnelere detayları arasından görerek takdir edecek ve Rönesansta nesnenin pitoresk manzara ile karşılıklı durumu aranacak, modern devirde sanatkâr kendi hislerinin analizini zamanın umumî anlam tutumuna uygun ifadelerle belirtecektir.

Ernest Ficher bütün sanatlar zamanla kayıtlıdır ve hususî tarihi bir duruma tekabül eden ümit ve ilhamlara tekabül ederek insanlığı temsil eder diyor. Fakat daha da ileri giderek devamlı bir gelişmeyi vaat ederek tarihi, onun içerisinde insanlığı yaratarak bu

limitin de ötesinde yer alır diyor.

Var olmak, gerçeğe erişmek ve mutlu olmak için çaba, değişen gerçek kavramına bağlı olarak farklı eylemlerde olmanızı doğurmuştur.

Bugün için çağın felsefesi *exister* (var olmak) dir. Bu neticeye insanlığı vardıran nedenler bütün bir kültür tarihinin akışıdır.

Kişi, birey olarak var olma eyleminde individualist (bireyci) görüşe girmiştir; yaşantısını şehirleşmede gerçekleştiren, ve 19. asır başından beri süratle değişen ortamda, geleneksel görüş ile kişisel görüşü arasında bocalama devresi geçirmiş ve hâlâ geçirmektedir.

Sanatkâr da dünya görüşünü bu açıdan aksettirdiğinde, kişisel dünya görüşü ile kendi iç âlemi, sembolleri ile eski kurallar arasında bir kopmaya düşecektir. Ancak sanatkâr kendini söylediğimiz bocalamadan kurtarabilen ve hadiselerine inen, gerçeği bulabilen kişi olacaktır. O halde kişisel davranış ile içine kapanık gibi görebileceğimiz çağımız sanatkârı, aslında anlaşılması için çaba göstermemiz gereken, gerçeğe herhangi bir insandan çok daha yakın olan kişidir.

İlerlemiş bir teknoloji ışında, bi-

limsel görüş sahibi sanatkâr, çağın karakteri itibariyle her zamandan daha üniversal, hümanist davranış içindedir.

Bireyci ve hümanist! Bu zıt görünüşün müşterek noktası, varoluşçuluktur. Şu halde varoluş felsefesi içerisinde sanatkâr kendini bulacak, gerçeği bu açıdan inceleyecektir. Bireyci olma eylemi içerisinde daha kuvvetle sosyal varlık ve toplumcu fikir doğacaktır.

Çalışma ve düşünce eylemleriyle

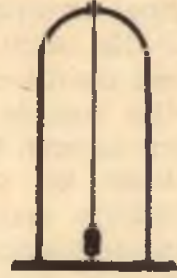
sanatkâr gibi davranan masonculuğun da bugünün gerçeği ve bugünün mabedini inşa edebilmek için, davranış yönüyle dinamik inkişafını tanımlarken sanatıyla paralel olarak toplumcu eylem içerisinde olması zorunluluğu ortadadır.

Netice olarak sanatla doğrudan doğruya uğraşan kişiler olmasak dahi, düşüncemiz, çalışma şeklimiz ve gayemizde gerçeğe saygı bakımından sanatkâr ve sanat düşüncesi ile çok yakın bir ortam ve eylem içerisindeyiz.

***Birisine
iyilik etmek bahis konusu olunca,
hayatın pek kısa olduğunu,
kaybedecek vakit olmadığını
düşünmelidir.***

Voltaire

TOLERANS

Dr. B rhanettin CANKAT

Latince «Tolerare» fiilinden gelen «Tolerance» kelimesinin iki öz anlamı vardır. Birincisi; tahammül etmek, katlanmaktır. dıŐarından verilen bazı maddelere tahammül derecesini ölçmek için yapılan testlere «Tolerance testleri» adı verilir (glucose tolerans testi gibi). İkinci anlamı: müsamaha, tecviz, cevaz vermek, yani hoş görmektir. Mecazi olarak «maison de tolerance» deyiminde genel ev anlamına gelir. Masonlukta tolerans, «Hoş görmek» anlamında kullanılır. Çeşitli ansiklopediler ve düŐünürler birbirine yakın  z izgilerle toleransın tanımlanmasını yapmışlardır. Bunlardan Encyclopedia Britannica Şöyle diyor: BaŐkala-

rını düşünce ve yargılarında serbest bırakma, kendi görüŐümüze ya da çoğunluğun görüŐüne aykırı g r Ő lere sabırla ve taraf tutmada katlanma.

Toleransın bir anlamı da kabahat ve suçlara birden en Őidjetli cezaları vermektense bunların nedenlerini bularak ortadan kaldırmaya çalıŐmaktır. Bu görüş hukukta da yer bulmuştur. İyi huylu ve hiç suç iŐlememiŐ bir kişinin istemeyerek, düŐünüp tasarlamaadan yaptığı bir kabahat karşılığı verilen ceza tecil edilir, yani ertelenir. Böylece o kişinin kendine güveninin sarsılıp büsbütün kötüye yönelmesi önlenir. Sosyal tolerans ise vicdan ve d -

şünce özgürlüğüne saygı demektir. Bu tanımlamalara göre tolerans insanların mutluluğunu, hakikat yolunda ilerleyip yücelmesini sağlayan önemli bir masonik ilkedir. Bir de dinlerin, yalnız dindaşlar arasında geçerli olan, bir «İç tolerans» anlayışı vardır. Tolerans konusunu başlıca iki yönden inceleyebiliriz:

1. Bireysel (ferdi) tolerans.
2. Sosyal tolerans.

Tolerans, ancak belirli sınırlar içinde kalırsa, olumludur. Bireysel toleransın alt sınırı toleranssızlıktır. Kişinin kendine ve çevresine zararlı olmağa başladığı yer de üst sınırıdır. Bu sınırlar ötesinde olumsuz bölgeler vardır. Üst sınır aşılırsa:

a. Umursamazlık, önemsememek, aldırılmazlık biçimini alır. Yani hoş görmek yerine boşvermek olur. Kendine, çoluk çocuğa ilgisizlik, ahlâk kurallarına aldırmamak gibi.

b. Göz yummak (igmazı ayn) olur. Bir rüşvet ya da çıkar karışlığı görevde uygunsuz işlere göz yummak. Şantaj, tehdit ve çeşitli baskılarla göz yummak zorunda kalmak gibi. Çok sevilen bir kimsenin suçları da ört bas edilip hoş görülür.

Bireysel toleransın şiddetine et-

ki yapan faktörleri şöylece sıralayabiliriz:

a. Doğuştan olan özellik: Çeşitli tiplerdeki insanların tepkileri de çeşitlidir. Sinirlilerin, soğuk kanlıların gösterecekleri toleransın biçim ve şiddetleri değişik olur.

b. Kültür seviyesi: Kişilerin tolerans dereceleri bilgi ve görgüleriyle düz orantılıdır. Bilgi ve görgüleri kıt olanlar düşüncelerini kolay savunamazlar. Bir fikir tartışmasında doğru düşünmeyi, ya da düşüncelerinin doğruluğunu ispatlayacak nedenleri bulamadıklarından kolayca kızar, kaba kuvvete baş vururlar. Buna da güçleri yetmezse kinlerini saklayıp başka yollarla hınç almak için fırsat kollarlar. Espriden de hoşlanmazlar. Anlamını kavrayamadıkları için alay edildiklerinden kuşkulanırlar.

c. Psiko - Somatik (ruhi-bedeni) faktör:

Fizyolojik olarak, kadınlarda siklusun çeşitli safhalarında, klimakteryumda, her iki einsin ihtiyarlık çağlarında tolerans dereceleri büyük değişmeler gösterir. «Bizim gençliğimiz böyle mi idi? Gençlik ne kadar bozuldu?» diyen, bilimsel ve sosyal gelişmelere bir türlü ısınamayan ihtiyarların yakınmaları her çağda ve yerde duyulabilir.

Patolojik olarak, psişik ve soma-

tik türlü hastalıklar, sakatlıklar tolerans ölçüsüne geniş etkiler yaparlar. Mutlu bir kişiye göre, çevredeki eşya güzeldir; insanlar pek cana yakındır. Ufak kusurları hoş görmelidir. Tersine, sabah eşiyle tartışıp evinden çıkan bir müdür, o gün sekreterinin bir virgül yanlışlığından küplere biner. Memurlarına karşı toleransı sifıra yaklaşmıştır.

d. İçgüdüler: Sempati, sevgi, aşk, dostluk, güven gibi olumlu içgüdüler tolerans derecesini arttırmalar. Bu artış bazan üst sınırı aşabilir. Örneğin, bir annenin çok sevdiği oğlunun uyuşturucu maddelelere alışkinliğini hoş görmesi, suçunu ört bas etmeye çalışması gibi.

Kin, nefret, düşmanlık gibi olumsuz iç güdüler de tolerans derecesini düşürür. Sifıra kadar indirebilir.

e. Toleransın tekrarı: Bir kez hoş görülen bir olayın, bağışlanan suçun tekrarı toleransı azaltır veya ortadan kaldırır. Hukukta, suçun tekerrüründen önce ertelenmiş cezanın da şiddetlendirilmesi.. gibi.

SOSYAL TOLERANS :

Bireysel toleransı incelerken mütasama, hoşgörmek gibi deyimleri de eşit anlamda kullanabiliyo-

ruz. Sosyal alanda ise ancak «tolerans» kelimesinin kavramı yerlidir. Öteki dillerde de hoşgörmek anlamına gelen başka kelimeler olduğu halde «tolerans» kelimesi bilimsel bir terim olarak kullanılır. Tarihte dinle devletin az veya çok ilişkisi bulunduğundan toleransın gelişmesi de dinlerle birlikte incelenir. Ancak 19 uncu yüzyılın ikinci yarısında layık, liberal demokrasilerin ortaya çıkmaları ile din devletten, tolerans da dinden ayrılmıştır.

Son zamnlarda tolerans konusunda yapılan çalışmalar üç grupta toplanmaktadır:

1. Tarihi çalışmalar.
2. Sistematik çalışmalar.
3. İle metodu birleştiren «eklektik» çalışmalar.

Bunlardan başka, belli bir dini veya mezhebi savunmak amacı ile yazılmış polemik çalışmalar da vardır.

Bütün bu çalışmalarını ayrı ayrı, ya da hepsini birden, bütün ayrıntılarıyla incelemek, ancak uzun süreli seminerlerde sağlanabilir.

Bu yazımda toleransın günümüze dek tarihi gelişmesine, önemli dönüm noktalarını belirtmeğe çalışarak, kuş bakışı bir göz atmayı uygun buldum. Bu gelişme, doğuda ve batıda olmak üzere, ayrı

konular halinde incelenebilir. Önce doğuda incelemeyi düşündüm. İki nedenden dolayı vazgeçtim:

1. Doğuda, islâmiyetten önce ve sonra türlü biçimler alan tolerans problemi, bir süre batıdan daha ileri bir gelişme göstermişse de, ortaçağ sonlarına doğru batıdaki önemli gelişmelere ayak uyduramamıştır. Bugün bile düşünme, çalışma ve kavrayış bakımından batıya yetişmek çabasında-yız.

2. Doğuyu incelerken değinmek zorunda kalacağım tekke, zaviye, gibi deyimler bana uyusukluk ve tenbelliğin sembolleri gibi görünmektedirler. Gözlerimin önüne serviler, mezar taşları, trahomlu gözlerine sinekler konup kalkan kılıksız kişiler gelmektedir.

Sosyal tolerans deyince, önce akla vicdan ve düşünce özgürlükleri geliyor. Ancak dah ileri, daha doğru tanımlamasını şöyle yapabiliriz:

Tolerans, insanların öz hakkı olan düşünce ve vicdan özgürlüğüne kavuşmaları için bir araçtır. Ayrıca Mirabeau ve Thomas Paine de «vicdan özgürlüğü, devletin toleransı ile, lütfedilen eğreti bir bağış değildir» demişlerdir. Grev ve lokavt haklarında olduğu gibi.

Ruggiero'ya göre vicdan özgürlüğü koşulları şunlardır:

1. İnanç seçiminde ferdin bağımsızlığı.

2. Bir din topluluğunun, kolektif çalışmalarında bağımsız olması.

3. Dinlerin devlet içinde hukuki eşitliği. Dindaşlık ve yurttaşlık deyimlerinin ayrı ayrı olması.

Layik, liberal demokrasilerde din kurumu devletten yardım görebilir. Devlet bir din kurumunun umulan baskısından da fertleri korur. Devlet, din bakımından, taraf tutmaz, (neutre) kalır.

Bu teorik koşulların pratikte tam uygulanması kolay değildir. En layik toplum düzenlerinde bile devletin belli bir dini ya da mezhebi tutup ötekilerine üvey evlât gibi davrandığı görülür. Bundan başka, layik devlet kendi sosyal, politik, ekonomik görüşlerine aykırı olan dini inançları köstekleyebilir. Özellikle tekelci, ekonomik - politik bir ideolojiye dayanan totaliter rejimler, kendi sosyal doğmalarına uymayan dini inançları baltalamak veya büsbütün ortadan kaldırmak isterler. Komünistler, «din halkın afyonudur» formülü ile, kendi politik dinlerine rakip gördükleri Hıristiyanlığı az daha kanun dışı yapacaklardı. Sonradan daha büyük kötülükleri önlemek dü-

şüncesiyle varlığına göz yumdu- lar.

Görülüyor ki özgürlük ilkesi hiç bir zaman tam olarak gerçekleşe- mez. Ancak bu amaç, bir ideal olabilir.

Düşünce özgürlüğüne gelince: Fert ve kurumların dini, ahlâki, sosyal, politik v. s. alanlarda her türlü kanı, düşünce ve görüş- lerini serbestçe dile getirip yay- maktır. Bir bakıma, vicdan ve din özgürlüğü, düşünce özgürlü- ğünün kapsamındadır. Bir ilke o- larak, düşünce özgürlüğü sınır- sız olmalıdır. Fakat ne kadar li- beral olursa olsun her toplum düzeni, herkesin saymak ve bo- yun eğmek zorunda olduğu bazı sosyal değerlere ve normlara da- yanır. Pratikte, düşünce özgürlü- ğünün sınırı, her toplumun sos- yal-kültürel yapısına bağlıdır. Bu bakımdan çeşitli demokrasiler arasında büyük ayrılıklar olduğu gibi belli bir demokrasinin kendi içinde de sürekli bir gelişme ve değişme vardır. Örneğin: çeşitli demokrasilerde dini, ahlâki i- nançlarından dolayı savaşa katıl- mak istemeyen kişiler olsa, bun- lar bir demokraside geri hizmet- lere verilecek, ötekinde ise yurt- daşıktan çıkarılacak, bir başka yerde de vatan haini olarak yar- gılanacaktır.

Sosyal özgürlüğün üst sınırı, top-

lum düzeninin tehlikeye düşme- sidir. Bir totaliter ideolojinin de- mokratik düzenden yararlanıp iktidara geçerek toplum düzeni- ni bozmasına göz yumulamaz. Başka bir deyimle, toleranssızlı- ğa tolerans gösterilemez. Ancak, bu üst sınıra yaklaşmak için gös- terilecek toleransın derecesi her topluma göre değişiktir. Bazı de- mokrasilerde totaliter ideolojiler siyasi parti olarak çalışabilirken, bazılarında bunlardan söz edilme- si bile yasaklanmıştır.

Toleransın bu günkü yüzeyine va- rıncaya dek batıdaki tarihi geliş- mesini çok kısa olarak özetleye- ceğim:

1. İlkçağ ya da Antik çağ: Tarih bakımından yazının icadından 476 yılına dek dört bin yıllık bir süre olan bu çağ, felsefe bakımın- dan İsa'dan önce VIII. yüzyılda başlayıp İsa'dan sonra 476 yılına dek zaman içindeki Yunan-Roma felsefesidir. Yunan ve Romalılar- da şartlı özgürlük vardı. Devlet, ulus tanrılarını saymak ve resmi törenlerine katılmak şartıyla, ya- bancı din ve düşüncelerin varlı- ğına tolerans gösterir. Yabancı i- nanışlar da devletten eşit mua- mele görürler. Bu, pozitif anlam- da bir toleranstır.

2. Ortaçağ toleranssızlığı: Mono- teist dünya dinlerinden Hıristi- yanlığın resmî devlet dini olma-

sı ile başlar. Hıristiyanlık, vicdan özgürlüğü, eşitlik, kardeşlik gibi dinlere mahsus iç tolerans ilkele-ri ile önce Romalı köleler arasın-da yayılmağa başladı. Romalılar, şartlı ilkçağ özgürlüğü ile başlan-gıçta aldırış etmediler. Romalı vatandaşlar arasında da yayılma-ğa ve toplum düzenini tehdide başlayınca devlet baskısı arttı. Sonunda Constantinus'un 313 yı-lında yayınladığı Milano fermanı ile Hıristiyanlık serbest bırakıl-dı. Roma İmparatorluğunu ikiye ayıran büyük Teodosius Hıristi-yanlığı devletin resmî dini yaptı. Papalık düzeni kuruldu. Böylece ortaçağ teokrasileri başladı. Hı-ristiyanlık ilkeleri menfaatlere göre tefsir edilip yeni ilkeler de uydurularak halk bunlara uy-mağa zorlandı. Tam bir tolerans-sızlık ortaya çıktı.

Burada suçlu olan din değildir. İnsanlar onu kötü yolda bir araç gibi kullanmışlardır. Bugün An-glikkan kilisesi baş piskaposu, kraliçeye yakın saygı görür. Oy-sa, İngiltere vicdan ve düşünce özgürlüğünde ileri bir ülkedir. Tersine, çağımızda dünya cenneti kurmak amacıyla olan komü-nizm, tam bir toleranssızlık siste-mi olup ahiret cenneti arayan dinlerden nefret eder.

3. 15 inci yüzyılın sonlarına doğ-ru önce İtalya'da sanat alanında başlayan rönesans çağı ve din a-

lanındaki reformasyonlarla orta-çağın «tek Hıristiyan kültürü» yıkıldı. Büyük din adamları Kal-vin ve Luter papaların endüljans satarak Hıristiyanların günahla-rını affetmeğe yetkili olmadıkla-rını, kilisenin Allah ile kul arasına girmeğe hakkı olmadığını or-taya attılar. Böylece birbiri ile sa-vaşan çeşitli inançlar meydana geldi. Bir toplumda ayrı ayrı din-lere izin verilebilir mi? Sorusu ortaya çıktı. Sonunda buna ek-sik, sınırlı ve geri alınabilir bir hak olarak, istemeyerek tolerans gösterildi. Bu da negatif anlamda bir toleranstır.

4. 17 nci yüzyılda Bacon ile Bi-lim rönesansı başlar. Decarte De-neme metodunu bularak bilim-sel çalışmaların yolunu açtı. İn-giltere'de 1688 Anayasası sosyal toleransı biraz daha ileri götür-dü.

5. Özellikle Voltaire ve Montes-quieu gibi düşünürlerin İngiltere ve yeni kurulan Amerika'yı ör-nek gösteren yazıları ile Fransız-ları uyarmaları sonucu Fransa ih-tilâli oldu (1789). Pozitif bilimle-rin hızla gelişmelerine paralel olarak çeşitli ülkelerde Anayasa-lar, tanzimat fermanı düzenlen-mesi ile 19 uncu yüzyılın ikinci yarısında layık, liberal, demokra-tik rejimler kuruldu. Fertlere tam bir din ve vicdan özgürlüğü sağlandı. İnsanlar da, dinler de rahat bir soluk aldılar.

6. 19 uncu yüzyılın ikinci yarısından Birinci Dünya Savaşının sonuna dek sosyal tolerans deyiiminin artık tarihe karıştığı ve bir daha hortlamayacağı sanıldı.

7. Birinci Dünya Savaşından sonra yeni ekonomik-politik totaliter rejimlerin (nasyonal sosyalizm, faşizm, komünizm gibi) kurulması ile sosyal tolerans problemi yeniden ortaya çıktı. Bugün bu rejimlerden ayakta duranı yalnız komünizmdir.

Sistematik felsefe doçenti Dr. Hüseyin Batuhan, yayınladığı doçentlik tezinde, ortaçağ toleranssızlığı ile bu günkü komünizm arasında kıyaslamalar yapmakta ve Roma'da Hıristiyanlığın önce köleler arasında yayılıp sonradan devleti ele geçirmesi ile bugün komünizmin işçiler, işsizler, başarısız aydınlar tarafından tutulması, bu yolla demokratik toleranstan ve seçim sisteminden yararlanarak devleti ele geçirmeye çalışması arasında bir metod

benzerliği bulmaktadır.

Görülüyor ki, fert özgürlüğünü ortadan kaldırmadan, demokratik bir sosyalizm ile sosyal adaleti kurup koruyabilmek için bugünün layık, liberal demokrasi-lerinin, ekonomik çalışmalarla

birlikte, sosyal tolerans ölçülerinde yanılıp sınırı aşmamaları, açık kapı bırakmamaları gerektir.

Sözlerimi özetlersem: Arzettiğim sınırlar içinde bütün tolerans çeşitleri «masonik tolerans» tır. Masonluğun baş ilkesidir. Fakat, «masonik toleransınıza güvenerek» diye söze başlamakla, ya da söz arasında sık sık tolerans kelimesi kullanmakla bu ilkeyi uygulamış sayılmayız. Bunu ancak işlerimiz ve davranışlarımızla belirtebiliriz.

Ritüelimize göre masonluğun üç ilkesi «tolerans, kendi nefesine itimat, başkalarına sevgi ve saygı» nur ve zıyasının enerji kaynakları, yani akümülatör ve pilleridir. Türk masonluğundaki son olaylar gibi, bu üç ilkenin uygulanmasında aksaklıklar görülmesi, bazı akülerin deşarj olduğunu, bazı pillerin de bayatladığını gösterir. Masonluğun nuru ziyası çevresini aydınlatması gerekirken, bu durumda, tersine, çevrenin ışığı masonluğa etki yapmağa başlar.

Kâinatın ulu yaradanından Türk masonluğunun nuruziyasını daima arttırmasını dilerim.

Franmason Gözüyle Soyut Resim

Albert ARDİTTİ

Soyut resimden bahsedildiği zaman - genellikle konuşuyorum - seyrettiğimiz tablonun manasız olduğunu düşünmekten kendimizi alakoyamayız. Neden artist, klasik resmin kullanılagelmiş yollarını bırakarak, önceleri çekingen, sonra da bütün varlığı ile impresyonizme geçmiş, oradan vahşi sanata, kübizme varmış lekecilğe ve nihayet asıl soyut resme ulaşmıştır? Kudurmuşçasına vurulan bu fırça darbeleri, uygunsuz renk bileşimleri, korku veren ve anlaşılmaz şekiller, acayip ve karışık tablo nedir?

Resimle ifadedeki bu patlayıcılığı, alışlageleni küçümsemeyi, bu kaçma isteğini, belki açıklanmamış gizli şaşırma isteğini, bu manasızlık seçimini ve nihayet b uisyanı, insan ruhunun derinliklerinde aramamız gerekir.

Aklı başında, idrak sahibi insan, hayat problemi karşısında kötümserdir. Dünyanın şuursuz olduğunu kabul eder, «geleceği olmayan bir adaya» (1) yanaştığı fark eder. Ölümle çevrelendiğini hisseder, boşluktan, hiçlikten endişelidir.

Garip olan bu aklı başında idrak sahibi insanın bu çıkış yolu olmayan karamsarlık karşısında buluna buluna nihayet buna alışmasıdır. Rahip Gallani'nin M. d'Epınay'a dediği gibi önemli olan iyileşmek değil, ağırları ile yaşayabilmektir. Demek oluyor ki bu insan zekâsının bütün kuvetiyle, insanlık durumunun ortaya çıkardığı tezatlardan kurtulmaya çalışır. «İnsan kalbinin derin isteklerini boğmaya (2)» çalışır. Husserl kendisini «yaşamının kaçınılmaz ve hayatın bazı belirli ve rahat şartları içinde düşünme-

(1), (2), (3), (4) Albert Kamus'un eserlerinden alınmıştır.

nin alışkanlığından kurtulmak» isteği içinde tasvir eder. Demek oluyor ki «sukutu hayale uğratan dünya ile bir şey arayan istekli zekâ arasında bir boşanma vardır» (3).

Bütün bunların görünümü nasıldır? Bile bile kesilip atılan zekâ ve yine bile bile aklın itibardan düşüşü ile. İnsan geleceğin endişe verici problemi karşısında reddetmede, inkârda bir sığınak arar. Bu büyük kötümserlik önünde, ortaya koyacağı eserin kendisi için eninde sonunda kaybolacağına göre, yaratmanın gereksizliğini gösteren akıldan nefret eder. Hayatın boşluğu karşısında isyan eder. Her şeyi inkâr eder, nizamı, bazen Allahı, bütün alışılmış ölçüleri inkâr eder. Tezat üstüne tezat ekleyerek bu inkârda insanlık dışı yeni bir kuvvet, yüz yılların yerleştiği kuralların aksine işleyen bir enerji bulur.

Devamlı hale gelmiş olan isyan bu enerji ile birleşince ortaya çıkmak zorunluğunda kalır. Yaratmaya mecbur edilir. Zayıflamakta olan akli inkâr edince yaratmanın «budalaca sevinci (4)» ni duyar, yaratınca da yeniden yaşadığını hisseder. Bu yaradış, bizim özel durumumuzda, yani resimde kendinde sakladığı inkâr hissini duyurmak için isyankâr olacaktır. Şekillere, renklerin uygunluğuna, bakışma, perspektife, bir kelime ile görmenin var olan bütün kurallarına sırt çevirecektir.

Artist bu isyanı ifade için nasıl hareket edecektir? Önce, soyut resimden konuşulunca, kim olursa olsun, ne isterse boyar zannetmek abestir. Soyut resimde her şeye rağmen temel estetikdir. Tamamen nispi bir estetik, evet ama yine de her artistin kişiliğine bağlı bir estetik.

Soyut artist, karşı konulamayan bir artist yapısına sahip olmalıdır, yani, yaratma kudretine, ilhama, belirmiş bir kişiliğe, hatta bir miktar kaynayan mistisizme sahip olmalıdır. Bir kelime ile her hangi alışılmış bir artistin resim tekniğine sahip olmalıdır. Bu münasebetle özel bir deneyimi anmak isterim. Picasso'yu soyut bir tablosunu nasıl yaptığını gösterirken seyrettim. Evelâ şekil ve hareket itibarıyla olagan üstü güzel bir at resmetti. Boyunu, sağrısı, sinirli bacakları, asil başı her şeyi hayret uyandıran artistik bir kabiliyet gösteriyordu. Bundan sonra isyan başladı: hayvanın burnunu şekilsiz bir kitle halinde uzattır, sağrısına acayip

şişkinlikler ekledi, bacaklar büküldü ve yaralarla doldu, kısacası sonradan kim görürse görsün bunun başlangıçta bir at olduğunu anlayamayacağı, tarifi yapılamayacak bir ucube ile karşılaştık.

Artist ne ifade etmek istemişti? Madem ki bu soyut resim alanında her şey tezattır, yine tezat olsun diye artist hiç bir şey tarif etmek istememiştir. Bu ala renkli ve karışık çizgilerle sadece bir fikir, bir düşünce oyunu oynamak istemiştir. Hissettiği isyanını, o andaki ruh haletinin tutulamayan dalgalarının kıvrımlarını kovalayan çizgiler ve renkler halinde ortaya dökmüştür.

Başka bir deyimle soyut artist, soyut tablosunu sadece bilinçsizliği ile boyar. İleri çağdaş sinema ne bir kronolojiye, ne mantığa, ne de belirli bir hikâyeye akıl koyar. Sadece şekli bir kaideye oturtur, onu yüceleştirir ve bunu herhangi bir anlayış ve mantığı küçümseyerek yapar. Burada yine özel bir deneyi hatırlatmak istiyorum. Yeni çığır senaryo yazarlarından Robe - Grillet (Geçen sene Marienbad v.b.) geçenlerde İzmir Fransız Kültür merkezinde bir konferans veriyordu. Kendisine filimlerdeki kişilerin neden çoklukla sabit yüzlü olduğu soruldu. Cevabı çok basit idi: bilmiyorum. İstanbul'da Haliçte bir türk kahvesinde kıpırdamadan ve konuşmadan oturan insanlar görmüştüm. Bu beni etkilemişti, seyircinin de etkilenmesi için bu hali filimlere aktardım.

Bilmiyorum, **B İ L M İ Y O R U M**, ve zannediyorum ki çağdaş resmin bugünkü halindeki soyutluğun gerçek cevabı budur. Vardığımız sonuç şudur: **soyut resim artisın bilinçaltısının seyircinin bilinç altısına hitabıdır.**

Burada tabii olarak iki soru akla gelir: neden resimdeki bu soyutluk son 90 sene içinde ortaya çıktı ve bu geçikme neden?

İnsan dili ile, figüratif olsun, plastik olsun, müzikle olsun dansla olsun sanat eserleri ile istediğini ifade eder. Meselâ fransızca yüz yıllardan beri soyut bir takım kurallara içinde yer vermiştir. Felsefe uzun zamandan beri cesur kuramlarla oynar durur. Roman nesilden nesle, gerek şekil, gerek dil bakımından değişmiştir. Sadece santlar aynı kalan ölçüler içinde bocalamakta, arada sırada ortaya çıkan çekingen retuşlar derhal eski çizgiler, eski karışık

geometrik perspektifi içinde boğulur, müzik ise füg ve kontrpua-
nın harmoni kuralları içinde sıkışır kalır.

Uzun yüz yıllar boyu sanattaki bu sabit kalış nedendir? Naçiz fik-
rime göre dilde bir ihtilâl değil, bir değişme olmuş, bu değişiş his-
sedilmeden milyarlarca insan tarafından yavaş yavaş yapılmıştır.
Buna karşılık (bütün oranlar baki kalmak şartıyla) nihayet bir a-
vuç artistin malı sanat, değişimini yavaş ve çekingen olarak geliş-
tirmiştir.

Fakat neden resim santatındaki bu patlayış geçen yüz yılın sonun-
da olmuş ve bugünkü soyut sanatın karmakarışık göğünde bir ha-
vai fişek buketi gibi patlamıştır?

Soyut sanatın bir ihtilâl olduğunu görmüştük. Her ihtilâl bir bi-
lincin ortaya çıkması demektir. XIX yüzyıl insanı ve tabiatıyla
XX. yüzyılki kendisini, insanlığın yaşadığını hissettiği devirden be-
ri görebildiği en şaşırtıcı keşifler karşısında bulmuştur. Saf bilim-
ler, yani elektrikteki tatbikat, dalgalar, elektronik, atom, uzay, tıp-
taki buluşlar v.b., yanı sıra Freud ve Adler tarafından öngörülen
psikanaliz daima oynak kalmış ve her gün bir çok düşünür tara-
fından durmadan geliştirilmiştir. Çağdaş insan bilim ve psikanal-
iz, yani somut ve soyut tarafından sert bir şekilde iki yanından
birden tokatlanır olmuştur. Somutu soyuta, soyutu somuta tatbik
etmiştir. Bilincinde bir yenileşme olmuştur. Fakat zaman onunla
beraber yürümez olmuştur. Tam bir soyutluğu kavrayacak veya
bir buluşa şaşacakken yeni bir soyutluluk ve yeni bir buluş tara-
fından geride bırakılacaktır. Bunun sonucunda insan sersemler.
Her bir buluş karşısında hayatın, yaradılış, teşkilât, amaç, başlan-
gıç olsun derinliğine erişilemeyeceğini görür ve büyüyen güçsüzlü-
ğü ile birer birer bütün hayallerini kaybeder, kaderinin bu iç sı-
kıcı ulaşılmaz karışıklığının bilincine erişir ve isyan eder.

Bu çalışmamızda bahis konusu olan resim sanatında, düzenle alay
etmiş, ölçülere sırt çevirmiş, kurallardan kurtulmuştur. Çocuksu
bir istekle binlerce yıldanberi hapsedilmiş olduğu demir çemberi
parçalamak istemiştir. Lascaux ve Teruel mağaralarında bulunan
tarih öncesi bizon ve at resimlerindeki temiz çizgiler ve dinamik
hatlar buna şahittir. Bu bir sonuçtur. Belki de bir devadır, fakat
tabiatıyla bir çözüm yolu değildir.

Ressamın soyut tablosu önünde bu sıçrayışı, taşmaya da yol açacaktır, fakat her aşırılık eninde sonunda hayallerin kaybolmasına sebep olur.

Franmasonun soyut resim önünde tutumu ne olmalıdır? Anlamadığı için red mi? Hayır. Franmason hayatını gerçeğin aranmasına adamıştır. Bu gerçek, soyut resimde kendisine ne kadar abes görünürse görünsün, hoş görürlükle karşılayacak ve bir aldırmaçlık içinde gözün alışmadığı şekillerle kardeşi artistin eserinde ne demek istediğini arayacaktır.

Tekris edilen bu kişiler haklı mı, yoksa haksız mıdır? Artist veya hayranlarını hoş görelim ve kendilerini anlayalım. Alışılmış sanatın kurallarından kurtulmuş olanlar kuramların (nazariye) havaî bölgelerinde dolaşırlar. Kim bilir, benliğimizin en derin köşelerinde binlerce yıldan beri yerleşmiş uyku halini bu şeyler uyardırıyor mu?

İnsan gözü belirli sayıda tonaliteyi seçebilir. Kulak belirli sayıda desibeli bir gamı duyabilir. Kim bilir bugüne kadar bilmediğimiz kuvvette desibeller, tanımadığımız veya bilinç altımızda kalmış renkler görmeye ve işitmeye yardım etmeyecekler mi?

Soyut ressam benliğinde belirsiz şekilde bir takım hisleri arar ve onları halüsinasyonlar uyandıran eserlerine aktarmaya çalışır. Düşünmek, muhakeme etmek istemez, istediği hissetmektir. Manevilik merdiveninde bir basamak daha yükselmek, derecesini artırmak ister. «Homo sapiens» likten çıkıp düşünen insan haline geçmek istegindedir. Buna muvaffak olur mu? Her halde emek verir. Muvaffak olmasa dahi, kromozomlarına bu bulutlu, bazen yumuşak, bazen isyankâr artistik dalgaları yerleştirecek, soydan gelen izlenimlerle döllen kromozomları çocuğunu zenginleştirecek, o da, içgüdü, içe doğma, bilinç altı kırallığında bir az daha yükselecek, ve, bu zincir bugün bize uzak ve ulaşılmaz görünen iç benliğimizin karanlık ve çapraşık yollarını aydınlatmaya hizmet edecektir. Bunun gerçekleştiği gün, manevilikte en temiz ve en asil ne varsa orada insan bir yarı tanrı olacaktır

Homo sum, humani nihil a me alienum puto.

İnsanım ve insanlıkta ne varsa bana yabancı değildir.

SÜLEYMANİYE CAMİİ (Mimar Sinan) İst. Foto : Şinasi BARUTÇU

AYASOFYA CAMİİ İst.

Foto : Şinasi BARUTÇU

AYASOFYA CAMİİNİN İÇİ İst.

Foto : Şinasi BARUTÇU

MİMAR SİNAN

İnsanlar ve Köprüler

İsmail İŞMEN

Bu köprünün inşaatı tamamlanmak üzere iken (1566) 71 yaşında olan Kanuni 13. seferi humayunu açmaya karar vermişti. Şehzade Mehmet, Mustafa, Cihangir ve Beyazıt'ın ölümlerinden sonra sevgili zevcesi Haseki Hürrem Sultan'ın ölümü onu çok sarsmıştı. Macaristan seferinin son yolculuğu olduğunu hisseder gibiydi. Zamanın gözde şairi Baki

« Duamız oldur ey Bâki hatâdan saklasın Bâri
Hudâvend-i Cihan Sultan-ı âdil Şeh Süleyman'ı »

sözleriyle onu İstanbul'dan uğurlamıştı; Ordu-yı Humayun Edirne'ye giderken Kanuni Büyük Çekmece köprüsü inşaatını görmüş, Sinan'a «aferin» diyerek iltifatta bulunmuştu.

O hafta cuma günü Sinan, Süleymani'yedeki evine gitmiş ve Gülruh'a;

-- Hanım, Sultanımız Zigetvar seferinden dönünceye kadar köprüyü bitirmeliyim ki muzaffer ordusu ile üzerinden geçebilsin. Ben bir müddet orada çadırımda kalacağım, demişti.

Gülruh :

— Ben oğlumuz Mustafa'nın yanında kalacağım, ağır hasta diye cevap verdi.

Sinan, oğlu Mustafa ile çok iftihar ediyordu, âlim, vakur bir insandı; kendisine lâıyk bir evlâttı. Ne yazık ki bilinmedik bir hastalık onu kısa bir zamanda aldı götürdü. Gülruh da bir müddet sonra hastalandı, fakat son arzusu Sinan'ın köprüsü yanından ayrılmasa için rahatsızlığının bildirilmemesi idi. İyi bir anne, iyi bir zevce, iyi bir kadın olan Gülruh'un ruhu gözyaşsız, korkusuz ve habersiz bu dünyadan uzaklaştı.

Cenazeden birkaç gün sonra haber Sinan'a ulaştırıldı. Metaneti, iradesi ve meşgalesi çifte acıyı alınının kırışıklarına, sakalının akına, kalbinin en sıcak yerine gömdü. Kanunî ona Büyük Çekmece köprüsünün kitabelerinin yanına imzasını atması, adını yazması iznini vermişti.

Koca Mimar Sinan biraz daha fazlasını yaptı. Dörtlü manzumenin İstanbul tarafındaki birinci köprüünün orta kemerinin üzerine bir ev sediri gibi yaptığı konsolun altına, kemerin kilit taşı üzerine on iki yapraklı bir güllü taş, tarihe ve ebediyete nakşettirdi. Yılın oniki ayı boyunca aile ocağına hizmet etmiş vefakâr kadın, sevgili zevcesi Gülruh'u unutmamıştı; ruhu camilerinin yükseldiği göklerde istirahat ediyorsa, bu gül, köprüsünü candan bir şuuraltı inancıyla süslüyordu.

Köprü bitmeden Zigetvar'dan bir haber daha geldi, kale zaptedilmiş, fakat Kanunî Sultan Süleyman 7 eylül geçesi sabaha karşı ölmüştü. Bu, bardağı taşıran son damla oldu. Önce Yeniçeri Sinan çok üzüldü, askerliğini hatırladı, Prut nehri üzerindeki köprüyü hatırladı, fakat gözlerinden inen damlalar Mimar Sinan'ın sakalını ince su yolları ile ıslattı ıslattı. Serasker Sokullu Mehmet Paşa Sultan Süleyman'ın ölümünü kırk sekiz gün saklayarak ordunun dağılmasını önledi. Şair Baki, Kanunî'nin ölümüne şu tarihi düşürdü :

« Adem iklimine azm eyledi çünkim Süleyman Hân
İlâhî kabrine bir revzen aç Firdevs-i âlâdan

İşitdim fevtin ol Sultân-ı âli-şânın ey Bakî
Dedim tarihin «azm etdi bakaya dâr-ı dünyadan »

Garp dünyasının Muhteşem dediği Kanunî Sultan Süleymanın cenazesi İstanbul'a getirilirken bu köprüden geçirildi. İkinci Selim Osmanlı İmparatorluğunun başına geçerken, şair Kanunî'nin Muhibbî mahlâsı ile yazdığı meşhur şiiri tarihe mal olmuştu:

« Halk için mû'teber bir nesne yok devlet gibi
Olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi
Saltanat dedikleri kim bir cihan gavgasıdır
Olmaya bahtü saadet dünyada vahdet gibi»

Kanunî Süleyman'ın kalbi Zigetvar'da gömüldü. Vücudu, adını taşıyan muhteşem camiin mührabının gerisinde, bahçe içinde, kemerlerin sarıp, sütunların çevrelediği türbeye konuldu. Sinan, Sultan'ına lâayık bir türbe inşa etmişti. Mimarın kendi türbesi ise camiin karşı duvarının ötesinde idi.

Haliç'in güvercinleri ile Boğazın martıları Süleymaniye denilen şaheseri, tarihi yarımadaya serilmiş mücessem bir halı, tarihe sunulmuş bir arzuhal olarak görürler. «Ey Koca Hakan Süleyman» sanki türbe şeklinde sağ köşeye serilmiştir.

«Allah'ın inayetiyle inşa ettiğim bu camii şerif üzerine adını nakşetmek üzere kabul buyur» der gibi, Süleymaniye bütün haşmetiyle, dünyanın göz bebeği bu şehrin en yüksek tepesinde, gökleri minareleriyle deler ve sol alt köşede Sinan'ın taştan türbesi «El - fakir - ül - hakir Sinan» der gibi alçak gönüllü imza şeklinde bir köşeye sığınmıştır.

« Bende-i miskin kemine derdmend
Ser-i mimaran-ı hassa müstmend ».

Büyük Çekmece köprüsünün binasına 972 (1564) zalhuccesinin sekizinci gününde başlanmış olup, 975 (1567) saferinin ahırına gelince bitirilmiştir. Yüz on dört yük ve yetmiş üç bin sekiz yüz elli akça (*) sarf olunmuştur. Edirne tarafındaki dördüncü köprüünün

(*) Yaklaşık olarak 115 milyon TL.

üzerinde biri Türkçe, biri Arapça iki hitabe mevcuttur. Türkçe hitabenin okunuşu şöyledir :

« Lailâhe ill-âllâh Muhammeden Resulullah
Hazret-i Sultân Süleyman kim ana
Şâhîrah ola sırat-ı müstakim
Başladı bu hayrı olmadın temâm
Kıldı azm-i sû-yi cennatün naim
Geldi anı zill-i Hak Sultan Selim
Etti tekmil oldu bir cisr-i azim
Dedi tarihin Hudâyi ol zaman
Yaptı âb üzere bu cisri şeh Selim

« Ketebe Dervîş Muhammed »

Arapça hitabeye gelince bunun sağ tarafında «Ameli Yusuf bin Abdullah» olarak bir yazı okunur. Sinan'ın ismi Yusuf'la beraber kullanıldığından bu yazı «Abdullah oğlu Yusuf'un eseridir» manasına gelmektedir. Arapça kitabenin Türkçe tercümesi (**) şöyledir :

«Tanrı ona ve bizzat çalışanlara mağfiret etsin. Bu güzel köprü-
rünün ve değerli geçidin temelini Allah-ı Tealânın rızası için Se-
lim Han'ın oğlu Sultan Süleyman attı (Yarabbi onu sırat ve niza-
m tehlikesinden koru). Bunu müteakip mağfur, denî dünyadan
canibi rahmet ve cennete intikal etti. Sonra en büyük Sultan, Ulu
Hakan, Arap ve Acemin meliklerinin efendisi, dünyada ve ahi-
rette Allahın gölgesi ve Sultan Osman'ın oğlu Sultan Orhan'ın
oğlu, Sultan Murad'ın oğlu Sultan Bayazıd'ın oğlu, Sultan Meh-
med'in oğlu, Sultan Murad'ın oğlu, Sultan Bayazıd'ın oğlu, Sul-
tan Selim'in oğlu, Sultan Süleyman'ın oğlu Sultan oğlu Sultan
Selim onun tahtı saltanatına calıs oldu ve 975 senesinde o köprü-
yü tasmamladı. Zamanın sonuna kadar devletini ebedi kılsın ve
saltanatını idame etsin. Tanrı Kur'an hürmetine ikisinin hayrat-
larını kabul etsin. »

Sinan 80 yaşına yaklaşmıştı. Osmanlı İmparatorluğunun kıtalar
üzerine yayılmış ülkesinde camileriyle, medreseleriyle, türbeleriyle

(**) Orhan Bozkurt — Koca Sinan'ın Köprüleri S. 60

le, imaretleriyle, darüşşifalarıyla, su yolları, bentleri, kemerleriyle, köprüleriyle, saraylarıyla, kervansaraylarıyla, mahzenleriyle, hamamlarıyla Sinan büyük bir teşkilâtın başında projesinden tatbikatına ve sonra da bakımına kadar her işle meşgul oluyordu. Kendisine yardımcı olarak Mimar Hayrettin'i almıştı. Hassa Mimarı Hayrettin bilhassa, Sinan'ın direktifiyle Rumeli'deki eserlerin ve köprülerin inşa ve bakımıyla meşgul olmuştur. Sinan inşaatın esaslarını tanzim etmekte, Hayrettin de tatbik etmekte idi. 1843 tarihinde Türkler tarafından zaptedilmiş olan Hersek'in merkezi Mostar, Neretva suyu üzerinde küçük bir şehirdi. Burada halk derenin iki tarafında yaşar, şehrin iki kısmını bir köprü birleştirirdi. Zaen Mos kelimesi de köprü manasına geliyordu.

1552'de burası Türk sancak beyliği oldu.

Neretva nehrinin geçilmesi o tarihlerde son derecede tehlikeli idi. Burada Hacı Kalfanın yaptığı bir ahşap köprü vardı, ayakları olmayan bu köprü, zincirlerle bağlı idi ve öyle sallanıyordu ki, bunun üzerinden geçerken ölümü göze almak lâzımdı, Halk buraya sağlam bir taş köprü yapılmasını çok arzu ediyordu.

Sinan Büyük Çekmece köprüsü inşaatı ile meşgul olduğu sırada Mimar Hayrettin'i, Hersek'e göndermiş ve Mostar'daki köprüünün inşası için gereken talimatı vermiştir.

Evliya Çelebi, Mostar köprüsünün 974 (1566) yılında yapıldığını söylemektedir :

Kudret kemeri

El geçti köprüden

Biz de geçeriz.

kitabesi de bu tarihi vermektedir.

Mostar köprüsündeki kemer örgüsü Sinan'ın Haramideresi'ndeki Kapağası köprüsü ve Alpullu'daki Sinanlı Köprüsünün örgüsünün aynı olmakla beraber Hassa mimarı Hayrettin kendinden bir şey komak maksadıyla büyük kemeri çevreleyen ince bir taş çıkıntısını ilâve etmiş ve eseri narinleştirmiş, güzelleştirmiştir.

Mostar köprüsü Sinan'ın veya Sinan Okulunun açıklığı en büyük

(*) köprüsü olduğu gibi yegâne ek gözlü köprüsüdür. Alpullu'daki Sinanlı Köprüsünün açıklığı o kadar büyük olmamakla beraber (***) kemer yüksekliğinin açıklığına nisbeti aynıdır.

Bugün bir tarafta yüksek bir duvara, öte tarafta bir şatoye dayanan Mostar köprüsü dört yüz yıllık gençliğini hâlâ muhafaza etmektedir ve bugün köyün delikanlıları erkekliklerini ispat etmek için köprü üzerinden balıklam Neretva nehrine atlamaktadırlar. 1567 yılında Bosna'nın batısında bir kale inşa edilmesi icabettiğinden Başmimar Sinan'a bu iş için bir mimar gönderilmesi hakkında şu hüküm yazılmıştı :

« Mimarbaşına hüküm ki, Hersek Beyi Hüseyin süddei saadetine mektup gönderip Marşka iskelesinde bina olunmak ferman olunan kale binası için mimar lâzım olup ve bundan akdem Mostar köprüsün bina eden Hayrettin için bina ilminde mehareti olup kaleyi mezbur binasına tayin olunup gönderilmesini arz eylemegin buyurdum ki husul buldukça mezkûr Hayrettini kaleyi mezbure bina için mimar tayip eyleyip muaccelen gönderesin ki varup müşâ-rün ileyh vecih ve münasip gördüğü üzere kale binasına mübaşeret edüp itmamı maslahat eyleye »

Bu hüküm 9. Şevvel. 975 (1567)'de Hersek beyi Hüseyin Paşa'nın Kapu Kethüdası Davud'a verilmiş ve ayrıca Dobrovnik Beyine ve Hersek kadılarına da yardımı için ayrıca hükümler yazılmıştır.

Zamanın padişahı II. Selim, uzuna yakın orta boylu, açık alınlı, elâ gözlü ve sarışındı. Bu bakımdan kendisine Sarı Selim denilmiştir. Avcılıkta ve yay çekmede fevkalâde mahir olduğu gibi, divan sahibi değerli bir şair ve bestekârdı, fakat iki sabit fikri vardı; Kıbrıs'ın zaptı ve Süleymaniye'den büyük bir camii'nin inşası. Birinci fikri ile Sokullu Mehmet Paşa, ikincisiyle Mimar Sinan uğraşacaktı.

İnşa etmek Sinan'ın vazifesi, hayatı ve mesleği olmakla beraber, onun da bir dördüncü gayesi vardı. Dört cami arasında namaz

(*) Mostar köprüsünün kemer açıklığı 27, 34 metredir.

(**) Sinanlı Köprüsünün büyük kemerinin açıklığı 20 metredir.

kılmasını başarmış olan adam bu sefer dört maksada cevap verebilecek bir durumda idi. Dört hörgüçlü Büyük Çekmece köprüsünden sonra cevap ne kadar basitti. Ayasofya'nın kubbesinden büyük bir kubbe yapmak. Sokullu'nun eskiden,

— Sırası gelince Selim için de bina edersin sözlerini hatırladı.

Böyle bir işi ona ancak bir padişah verebilirdi ve vermekte sabırsızlanıyordu da.

Bu arada Sinan yeniden evlendi. İkinci karısı Mihri gençti ve Gülruh kadar güzeldi. Sinan ona karşı büyük bir saygı beslemiş, histen ziyade evlilik alışkanlığı ile bağlanmış, Mihri de kızlarına hem bakmış, hem de onlara arkadaş olmuştur.

Nihayet günün birinde Sultan Selim Han başmimarını çağırılmış ve Edirne'de «rüzgârda misali olmıyan» bir cami inşa etmesini buyurmuştu.

Sinan da karısı Mihri, kızları Ummühan ve Neslihan ve küçük torunu Fatma'yı da kucağına alarak Edirne'ye gitti. Ve 1568 yılının sonlarına doğru orada Selimiye caminin temelleri atıldı.

Sinan bu şaheserin inşaatını şöyle anlatır :

«Camiin dört minaresini kubbenin dört tarafına oturttum. Her birine üçer şerefe yaptım. İki minaresinin üçer merdiveni vardır, çıkanlar birbirlerini görmezler, ilk merdiven birinci şerefeye, ikinci merdiven ilk iki şerefeye, sonuncu merdiven ise her üç şerefeye çıkar. Edirne'de benim camiimden önce en büyük cami Üç Şerefeli idi. Minaresi azametli ise de kuleye benziyordu. Gayet kalındı. Sultan Selim camiinin minareleri ise hem naziktir, hem de üçer yolları vardır ki bu kadar ince minarede üç yol yapmanın gayet müşkül olduğunu aklı başında olanlar anlar. Kubbesi de pek azamaetlidir. Yapılırken herkes «daire-i imkândan hariçtir» deyu dedikodu yapmışlardı. «Ayasofya kubbesi gibi bir kubbe bina olunmamıştır» diye kâfirlerin mimar geçinenleri «müslümanlara galebemiz vardır» derlerdi. «O kadar büyük bir kubbe tutturmak gayet müşküldür »dedikleri bana dert olmuştur, Sultan Selim camiini yaparken, Tanrının yardımı ve Sultan Selim

Han'ın arzusu yerine kubbesini Ayasofya kubbesinden altı arşın boydan, dört arşın derinlikten ziyade eyledim.»

Sinan inşaatı beş yıl süren Selimiye camiinde çalışırken kendini tam manasıyla işine ve sanatına vermekle beraber iki hususu ihmal etmemişti. Oğlu Mehmed'in kızı, yani sevgili torunu Fadime'yi ve köprülerini.

Fadime onu hayata bağlayan şefkat dolu bir sevgi köprüsü idi, seksen beş yaşına da gelse insanın şefkate de, sevgiye de ihtiyacı vardı; Fadime hastalanınca sabaha kadar yatağı yanında oturur, mışıl mışıl uyuduğu zaman göz kapaklarının gerisinde çocuksu rüyasını görmeye çalışırdı; fakat ertesi gün Mimar Sinan inşaat başında en sert bir insandı. Bir gün Fadimesi kucağına oturup sakalını okşayarak :

— Canım dedecik, minarelerin ne de yüksek, melekler onların etrafında uçar değil mi? diye sormuştu. O da :

— Evet yavrucuğum, uçar, diye cevap vermişti.

Sinan bu sefer İstanbul'a gelişinde Kıbrıs zaptedilmişti (1570). Sultan Selim çok memnundu; Edirne'deki camiin inşaatının ilerlemesi de onu ayrıca sevindirdi. Sinan'a :

— Dile benden ne dilersin,

diye sorunca;

— Sağlığınızı padişahım, cevabını almıştı.

— İstersen sana Kıbrıs'ın en iyi şarabından yüz fıç vereyim.

İçkiye fazla merakı olmayan Sinan itiraz edecek oldu, ama ne haddine, kendini toparladı.

— Saadetli padişahım kadar genç değilim, şarabı içersem iskele üzerinde başım döner düşerim ve Selimiye'yi bitiremeyeceğimi iddia edenler halkı çıkar,

diyerek mukabelede bulundu.

Sinan'ın asıl isteği çok daha başka idi, fakat doğrudan doğruya Sultan Selim'den dilemiyordu. Kıbrıs'ın nüfusunu çoğaltmak için Kayseri'den Akdeniz'in yeşil adasına binlerce kişi gönderiliyordu; Sinan, kardeşi ve akrabalarının yaşadığı Ağırnas köyü halkının bundan muaf tutulmasını talep ediyordu. Sokullu Mehmet Paşa, bu arzuyu Padişahın tuğralı fermanı haline getirmek maharetini göstermişti.

Sokullu, Sinanı çok takdir ediyor ve ona devamlı iş veriyordu. Lüleburgaz'da bir cami, bir darülhadis, bir çarşı ve Ergene üzerinde Mehmet Paşa köprüsünü inşa ettirmiş ve bu köprü yanındaki kervansarayın kapısına Hasan Çelebi'nin hattı ile

Bu Kârbansaraya gelen oldu hep revan 927 (1564)

diye tarih düşürülmüştü.

Sokullu Lüleburgaz'ı yıllar önce imar ettiği gibi şimdi kudretli bir Vezir-i azam olarak İstanbul'da Kadirga'da kendi camiini yaptırıyor ve devşirildiği Bosna'da Vişegrad ve Drina nehri üzerinde bir köprü inşası hususunda Sinan'a talimat veriyordu. Bu köprü de Vezir-i âzam Mehmet Paşa köprüsü veya Drina köprüsü olacaktı.

Sarp dağlar ve boğazlar arasından aktıktan sonra yeşil köpüklü suların çıktığı noktada Drina nehri üzerinde bir köprü yapılması için Sinan on bir kemerli bir resim çizmiş ve Hassa mimarı Hayrettin inşa etmiştir.

«Köprüünün kemerleri arasından geçen su yelpaze biçiminde bir ovaya uzanır ve küçük bir kasaba olan Vişegrad'la dolaylarını içine alır.»

Drina üzerindeki köprü kelimenin en geniş anlamıyla bir köprü olmuştur. Tarihi, dini, psikolojik ve sosyal olayların bir köprüsüdür. İslâm dünyası ile Hıristiyan dünyasının, Osmanlı imparatorluğu ile Habsburg İmparatorluğunun bağlantı noktası olan Bosna - Hersek'in Vişegrad kasabasıdır bu köprü.

İvo Andriç «Na Drini Çupriya» Drina Nehri üzerindeki köprü ile

Vişegrad'daki Mehmet Paşa köprüsünün hayat hikâyesini Sokullu'dan Birinci Cihan Harbini ateşleyen Saraybosna suikastine kadar anlatır. Köprü üstünde tarih olayları, insanların günlük yaşayışının dramları, mutlulukları, üzüntüleri seyreder durur.

Bu diyarda «Köprü üstünde» denilince sadece Drina üstündeki taş köprü akla gelir. Köprü'nün aşağı yukarı uzunluğu 250 adım, genişliği 10 adımdır. Tam orta yerinde birbirine eşit iki teras şeklinde genişler. Ve bu bölüme «kapiya» denilir. Irmağın sağ kıyısında Türk çarşısıyla kasabanın merkezi bulunur. Öbür, yakası, yani akarsuyun sol tarafı, Hıristiyan mahallesidir. Saraybosna'ya giden yolun iki parçasını birleştiren köprü kasabayı dış mahalleye bağlar. Burada «bağlar» kelimesi, «güneş sabahları biz insanların etrafımızı görmemiz ve işlerimize gitmemiz için doğar, akşamları da uyuyarak günün yorgunluğunu dindirmemiz için batar» denildiği zamanki kadar bir gerçeğin ifadesidir.

«Kasabadan gelirken sağdaki terasa sofa derler. İki basamakla çıkılır. Etrafı taş sıralarla çevrilidir». Tıpkı Büyük Çekmece köprüsünün dördüncüsünde olduğu gibi bir terastır burası. «Basamaklar, sıralar, parmaklıklar hep aynı beyaz taştan yapılmıştır. Sofanın karşısındaki sol teras da aynıdır, yalnız boştur» sırası falan yoktur.

Buraya konulmuş mermer kitabe meşhur şair Baki tarafından kaleme alınmıştır.

Taştaki yazılar şöylece okunur :

«İşte, devrinin akıllı büyük adamlarının en büyüğü ve en akıllısı olan Mehmet Paşa, kalbinin en büyük emelini gerçekleştirdi. Gayreti ve fedakârlığı sayesinde Drina'nın üstündeki bu köprüyü yaptırdı. Hızla akan bu derin suların üstüne ondan önce gelenlerin hiçbiri köprü kuramamıştı. Bu yapının sağlam olmasını, hayatının mutluluk içinde geçmesini, ihtiyarlığında hiç keder görmemesini Allah'tan dilerim; çünkü hayatında altınla gümüşü mubarek vakıflar uğruna harcadı. Bu gibi gayelere harcanan servetin heba olduğunu kimse iddia edemez. Bu yapı bittiği zaman, bütün bunları yakından gören Baki bu mısraları yazdı. Bu tesisi ve mucizevi bir güzellikte olan köprüyü Allah korusun» (979 = 1571).

Parmaklıkların orta yerindeki duvarın dibinde bir çeşme vardır, suyu taş bir ejderhanın ağzından akar. Bu kasabada oturanların hayatı Kapia'nın üstünde, çevresinde veya onunla ilgili olarak gelişir gider.

Drina üzerinde köprü, insanın tabiatla bir mücadelesi neticesinde başarı ile bir eser vermesine örnek olmuş, sonra da küçük kasabaya bir hayat felsefesi aşılamıştır.

Unutmak her acıyı siler, şarkı söylemek ise unutmak için en güzel çaredir; «çünkü insan şarkı söylerken daima sevdiği şeyleri düşündür ve böylece gök yüzü ile dağların arasında ırmağın üzerinde uzanan Kapia'da birbiri ardı sıra gelip geçen kuşaklara Drina'nın uğultusunu, suların götürdüğü şeylere fazla üzülmemeyi öğretmiştir. Hayat anlaşılmasın bir mucizedir, hiç durmadan harcanır, sarf olunur ve yine de dayanır, sürüp gider, tıpkı Drina üstündeki köprü gibi.»

Drina üstündeki köprü bittikten ancak iki yıl sonra Selimiye camii tamamlanabilmişti. Sultan Selim camiine, Sinan da Ayasofya'dan büyük kubbesine ulaşmıştı ;

Zehi Sultan-ı Âdil Şahi devran
Şeh-i âlem Selim Han bin Süleyman
Edirne şehrine kıldı nazar ol
Kodu hayr ile âlemde eser ol
Bu âli camii ol kıldı bünyad
Cihan durdukça ola hayr ile yâd

Sinan için Şehzade camii ile çiraklık, Süleymaniye ile kalfalık, Selimiye ile ustalık eserini verdi, derler. Bunda büyük bir hakikat payı vardır.

Koca Mimar Sinan seksenden fazla cami inşa etmiş olmakla beraber bu üçü onun söz götürmez şahaserleridir. Sarı Selim'in bir emri onu bambaşka bir şekilde etkilemiştir.

O güne kadar Fatih Sultan Mehmet ve Beyazıt II.'nin inşa ettirdikleri iki minareli Ayasofya camiine de dokunması tarihin garip bir tecellisidir.

— Ayasofya camiine iki minare daha dikeceksin, diye buyuran Selim'in emri derhal yerine getirilmisti.

Sinan böylece Ayasofya camiini dört minareli Sultan camii haline getirmek ve yüzyıllar boyunca gökyüzünü yutmuş olan kubbeyi tamir etmek Sinan'a nasip olmuştu; böylece Ayasofya ile Sinan sanat namazını dört dev cemi arasında kılmak imkânını bulmuştur.

1573'te Sinan'ın narin torunu Fadimecik ölünce, 83 yaşındaki «dedecik» hüngür hüngür ağlamış ve Selimiye'nin dört minaresi arasında uçuşan melekleri görsün diye camiin tam karşısında beyaz mermerden bir mezar inşa etmişti.

Ertesi yılın aralık ayında Sarı Selim bir içki âleminden sonra hamamda düşüp ölmüş ve Ayasofya caminin gölgelediği bahçedeki türbesine gömülmüştü.

At meydanının ilersinde yıllar yıllar önce falcının dediği doğru çıkıyordu; Sinan şöhretine asker olarak değil, bina yaparak ulaşacak ve çok hükümdar görecekti.

Sinan Muret III'le hayatının dördüncü padişahına da hizmet edecekti.

Sultan Murat, babası Sultan Selim veya dedesi Sultan Süleyman kadar Sinan'ı sık sık kabul etmedi, fakat iş ve vazife vermekten geri kalmadı.

9. Rebiülâhır. 981'de (1773) Mustafa Paşa köprüsünün muhafazası için Mimar Sinan'a şu hüküm yazılıyordu :

«Edirne kadısına ve mimarbaşına hüküm ki, bundan akdem Edirne kurbinde vaki olan Mustafa Paşa köprüsünün önünde bina olunan değirmenin köprüye zararı olduğu ilân olunmakla, hedm olunması emrim olup hâlâ Umur bey mütevellisi gelip mezkûr değirmen henüz hedmolmamıştır, dahi sedd-i bina etmişlerdir, köprüye zararı vardır deyu bildirmeğin zikrolunan değirmen bilküllüye hedmolmayıp değirmen sebebiyle köprüye olan zarar ne miktar nesne ile tamir olunacak mufassal arzeylemen emr

edüp buyurdum ki varıcak bizzat üzerine varup camii şerife su gelmek için vaz olunan dolaba mutearrız olmayıp değirmeni bil-küllüye emrüm üzre hedmeyleyip emrime mugayir kimesne teal-lül ettirmeyesin. Dahi zikrolunan değirmen ihdas olunmakla köp-rüye ne miktar zarar olmuştur ve ne kadar nesne ile tamir olun-maya mümkündür, sıhhat üzere tahmin ettürüp arz eylesesin.»

Sinan için her iş mühimdi. Büyük bir cami inşa etmek, kervan-saray yapmak, su getirmek ve bir köprüyü tamir etmek. Hükmi okuyunca gülümsedi. Kanuni'nin başından geçen ve vaktiyle Me-riç üzerinde inşa etmiş olduğu bu on iki gözlü Mustafa Paşa Köp-rüsü ile ilgili bir olayı hatırladı.

Sultan Süleyman Han Budin seferine giderken Koca Lala Mus-tafa Paşa'ya :

— Lala, hani bir köprü bina eylemiştin, bize ihsan eder isen geçip gazaya gidelim,

dedikte, Piri fani:

— Padişahım Allah gazanı müyesser ede, dönüşte geçin, deyince, Sultan Süleyman o köprüden sapıp atı ile Meriç nehrinden kar-şıya geçmiş ve şu beyti söylemişti :

« Minnet ile kokma gülü al eline sev seni

Geçme nâmert köprüsünden ko aparsun su seni» (*)

Ve hatıralar dolusu Sinan durmadan yaşıyordu.

Köprü olmadığı zaman suyu aşanlar arasında Vişegrad'a bir mu-cizevi köprünün olmasını çok isterlerdi ama, bir kıyından diğerine geçmek için salın tehlikesine katlanırlardı. 1516 yılının bir saba-hında Sokoloviç köyünden İstanbul'a götürülüp devşirilen Meh-met, altmış yıl kadar sonra Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa un-vanı ve şekli içinde doğduğu yeri düşündü. Adına inşa edilen Köprü ve kervansaray yorgun yolcuların ıstırabını dindirdi. «Sad-razamın, çocukluğuda, Vişegrad'ın salından hâtıra kalan o anla-şılmaz ıstırabı», Drina üzerindeki köprü ile artık dinmeliydi.

(*) Evliya Çelebi Seyahatnamesi

«Kervansaray yeni işlemeye açılmıştı ki Mehmet Paşa» göğsünü ikiye bölen sancıyı son olarak tekrar duydu. 1579 yılının bir cuma sabahı idi, maiyeti ile beraber camiye girerken üstübaşı pe-rişan bir meczup ona yaklaştı, sadaka istermiş gibi sol elini uzattı ve sağ elindeki hançeri Sokullu'nun iki kaburgası arasına sapladı. Vezirin ölüm haberi kasabaya aylarca sonra geldi.

«Ay durmadan büyüyip küçüldükçe, kuşaklar birbirin kovaladıkça» Drina köprüsünün kemerleri arasından su durmadan aktı durdu.

Zaman köprüyü de eskitiyordu ama insan ömründen değil kuşakların akıp gidişinden de daha geniş bir ölçüde. İşte bu yüzden ihtiyarlığı farkedilmiyor ve «hayatı ölümlü olmakla beraber ebediyete benziyordu, çünkü sonunu kimse görmüyordu».

Sinan ihtiyardı ve onun hayatı ölümlü olmakla beraber sonunu kimse görmüyordu, doksanını geçkindi. Mekkeye gitti, Hacı Sinan oldu. Arabistan çöllerinde iki yıl kaldı, Kâbe'ye giden su yollarını tanzim etti.

İstanbul'a dönünce Süleymaniye'deki evine geldi ve sedire oturdu. Penceresinden camii'nin kubbesini, minarelerini görüyor, müezzinin ezanını evinde imiş gibi dinliyordu, üstelik camii'nin eteğinde türbesi de hazırды.

Bir gece vakti evinden çıkarak dostu Sai'ye gelmiş ve hayat hikâyesini yazmasını istemişti.

Önce devşirme idi, eğitildi, sonra yeniçeri oldu, savaşta, elli yaşını geçti, mimar oldu, durmadan inşa etti. 80 yerde camii-i şerif ve 400'den fazla mescid-i münif, 60 yerde medrese, 31 yerde saray ve 19 türbe ve 7 darülkurrâ ve 17 imaret ve 3 dartaşşifa ve 11 yerde köprü ve 15 yerde su yolu kemerleri ve 6 mahzen ve 19 han ve 33 hamam bina etti.

Şimdi Hacı Sinan yüz yaşına yaklaşırken artık istirahat etmenin zamanı geldiğini hissetti. Ahmet Ağa, Kemalettin, Davud Ağa, Yetim Ali Baba, Genç Sinan, Yusuf gibi talebeler yetiştirmiş ve bunlar da eserler vermeye başlamıştı.

İstanbul'da Sultanahmet ve Ağra'da Tac Mahal Sinanın yetiştirdikleri tarafından inşa edilecektir.

1588 yılı baharının bir günü idi. Hacı Sinan namazını kıldı ve sonra memleketini, sultanlarını, ailesini ve sanatını doyasıya sevmiş ve tam manasıyla vazifesini yapmış bir insanın gönül rahatlığı ile gülmüştü ve ebedi uykusuna yattı.

Hattat Karahisari Hasan Çelebi, Safi'nin bu 15 mısralık kitabesini türbesinin üzerine hakketti :

Ey iden bir iki gün dünya sarayında mekân
Bay-i asayiş değildir âdeme milk-i cihan
Han Süleyman'a olup mimâr bu merdi güzün
Yaptı bir cami verir firdevsi âlâdan nişan
Emri sahile kılub su yollarına ihtimam
Hayr olup abıhayatı âleme kıldı revan
Çekmece cisrine bir tâkı muallâ çekti kim
Aynıdır ayinei devranda kehkeşan
Kıldı dörtyüzden ziyade mescidi âli bina
Yaptı sekren yerde cami bu azizi kârdan
Yüzden artuk ömr sürdü akıbet kıldı vefat
Yattığı yeri Hüda kılsın anın bağı cinan
Rihletinin sâi-i dâi dedi tarihini
Göçdi bu demde cihandan piri mimaran Sinan
Ruh için fatiha ihsan ide pîr ü civan

Allahâüekber seslerinin kubbelendiği camilerde, derya ile göl üzerinde dört nala koşan köprülerde, darülkuralarda, medrese ve mescitlerde, tarihin tarihini imzalayan türbelerde Hacı Sinan yaşıyor.

Mekke'deki camii şeriften, İstanbul'da Süleymaniye'ye ve oradan Edirne'deki Selimiye'ye kadar her ezanda, her ramazanda Silivri'deki otuz iki gözlü inci dizisi köprüden, Vişegrad'daki Baki'nin şiirini taşıyan beyaz abide köprüye ve oradan Kırkçeşme sularını taşıyan üç katlı kemerlere kadar her tepede, her şehirde, her akarsuda Koca Sinan yaşıyor.

Ağırnas'taki çeşmede de, Lüleburgaz'daki kervansaray'da da, yolcunun içtiği her suda, gecelediği her konakta, dertlerin deva bulduğu Haseki'de Hürrem Sultan Darüşşifasında da, hem Gebze'deki Kanuni Köprüsün'de, hem Mostar'daki Hayrettin'in kemerinde, hamamlarda, has bahçelerde, saraylarda Mimar Sinan yaşıyor.

Yalın kılıç yeniçerinin cihanı titreten hu! hu! avazında da, hasta torununa ninni söyleyn ak sakallı pirin titrek sesinde de, karaların ve denizlerin hükümdarlarıyla ahbap olmasını bilen görgü ve yumuşaklıkta da, üstelik emredebildiği kadar elleriyle de taşı yontabilen, güzeli ve sağlamı hem camiinde, hem köprüsünde aynı değerde kullanabilen ve dehada da on altı yüzyıl hayatı içinde eriten (İnsan Sinan) yaşıyor.

***Ey sevgililer birbirimizi sevelim,
Çünkü sevgi Allahtandır.
Her seven adam Allahtan doğmuştur
ve Allahı bilir.***

İncil'den

KIZ KULESİ İst.

KOCA REŞİT PAŞA B.

Koca Reşit Paşa

Sabahattin ARIÇ

Koca Reşit Paşa, Tanzimattan önceki iki asırlık Türk devrim tarihinin karanlık çerçevesi içinde gülümseyen büyük bir devlet adamı portresidir. Bu gülümseyişte, o çağdaki Türk toplumunu medeniyet, hürriyet, hak, adalet gibi özlemlerine kavuşturmak için didinmiş ülkücü bir ruhun mutlulğu pırıldar. Tarihimizin bu değerli vezirini iyi tanıyabilmek için duraklama ve gerileme devirlerindeki Osmanlı devlet idaresine bir göz atmak faydalı olur.

Osmanlı müesseseleri 1299'da kuruluşundan sonra yavaş yavaş gelişmiş, dünyanın en ileri devlet teşkilâtlarından biri olmuştur. XVII. yüzyıldan sonra batının ilerleyişine ayak uyduramadığı için bozuldu; hasta, aksak bir hale geldi. Buna çare arayan devlet adamları az değildi. Fakat halktan doğmayan, saraydan ve aydınlardan gelen bütün yenileşme hareketleri, yeniçeri ordusunun, cahilliğin ve taassubun kanlı elleriyle boğuluyordu.

II. Osman, bozulmuş olan yeniçeri ve sipahi ocaklarını ortadan kaldırmayı, Türklerden ve Türkmenlerden yeni bir ordu kurmayı düşündüğü için boynuna bir kement atılarak alçakça öldürülmüştü (1622). 18 yaşındaki bu şanlı ülkücü için dünyanın duyduğu acıyı Nevi ne güzel anlatır :

Nevi ciğerler oldu hûn (kan), derdim bir iken oldu on;
Kan ağladı ehl-i fûnûn (bilim ve sanat adamları), şâh-i cihâna kıy-
dılar.

III. Ahmet'in sadrazamı Nevşehirli İbrahim Paşa'nın sonucu da daha az yaralayıcı değildir. İbrahim Paşa' Osmanlı devletinin za-yıflığını, çaresizliğini görüyor; onu, içinde bulunduğu ortaçağ yaşayışından kurtarmak istiyordu. Patrona Halil isyanının peşi-ne takılan «taassup», bu veziri de katlettirmiş, aziz ölüsü, bir öktüz arabasına konulup isyancılara teslim edilmişti (1730).

Yeniçeri ocağının yanısıra Nizamıcedit adlı yeni bir ordu kuran büyük reformcu III. Selim de Kabakçı İsyanı ile tahtından indirildi. Bir yıl sonra da saraya yapılan bir baskınla taassubun hain kılıçları altında can verdi (1808).

1839'da II. Mahmut ölmüş, oğlu Abdülmecit tahta çıkmıştı. Londra büyük elçisi Mustafa Reşit Paşa, padişahın cülûsunu teb-rik için İstanbul'a geliyor. Önce sadrazam Hüsvrev Paşanın katına çıkıyor. Sadrazam, Reşit Paşa'yı güler yüzle karşılıyor, konuşma sırasında: «üzerinizde bulunan hariciye nazırlığı görevine yine sizin bakmanız uygun görülmüştür, arz ederim» diyor. Tayini ile ilgili tezkereyi vererek mabeyne götürmesini rica ediyor.

Mustafa Reşit Paşa, Abdülmecit'in huzuruna kabul ediliyor. Za-manın geleneğine uyararak ubudiyetini (kulluğunu) arz ettikten son-ra sadrazamın gönderdiği tezkereyi veriyor. Padişah, tezkereyi o-kuyunca hayretler içinde kalıyor sa da bir şey söylemiyor. Reşit Paşa'ya, Avrupa ve Türkiye politikası hakkındaki düşüncelerini soruyor. Paşa, batının Türkiye'ye ait görüşlerini, Osmanlı devleti-nin kurtuluş çarelerini samimî ve objektif bir dille anlatıyor. Ab-dülmecit gülümseyerek dinliyor. Sadrazamın gönderdiği tezkere-yi paşaya gösteriyor. Tezkerede, Mustafa Reşit Paşa'nın memleket geleneklerine aykırı, devletin menfaatleri ile uzlaşamayacak dav-ranışlarından bahsedilerek vücudunun ortadan kaldırılması rica edilmektedir. Paşa da hayretler içinde kalmıştır, çok üzgündür. Abdülmecit, 18 yaşındaki bu uyanık padişah: «rahat olunuz, emin olunuz, size bir şey yapmam» diyor, iltifatlarda bulunuyor.

Koca Reşit Paşa göreve atıldığı zaman Osmanlı devletinin sosyal

yapısını iyi tanıyor, başına gelebilecek felâketleri tahmin edebiliyordu. Fakat onun için önemli olan kendi hayatı değil, korkunç bir uçuruma yuvarlanmak üzere olan devletin yaşaması idi. Mısır valisi Mehmet Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa kuvvetleri Osmanlı ordusunu yenmiş, Anadolu yolu Mehmet Ali Paşa'ya yeniden açılmıştı. Büyük devletlerin yardımını sağlamadıkça işleri yoluna koymak imkânsızdı. Yurtsever yüreği sızlıyordu. Abdülmecit de etrafını saran vezirlerin, vekillerin yetersizliğini, geri kâfâlılığını görüyor, Mustafa Reşit Paşa'ya güveniyordu. Paşa ile gizlice anlaşarak Tanzimat Fermanının hazırlanmasına izin verdi. Türkiye'nin büyük devlet adamlarına muhtaç olduğu böyle bir devirde bu «dev adam», cebine vasiyetnamesini koyup Gülhane Hattı denilen fermanı okudu (3. Kasım. 1839).

Koca Reşit Paşa bu fermanla beş buçuk asırlık bir «imparator ve paşa idaresi» nin zorbalığını sınırlıyor, eşitlik ve ahlâk prensiplerine dayanan bir hukuk devletine Türkiye'nin kapılarını açıyor; namus, can, mal dokunulmazlığını, ferdin haklarını mutlak şekilde kabul eden bu kutsal hürriyetleri armağan ediyordu.

Tanzimattan önce Osmanlı Devletinde paşaların, vezirlerin bile namus, can ve mal güveni yoktu. Sultan İbrahim, Hanya fatihi kaptanı derya Silâhtar Yusuf Paşayı 1646'da idam ettirmişti. Yusuf Paşanın kabahati (!) Hanya dönüşünde sarayın sefahatı için Sultan İbrahim'e paralar ve hediyeler getirmemiş olması idi!

Aynı padişah, Varvar Ali Paşadan da otuz bin kuruş istemiş, ayrıca, Anadolu Beylerbeyi İbşir Paşa'nın güzel zevcesini kendisine göndermesini ferman eylemişti! Namuslu bir insan olan Ali Paşa isyan etmiş, elindeki kuvvetlerle İstanbul'a yürümüşü. Üzerine gönderilen İbşir Paşaya yenilip esir düşünce: «halka zulûmetmediğim, mallarını ellerinden almadığım, senin avradının namusunu koruduğum için mi beni öldüreceksin»? demişse de aldırış edilmemiş, İbşir Paşa tarafından katlettirilmiş, İstanbul'a gönderilen kesik başı saray kapısı önünde günlerce teşhir ettirilmişti.

Gülhane Hattı, Hristiyan ve islâm uyruklar arasında namus, can, mal güvenliği ve kanun karşısında eşitlik sağlamakla kalmıyor, Osmanlı Devletine yeni bir hayat getiriyor, yüzyıllarca içinde ya-

şadığı bir medeniyet dairesinden çıktığını, batı medeniyetini benimsediğini ilân ediyordu. Devletin idare kuruluşu değişiyor, yeni kanunlar konuyor, yabancı devletlerin Türkiye'ye yardımları sağlanıyor, hatta meşrutiyet ve cumhuriyet düşünceleri için bir kaynak oluyordu. O zamanki Avrupa basını bu fermanı, Osmanlı Devletinin toplumsal yaşayışında bir meşrutiyet devrimi olarak nitelemiş, Fransız ihtilâlinin insan hakları beyannamesi ile mukayese etmiştir. Gerçekten, Osmanlı Devleti bu fermanla, Fransız ihtilâlinin ana prensiplerini kabul etmiş oluyordu. Tanzimatın getirdiği hürriyeti Şinasi şu mısralarla anlatır:

**Ettin âzâd bizi olmuş iken zulme esir,
Cehlimiz sanki idi kendimize bir zencir.**

Tanzimattan önceki yenileşme hareketleri devletçidir. Mutlakiyet idaresini ve saltanatı korur. Mustafa Reşit Paşa, devletçilik yerine halkçılık şekline yönelen bir anlayışın Osmanlı tarihindeki ilk temsilcisidir.

Ziya Gökalp der ki: «Seçkin aydınlar, milletin ruhunda yaşayan bilinçsiz duyguları ve düşünceleri sezip bilinçli hale getiren, onları savunmayı ülkü edinen kimselerdir». Mustafa Reşit Paşalar, Şinasiler, Namık Kemaller, Ziya Gökalpler hep bu özelliğe sahip insanlar değil midirler?

Koca Reşit Paşa, milletin acılarını seziyor; ruhu, yurduna ait yüce ülkülerle çoşup taşıyordu. 13. Mart. 1800'de İstanbul'un fukara Davutpaşa mahallesinde doğan, eski ahşap bir evde yaşayan bu halk çocuğu, kendisini büyük reformların öncülüğüne hazırlıyordu. Tarih okuyor, medresede okuduğu Arapça ve Farsçayı yeter görmeyerek Fransızca öğreniyor, II. Mahmut tarafından Paris elçiliğine tayin edilince (1832) devletler hukukuna çalışıyor; Fransa'nın politika adamları, yazarları ve düşünürleri ile ilgiler kuruyor, onların Avrupa hakkındaki görüşlerini öğreniyor.

Batının politikasını ve devlet idaresini iyi kavrayan bu yurtsever insan, yıllarca çalışarak Türkiye'nin iç ve dış politikasını da incelemiş, kültürünün ve terkipçi zekâsının yardımı ile varılacak amacı kestirmiş, planlamış ve mücadele hayatına atılmış reformcu bir devlet adamıdır.

Osmanlı Devletinin baş belâsı olan Mehmet Ali Paşa meselesine ancak batı devletleri ile anlaşarak çözüm yolu bulunabileceğini görmüş; İngiltere, Avusturya, Rusya, Prusya ile Londra anlaşmasını yapmış, bu suretle isyan bastırılıp devlet kurtulabilmiştir.

Rusya'nın Boğazlar yolu ile Balkanlara inmek, Akdeniz ticaretini eline geçirmek istediğini de anlıyordu. 1853'te Ruslarla yapılan Kırım savaşında Fransa ve İngiltere ile anlaşmış, Rusyanın 1877'ye kadar Osmanlı Devletine saldırmasını önlemiştir. Fransa'nın Mısır'ı elde etmek sevdasını sezince, İngilterenin çıkarlarının Türkiye ile uzlaşma olabileceğini hesaplamış, İngilizlerle anlaşma politikası gütmüştür. O, şaşmaz hesapları ile imparatorluğun ufunda doğan «nur ve ziya», devlet şerefi ile milli menfaati izdivaç ettiren büyük bir zekâdır.

Yirmi yıl elçiliklerde vazife gören Koca Reşit Paşa, dört defa hariciye nazırlığına getirilmiş (beş yıl, yedi ay, yirmi gün), Abdülmecit zamanında altı defa da sadrazamlıkta bulunmuş (altı yıl, sekiz ay, onbir gün), devletin büyük davalarını başarı ile çözmüştür. Ne yazık ki Türkiye'nin o devirdeki iç siyaseti ve devletin serbestçe hareketini engelleyen yabancı devletlerin nüfuzları, onun serbestçe çalışmasına imkân vermemişti. Bunda Aptülmecit'in ve damatlarının etrafında teşekkül eden partilerin de büyük rolü olmuştur. Bununla beraber onun, bizde ve batıda, çağının en büyük politika dehalarından biri olduğunu söylemek hiç de yanlış olmaz.

1839'dan sonra fikir hareketleri belli çevrelerden yayılıyordu. Bu çevreler içinde Mustafa Reşit Paşanın konağı, Türkiye'nin fikir tarafını ve politikasını idare eden bir okuldu. Medeniyet, yurt ve insanlık sevgisi, meşrutiyet aşkı, taassup ve cahillik düşmanlığı, «nur ve ziya» okulu idi. Tanzimat devrinin en seçkin sanatçıları, bilginleri, politika adamları bu okulda yetişmiştir. Ziya Paşa, Tanzimat Edebiyatının kurucusu Şinasi, batı tiyatrosunu Türkiye'ye tanıtan büyük Türkçü Ahmet Vefik Paşa, tarih ve mecelle yazarı Ahmet Cevdet Paşa, Midhat Paşa, daha sonraki neslin en değerli sadrazamları Ali ve Fuat Paşalar bu «mabet» ten «nur ve ziya» almışlar, Koca Reşit Paşa'nın aydınlatıcı düşünceleri, koruyucu ve merhametli insan ruhu ile beslenip gelişmişler, bu mabetten nur ve ziya almışlardır.

Koca Reşit Paşa'nın fazileti de devlet adamlığı kadar büyüktü. Eniştesinin himayesinde yaşadığı gençlik çağlarında eline geçen üç beş kuruşu yoksullara ve komşularına veriyordu. Davutpaşadaki evinde çoluk çocuğu ile pek perişan yaşadığı yıllarda kendisinden yirmi kuruş borç isteyen komşusuna verecek parası yoktur. Evinde oturan kâhyası Hüseyin Ağaya durumu anlatır, para bulmasını rica eder. Hüseyin Ağa kendilerinin o komşudan daha çok acınacak halde olduklarını söyleyince, masasındaki yazı takımını rehin ettirerek parasını zavallı adama gönderir.

Damat Sait Paşa, Mustafa Reşit Paşa'yı Abdülmecit'e çekiştirir. Alafrangalık, dikkatsizlik ve ilgisizlikle suçlar. Abdülmecit, sadrazamlıktan azleder (1848, bir yıl yedi ay süren birinci sadrazamlığı) Reşit paşa ketumdur, bu konu hakkında kimseyle konuşmaz. Kendisi başkalarını kütlemez, kin gütmaz. Sait Paşadan intikam almayı düşünmeyecek kadar yüksek ruhludur. Onun faziletini Şinasi şu beyitle ne veciz anlatmıştır.

Sen gibi âkıl (akıllı) olan kan dökerek gün mü sürer
Vech-i nâmûsuna (namus yüzüne) ol kan ile düzgün mü sürer.
Aynı şair, Koca Reşit Paşa'nın büyüklüğünü de şöyle över :
Sadr-ı millette vücudun ulu bir mucizedir,
Bunu fehm eylemeyen (anlamayan) müdrike-i âcizedir

(idraktan âciz olan)

Osmanlı tarihinin en büyük, en yurtsever vezirlerinden biri olan Koca Reşit Paşa'nın elli sekiz yaşında ölümü (7. Ocak. 1858), yalnız dostlarını değil, düşmanlarını da ağlatmış; cenazesi binlerce insanın katıldığı muhteşem bir törenle Beyazıt'taki türbesine gömülmüştür.

Yusuf Kâmil Paşa duyulan acıyı şu tarihi söyleyerek anlatmıştır:

On iki yılda altı defa sadrı (sadrızamlığı) eyleyip teşrif,
Sadarete nihayet azm-i ukba eyledi (ahrete göçtü) eyvah!
Dem-i fevtinde (ölümü anında) gördüm, ağladım Kâmil dedim
tarih :

Reşit Paşa'yı cah-ı adne (cennete) is'ad eyleye (yüksetsin)
Allah Hicri tarih 1274).

Koca Reşit Paşa, masonluğun yontup is'ad eylediği bu ulu yurtseverlik anıtı, tarihin vefalı koynunda ölümsüzlük uykusuna dalmış bulunuyor; bu uyuyuşta, bir mabetten aldığı «nur ve ziya» ile vatan mabedini aydınlatmış olmanın derin huzuru var.

İÇ HABERLER

Mimar Sinan Muh. L. dan
Mimar Sinan Muh. L. iç yönetme-
liği hükümleri dahilinde toplantılarını
yapmaktadır. Bu toplantılarda hazır
bulunan asli ve muhabir üyeler genel-
likle Mimar Sinan dergisinde yazıma-
sı mümkün kominükasyon ve yazıları
tesbit etmektedir.

Biraderlerimizin Mimar Sinan dergisi
ile gittikçe daha fazla ilgilendiğini gör-
mek, zevkli bir müşahede konusu ol-
maktadır. Bunun bir delili de dergiye
yazı göndermek isteyen biraderlerin
sayısının yine, yavaş olmakla beraber,
gittikçe artmasıdır.

Türk Masonlarının en çok şikâyet et-
tikleri şey Masonluk üzerine türkçe ya-
zılan eserlerin pek az oluşudur. Mev-
cutların çoğu masonluk hakkında çok
yanlış ve genellikle fantezist ve hat-
ta fantastik bilgileri ihtiva etmekte-
dir. Bazı eserlerin yazarlarının mason
oldukları halde, yayınladıkları eserler-
de tam bir objektiflik içinde kalama-
dıkları anlaşılıyor.

Dünya üzerine yayılmış mason toplu-
lukları durmadan neşriyat ile meşgul
olmaktadır. Bazı memleklerin dediğine
göre masonluk üzerine neşredilen ki-
tap sayısı altmış bini bulmuştur. Li-
san bilen kardeşlerimiz bunlar arasın-
dan ciddi ve en doğru bilgileri ihtiva
eden bir kaçını tercüme ederlerse,
Türk masonluğuna büyük hizmet et-
miş olacaklardır.

Mimar Sinan Muh. ' . L. ' . bu hususta
devamlı gayret göstermektedir. Yayın-
lamakta olduğu dergi bu nüsha ile
beşinci defa kardeşlerimizin telkiki-
ne sunulmuş oluyor. Dergi için kabul
edilen: «Türkiye hür ve kabul edilmiş
Masonları Büyük Locasının tarihi,
çağdaş ve gerçekçi açıdan araştırma
ve yayın organıdır» şeklindeki «mol-
to» su, hedefimizi tam bir açıklıkla
göstermektedir. Kardeşlerimizin bu he-
defe yönelmiş olarak masonluğu ilgi-
lendiren, masonluk hakkında doğru bil-
gileri veren yazıları bilhassa beklen-
mektedir.

Bu düşünceye uygun olarak, Mimar Si-
nan Muh. ' . L. ' . sınıf Fikret Çeltikçi

B. . tarafından dördüncü nüshasının neşri odlayısıyla muhterem localarımızın Üs. . Muh. . lerine gönderdiği mektubu aşağıda yayınlamayı yerinde bulmaktayız.

Bu mektuptaki müतालalarla bütün kardeşlerimizin ilgilenmesini bilhassa rica ederiz:

İstanbul: 6/6/1968

Muhterem Localar Üstadı

Muhteremlerine

Mimar Sinan dergisinin beşinci sayısı çıkmış ve kardeşlerimizin istifadelerine sunulmuştur. İlk nüshanın yayınlanmasından itibaren devamlı bir dikkat ve azimle daha kuvvetli ve değerli olmasını aradığımız Mimar Sinan dergisinin, bundan sonra aynı şekilde geliştirilerek mümkün olduğu kadar kemale erişmesi için gayret sarf edileceği şüphesizdir.

Mimar Sinan dergisinin alelade bir dergi olmadığı kardeşlerimizce pek iyi bilinir. Dergi masonluğa ait gerçek bilgiler, prensipler, düsturlarla, Türk masonlarının genellikle benimsediği kavramları, düşünceleri ve esasları, okuyucularına sunmağa çalışmaktadır. Bu işte her zaman olduğu gibi yine kardeşlerimizin yardımları gerekmektedir. Bu itibarla, siz üstadı muhteremlerin delâletleriyle kardeşlerimizin bizlere aşağıdaki hususlarda yardımcı olmalarını bir daha rica ediyoruz:

1. — Muhterem localarda kardeşlerimiz çok kıymetli görüşlerini irticalen veya hazırlanmış konferanslar şeklinde belirtmektedirler. Bu görüşlerin veya konferansların metnininin dergi

kâtipliğine gönderilmesini diliyoruz.

Bu metinler genel bir arşivde toplanacak ve neşri mümkün olanlar da sıra ile yayınlanacaktır.

2. — Kardeşlerimizin birçokları mason tarihine vâkıf bulunmakta veya bu konu ile ilgili çeşitli lisanlardaki eserleri okumaktadırlar. Bu kardeşlerimizin Mimar Sinan için hazırlayacakları komünikasyonlar, Mimar Sinan Muhterem Locasının üç aylık resmî toplantılarında okunabileceği gibi, dergiye de alınmaları tabiidir.

Bu gibi etütlere bilhassa ve ziyadesiyle muhtaç bulunmaktayız. Bu vesile ile hatırlatmak isteriz ki, dergide aynı konuda neşredilmiş bir etüd bulunsa bile, aynı konuda muhtelif görüşleri belirten birden fazla yayın yapmak daima öngörülmektedir.

3. — Dünya masonlarının neşriyatından yapılacak tercümele de dergimiz için önem taşımaktadır. Lisan bilen kardeşlerimizin okudukları eserlerden veya yabancı obediyansların dergilerinden yapacakları tercümeleri de aynı suretle beklemekteyiz.

4. — Mason tarihinde ün yapmış büyük masonlardan en az birisinin hayatını dergimizde neşretmekteyiz, Türk veya yabancı memleket obediyanslarının tanınmış ve insanlığa büyük hizmetlerde bulunmuş, büyük masonlarına ait kardeşlerimizin yollayabilecekleri biyografileri (özel hayat ile masonik hüviyet üzerine) beklediğimizi bir kerre daha hatırlatmakta faide mü. lâhaza etmekteyiz.

Bu meyanda 1909'dan bu güne kadar büyük isim yapmış Türk masonlarının biyografilerini bilhassa beklemekteyiz.

Bu hususta da eski ve yeni kardeşlerimizle seferber etmek isteriz.

5. — Büyük locamızın son umumi heyet toplantısında Mimar Sinan dergisi ile ilgili bir temenni karara alındığı malûmlardır. Bu güne kadar dergi, ancak abone olan mahdud sayıda kardeşimizin istifadesine arz olunabilmek, bundan sonra bütün muhterem locaların âmil üyelerinin dergiyi abone olmuş telâkki edilmesi öngörülmüştür.

Bu itibarla, muhterem locanızın matrikülünde kayıtlı bulunan biraderlerin isim ve adreslerinin bir listesinin Mimar Sinan Muhterem Locası kâtipliğine gönderilmesini veya dergi nüshalarının matriküldeki aza adedine göre, locanız adına toplu olarak gönderilmesinin bildirilmesini rica ederiz.

İlk beş sayı yayınlanmış olduğu cihetle, bundan sonraki 1968 yılı yayınları için, (müteakip üç sayı için) gönderilecek listenizdeki Birader sayısı kadar 15 Liranın Muhterem Locanız Hazinesince :

A) — Yapı ve Kredi Bankası Beyoğlu şubesi nezdindeki 2148/70 numaralı hesaba veya

B) — Dergi sahip ve nâşiri

Fuat Ramazanoğlu

Nuruzya sokak No. 25
Beyoğlu - İSTANBUL

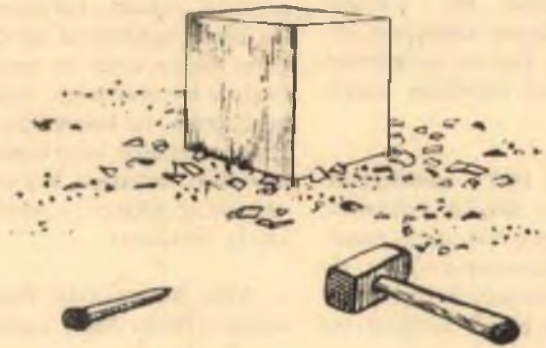
ad ve adresine gönderilmesini rica ederiz.

Geçen devrede abone kaydolmamış kardeşlerimiz için de, ilk sayıdan itibaren dört nüsha dergi gönderilebilir. Arzu edildiği takdirde, bu maksatla, evvelce abone olmamış biraderlerin sayısı kadar 15 lira gönderilmesi halinde kitaplığımızdan kendilerine bu ilk dört nüsha toplu olarak gönderilecektir.

Yukarıda arz olunan hususlarda bizlere yardımcı olmanızı, siz Üstadı Muhteremden bir kerre daha rica ederiz.

Localarımızın tatile girmiş olması cihetle en kısa zamanda cevap alabilmek ümidiyle ve en samimi hislerimizle kardeşçe selâm ve sevgilerimizi sunarız.

MİMAR SİNAN MUH. . . LO. . . Sİ
Mu. . . Sel. . . ile
Kâtip
FİKRET ÇELTİKÇİ

DIŞ HABERLER

— İsviçre'de her memlekettten gelen yurtsuz öksüzler için kurulmuş olan Pestalozzi köyünde, Alpina Büyük Locası tarafından tesis olunan ikinci büyük «Gençler Evi» şubat 1968'de yurt idarecilerine törenle teslim edilmiştir.

— Yine Alpina Büyük Locasına mensup Busel vadisindeki üç loca tarafından tesis edilmiş, 78 tek, 13 çift odalı «Humanitas» isimli ihtiyarlar yurdu, şubat 1968 tarihinde milli ve mahalli otoritelerin de huzuru ile açılmış ve hizmete konmuştur.

— Almanya Büyük Locasına mensup Hameln'de «Zur Königlichen Eiche» (Şahane Meşe) locasının 20 Ocak 1968 tarihli resmi celcesinde, Friedrich Danne isimli 21 yaşındaki bir haricinin tekrisi yapılmıştır. Bu tekrisin özelliği, Friedrich Danne Biraderin, dededen evlâda, aynı locada nuruziyaya kavuşturulan beşinci kuşaktan oluşudur.

— 24 - 29 Haziran 1967 tarihlerinde Londra'da, İngiltere Büyük Locasının kuruluşunun 250 nci yıldönümü muazzam törenlerle kutlanmıştır. Bu törenlerde, 104 muntazam büyük locanın büyük üstatları, büyük kâtipleri ve

bir çok eski büyük vazifelleri ile dünya kardeşlik halkasının mümtaz temsilcileri eşleri ile birlikte hazır bulunmuşlardır. 27 Haziran 1967 günü, 6500 biraderin huzurunda, yeni büyük üstad Duke of Kent'in usulü dairesinde is'ad töreni yapılmış, ve bu yeni büyük üstat, iki diz üstüne çökerek, ant içtikten sonra, St. James sarayında yapılan çok parlak bir kabul töreninde tebrikleri kabul etmiştir.

— Almanya Büyük Locasının 1966 senesinden beri verdiği edebiyat ödülünü, 1968 yılında Erich Köstner kazanmış, ve ödül Almanya Büyük Locasının 25.6.1968 tarihinde Kassel'deki konvan toplantısında sonra mason olmayan yazara verilmiştir. Moralist bir yazar olan Köstner'e bu ödülün verilmesinin sebebi, yazılarında «hürriyetin insan haklarının en önemlisi olduğunu, insan onur ve şerefliğin hayatın başlıca korunulmağa değer varlık bulunduğunu, ve insanların hürriyeti, bilhassa düşünce ve yazma hürriyetini hayatları bahasına korumak mecburiyetinde olduklarını» yılmadan müdafaa etmiş olmasıdır.

— Yine Almanya'da, Bremen Radyosunun «Tütün keyfi saatı» isimli 9 Şu-

bat 1968 tarihli programında, masonluğa karşı yapılan haksız suçlamalar konusunda, çeşitli meslek ve fikir sahipleri ile Almanya Büyük Locası temsilcileri arasında bir açık oturum yapılmıştır. Masonluğa karşı hasmâne düşünceleriyle tanınmış bir çok düşünür, bu oturumun, yanlışları düzeltmeğe yaradığını belirtmişler, ve masonluğun her açıdan hakikârına anlatılmasını temenni etmişlerdir.

— Hindistan Büyük Üstadı Boghila C. Shah'ın 75. yaşı büyük masonluk bir törenle kutlanmıştır.

— Türkiye Büyük Locası ile, kuruluş-
taki ve sonra da yönetimdeki benzerlik yüzünden kader birliği halinde bulunan Belçika Masonluğu, bundan bir kaç sene evvel eski hatalı tertipleri bırakarak Grande Loge de Belgique (Belçika Büyük Locası) unvanlı yeni bir teşekkül halinde çalışmaya başla-

mıştır. Bu islahata neden lüzum görüldüğü, «Pourquol une Grande Loge de Belgique (Neden bir Belçika Büyük Locası)? Unvanı ile yayınlanan bir kitapta anlatılmaktadır. Bu kitabı takdim eden Belçika büyük üstadı, önsözünde şöyle demektedir: «Belçika Büyük Locası, dünyadaki muntazam masonluk yolunu seçmiş, ve bu yolu izlemeğe karar vermiştir. Hakkımız olan bu durumu devamlı kılmak, büyük locanın isteğine ve kararına münhasır değildir, her birimiz masonluk ve insanlık alanında palyarımıza düşeni yapmak suretiyle hakikatı bulabiliriz».

— Connecticut Büyük Locasının yayınladığı «Square and Compass» dergisinin Ocak 1968 tarihli nüshasından: «Roma Büyük Locası Büyük Üstadı, 1873 senesi konvansında, büyük locaya karşı vaki yeminini ihlâlinden ötürü, Giovanni Maria Mastal-Ferretti (o tarihte Papa Pius IX) braderi masonluktan ihraç etmiştir.

(☆)

**Bir kavme olan
kin ve düşmanlığınız,
adalet icra etmenize mâni olmasın.**

Kuran'ı Kerim'den

(1968 List of Lodges)
Adlı kitaptan

Muntazam Büyük Localar

Avrupa Kıt'ası :

	Loca Sayısı	Üye Sayısı
(*) Almanya	372	20.321
(*) Avusturya	21	980
(*) Belçika	23	—
Danimarka	26	—
Finlandiya	49	1.900
(*) Fransa, Millî	100	—
(*) Hollanda	117	6.798
İngiltere	7.326	600.000
İrlanda	877	—
(*) İskoçya	1.400	—
(*) İsveçre	45	3.186
İsveç	56	—
(*) İsveçre	45	3.186
İzlanda	8	1.109
Norveç	26	15.405
Yunanistan	56	—
Toplam	8547	652.885

Asya Kıt'ası :

(*) Filipin Adaları	147	11.723
(*) Hindistan	180	9.480
(*) İsrail	60	3.600
(*) Japonya	20	4.690
Toplam	407	29.493

Afrika Kıt'ası :

(*) Güney Afrika	+ 97	+ 4.251
------------------------	------	---------

(*) İşaretli Büyük Localar, Türkiye Büyük Locası ile tanışmaktadır.

Avustralya Kıt'ası :

	Loca sayısı	Üye sayısı
New South Wales	914	112.726
New Zealand	432	45.988
Queesland	475	36.615
Touth Australia	210	25.332
Tasmania	77	8.812
Victoria	824	108.812
Western Australia	320	20.459
Toplam	3252	358.744

Amerika Kıt'ası :

a. — Güney Amerika :

(*) Arjantin	83	6.796
(*) Bolivya		
(*) Ekvator	7	818
(*) Kolombiya (Baranquilla) ...	10	1.272
(*) Kolombiya (Kartagena) ...	9	
(*) Peru	80	
(*) Şili	124	
(*) Venezuela	70	

b. — Orta Amerika :

(*) Kostarika	9	405
(*) Dominik Cumhuriyeti	20	
(*) Guatemala	21	670
(*) Meksika - York By. Loca ...	8	620
(*) Panama	10	
(*) Portoriko	68	5.557
(*) Sansalvador «Cuscatlan» +	8	+

	Loca sayısı	Üye sayısı
c. — Kuzey Amerika :		
(*) Alabama	437	74.519
(*) Arizona	61	13.736
(*) Arkansas	378	52.898
(*) California	714	241.480
(*) Colorado	170	45.902
(*) Delaware	29	9.205
(*) Dstrct. of Columbia	50	19.174
(*) Florida	315	74.697
(*) Georgia	475	97.020
Idaho	85	14.125
(*) Illinois	861	209.285
(*) Indiana	549	177.407
(*) Iowa	533	86.436
(*) Kansas	427	91.842
(*) Kentucky	471	100.169
(*) Louisiana	285	51.176
Maine	208	46.095
(*) Maryland	125	47.806
(*) Massachusetts	349	129.089
(*) Michigan	541	164.214
(*) Minnesota	285	65.123
(*) Mississippi	310	49.983
(*) Missouri	590	115.968
(*) Montana	142	23.529
(*) Nebraska	268	43.969
(*) Nevada	35	7.283
(*) New Hampshire	82	16.907
(*) New Jersey	285	100.148
(*) New Mexico	65	15.088
(*) New York	1048	268.285
(*) North Carolina	376	65.963
(*) North Dakota	118	12.673

(*) Ohio	677	270.746
(*) Oklahoma	367	80.075
(*) Oregon	192	40.774
(*) Pennsylvania	509	252.000
(*) Rhode Island	47	17.598
(*) South Carolina	316	62.388
(*) South Dakota	162	18.536
(*) Tennessee	389	93.414
(*) Texas	973	241.706
(*) Vermont	101	16.786
(*) Virginia	345	71.294
(*) Washington, State of	286	64.529
(*) West Virginia	162	47.477
(*) Wisconsin	299	56.568
(*) Wyoming	+ 55	+ 12.694
	<hr/>	<hr/>
Toplam	16.074	3.893.917

Kanada :

Alberta	161	18.828
British Columbia	167	26.525
Canada (Ontario)	633	130.228
Manitoba	121	15.378
New Brinswick	48	8.418
(*) Nova Scotia	117	13.342
Prince Edward Island	17	1.477
Quebec	111	16.757
(*) Saskatchewan	+ 200	+ 16.242
	<hr/>	<hr/>
Toplam	1575	274.195
	<hr/>	<hr/>
Genel Toplam	29.952	5.186.485

(☆)

Mimar Sinan

Kitaplık ve arşivi kuruldu

Kardeşlerimizden, kurulmuş olan kitaplık ve arşiv servisimiz için ellerinde bulunan ve Mimar Sinan Muh. . . L. . . sına vermek veya emanet etmek isteyecekleri masonluğumuzu ilgilendiren resim, broşür, kupür ve kitapları memnuniyetle beklediğimizi bildiririz.

Mimar Sinan Muh. . . L. . .

*Esir
bir kişinin kuludur,
haris ise
istifade edeceğini ümit ettiği
bütün insanların kuludur.*

La Bruyère

*(Short Translations Of Some Articles
Printed In This Issue*

Message of the Grand Master

My Brethren, (p. 4)

When we look back on the labors of the last year, we see many happy events, both material as well as spiritual. I see no need to repeat here what my Brethren know anyway, and will limit myself on fulfilling a debt of gratitude.

All three of our District Lodges are launched on a great endeavor of construction. At present the Istanbul District is trying to repair the newly acquired building and to bring it into condition to meet the requirements of the day. The building in Izmir, at the foundation laying of which I assisted with happiness, is making progress, and will probably be finished by the beginning of our year of labor, through the efforts and endeavors of our Brethren of Izmir. In Ankara also construction activity is about to start.

There may be some that will look upon all these as ordinary building activities, but it will be seen after a little thought that they have an almost symbolical significance. These activities indicate that we have attained the state at last of giving thought to building our home, and that, in spite of everything, of ignorance, of bad intents, and of the onslaught of passions, Turkish Freemasonry has not lost even an atom of its power to survive. It may be that future Masonic generations will perhaps consider these buildings small and inadequate to meet the needs of that day, and that they will tear them down and put up more beautiful and magnificent buildings, but I do not think they will ever forget those who, at the cost of supreme efforts and despite the great lack of means, have created these homes of love and of brotherhood.

I wish to express my eternal thanks to these beloved Brethren, both on my behalf as well as yours.

Hayrullah ÖRS

On Love (p. 6)

Everything loved is considered beautiful, sacrifices are made for it, continuity is looked for in love, and efforts for its ensurance are made.

Love is the interest in, the attraction to, and the symphathy for a thing or a person.

The ordinary humain being loves himself above all other things and persons. This egoistical attitude is something completely in conformity with human nature, but it hurts others. The person, who loves nobody but himself, remains alone in the community. He, who knows or has learned to love others without expecting anything in return, thus frees himself from loneliness.

Love is the most powerful and equally the most beautiful factor of togetherness. Great successes are reserved for people who are tied to each other with love.

If the feeling of mutual love, which is one of the conditions of living in peace and quiet in communities, could be spread to cover the whole world, the attinment of eternal peace and quiet would stop being an impossible ideal.

This difficult job will perhaps be one day accomplished through the efforts of idealists. This should be striven and worked for. Just as it is in the case of the perfect ashlar brought to the building of the ideal temple, one should not tire, desist, and ever turn back from efforts directed at the good, the true, and the beautiful for ensuring love of humanity.

On Regularity (p. 7)

by Nafiz EKEMEN

In the eyes of Freemasonry, man is a citizen of free will and free thought, who has been cleansed of all bigotry and of vain ideas, and who knows how to look for his own faults and tries to correct them. Since it further believes that such a person can be

raised and developed only in communities that hold to the aim of freedom, Freemasonry is the pioneer and protector of democracy. All the history of mankind shows that in all guided administrations and regimes, no matter whether of the right or of the left, Freemasonry has always been considered the principal enemy to be destroyed. Although every Mason is free and even obliged as a free citizen to hold to any political creed he likes and to work for its realization, Freemasonry as an organization does not support any political idea, engages in no political activity, and as far as religion is concerned, demands only that its members belong to a religion, fear God, keep their consciences clean and take their oaths on Sacred Books.

What Freemasonry rejects is that individuals, under the influence of this or that difference in political and religious thought, should force acceptance of their ideas or others.

Sometimes people of illwill, who do not know what Freemasonry is, but especially those that consider the fire of freedom and love, spread by Freemasonry, contrary to their own dark views, try to accuse Freemasonry of irrelegion and of being influenced by foreign instruction. This, of course, is utter nonsense.

Furthermore, Freemasonry demands that its members respect the laws of their land unconditionally. No Masonic organization performs illegal acts, and immediately expels any member that does, and although Freemasonry is universal, no Masonic authority can issue orders to another, nor accept such orders.

It is only Masonic organizations, respecting these conditions and provisions venerably, that are regular.

Of the 105 Masonic authorities in the world today, we now have such mutual recognition of regularity with 76, thus bringing together millions of people with the same human ideals, and linked by bonds of love and brotherhood. That is why Turkish Freemasonry is proud to be an organization that creates a world-wide recognition of the fact that our dear fatherland supports freedom and democracy.

Powers of the Grand Master (p. 10)

by Macit ERBUDAK

Even in the most democratic countries of Europe, the widest powers are recognized for the Grand Master who heads the Grand Lodge. However, since for a time Freemasonry in Turkey was under the hegemony of the 30-degree Scottish rite, no harm was seen in limiting the powers of the Grand Master which action was also in conformity with the concept of freedom in that period.

But gradually, as Turkish Freemasonry began to observe the differences in Western Masonry, an awakening and a reaction set in, which gave forth a spark that rapidly spread into quite a great conflagration, as a result of which Turkish Freemasonry broke its shell and began to open its doors to the world.

However, this led to an undesirable development. Driven by this new fierce word of «freedom», some of the Turkish Masons began to deny the spiritual side, and to claim that, since man could shape his own destiny, there was no need to take refuge in a Supreme Being.

We, too, believe that man does shape his own destiny to a certain degree, but the basic condition of recognition by regular Freemasonry is the principle of belief in an «Immaterial Divine Being.» It is on account of this metaphysical principle that World Freemasonry as well as the 33-Degree High Council of the Scottish Rite split into two.

Let us now try to review the powers of the Grand Master according to Art. 18 of the valid Constitutions of the Grand Lodge of Turkey. The Grand Master is the protector of the old order, customs and traditions, and the owner of the powers and privileges granted by these. (The said powers and privileges are however not specified.)

He does have the right to preside over all lodges, gatherings, committees, and commissions. He can inspect the organization in every respect, and investigate and study complaints. He also takes

and implements all temporary measures he deems necessary, submitting these later to the Grand Lodge.

Art. 11 of the Constitutions of the Grand Lodge of Austria also grants the following powers to the Grand Master: (1) Recognition of exemptions, (2) Objection to initiations, (3) Approval of the elected Worshipful Masters, (4) Permit Lodges to hold open-air meetings, (5) Veto decisions by the Grand Council and the Grand Communications.

Upon veto by the Grand Master implementation of decisions are postponed. The Grand Master is under the obligation of communicating his veto within 8 days as of the submission of the decision affidavit to him, and of convening the Grand Communication within 30 days thereof. If the Communication insists on supporting the decisions taken, the Grand Master has recourse to a referendum within 30 days, or else is considered as having withdrawn his veto.

Thoughts on the Concept of «Justice» (p. 49)

by Fikret ÇELTİKÇİ

The author examines various definitions and decides that the best one is «respect for the rights of others.»

He goes on to point out there is no such concept among living creatures outside of man. These creatures consider all and everything as their own, and will fight fiercely to implement this, thus reducing right to might.

In his first phases man too was the same. But with time, the concept of justice developed parallel with Man's own development. However, it cannot be said that the concept of justice is evenly distributed in all the communities of the world.

The complete adherence of modern man to the bases of justice in their full sense depends very closely on the cultural level. It is only in the societies, where culture is evenly spread among all individuals, that the concept of justice can approach the ideal.

As society changes, the moral law changes with it, and forbidding certain actions does not seem to help, as proved by all the Sacred Books. Therefore the realization of justice does not come about despite all bans. The only solution is the perfection of man. Sociological observations indicate that in communities, that develop in the right direction, there is no need for too many bans in order to realize justice.

Living in communities necessitates a certain order, that can be called a «social contract», and this naturally shows wide variations not only in different nations but even within different sections of the same nation.

This is even more difficult in the case of moral values, because it is comparatively easier to establish certain basic rules in the case of material values. And as modern history has shown, man can easily slip back into the barbarity and cruelty of the Middle Ages.

It is, however, no longer possible for him to remain in that darkness because of the level of knowledge that has been attained. But man's way back to the Eden, from which he was banished, is going to be long and painful.

It is important to point out that one of the factors in the realization of justice is the love and sympathy between men, resulting in mercy which must temper justice. In the measure that this love and sympathy grows, conflicts between individuals decrease. God did not endow man with the concept of justice at his creation, but He did give him the feeling of love, by which man can learn to respect the rights of his fellowmen.

It is a matter of education mostly. It is therefore necessary above all else to make room for tolerance in the largest measure in the field of opinion and conviction, and not to give way to subjective ideas that cannot be proved, or to dogmatic attitudes that conform to the views benefits of certain people.

Certain Definitions (p. 30)

by Raşit TEMEL

The author attempts definitions of certain words used in Freemasonry.

1. «Moderation» is defined as the limitation of our loves and passions.
2. «Foresight» is defined as the regulation of our life and actions as dictated by our judgment.
3. «Fortitude» is defined as the power to support pain, misfortune, and danger in cases where these are unavoidable.
4. «Justice» is defined as the standard of meting justice to all, without any differentiation.
5. «Brotherly Love» is defined as considering all human beings as a family, whether they be poor or rich, high or low.
6. «Quietude» is defined as the duty of all men to console the afflicted and bring them to calmness.
7. «Rectitude» is defined as a divine duty and the foundation of all virtues.
8. «Tolerance» is defined as the great patience with which ideas and opinions opposite to one's own are supported.
9. «Symbolism» is defined as the words used in conversation from heart to heart, in opposition to the usual one that goes from brain to brain.
10. «The Lodge» is defined as the symbol of the world, but a world different from the one we live in, outside the Lodge, and still a part of it.

Obligations — Old Charges of the 1723

Constitutions (p. 35)

by **Fikret ÇELTİKÇİ**

(This is a continuation of a series on Masonic History.)

The author traces the evolution of the Obligations and Old Charges in the Anderson Constitutions, indicates their nature and derivation, and comments on their universality and place in World Freemasonry.

He then goes on to give the translations on the five charges that follow the first.

Masonic Thought and Art (p. 55)

by **Coşkun ERKAL**

The author draws parallels between the Mason «Building his Temple» and the artists that have created during all the ages, and claims that both are engaged in is the search for truth.

He then proceeds to trace the developments of the human embryo in the womb, and shows how all the phases of previous developments, that took place in the evolution of millions of years, are repeated at tremendous speed and with very short intervals in the pre-birth development of the embryo.

He concludes by stating that it is not within man's power of thought today to decide whether or not any further changes will take place in man, or as to what shape such changes might take.

POP ev hanımlarına şükran borcunu ödüyor. Kısa zamanda POP çamaşır tozuna hanımlarımızın gösterdikleri büyük rağbet dolayısıyla şimdi POP kutularına çoraptan mendile kadar ev hanımlarının işine yarıyacak değerli hediyeler rasgele serpiştirilmiştir. Şimdi POP kullanan çifte kazançlıdır. Çünkü POP memleketimizin yegâne deterjan fabrikasında hazırlanan en kudretli ve hakikî çamaşır tozudur. Üstelik POP ikramiyelidir.

süperaktif çamaşır tozu

gene hediye dağıtıyor

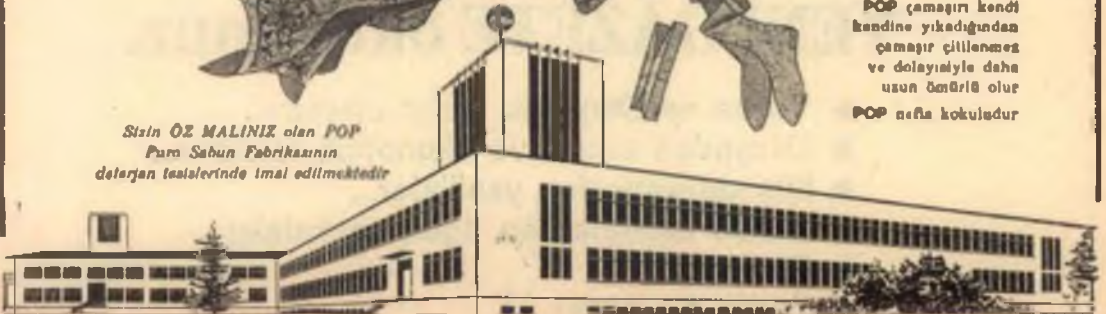
POP rendelenmiş
sabun olmadığından
çamaşırda yağ
koku bırakmaz

POP 3 misli
daha kudretlidir

POP çamaşırı kendi
kendine yıkadığından
çamaşır çililenmez
ve dolayısıyla daha
uzun ömürlü olur

POP nefis kokuludur

Sizin ÖZ MALINIZ olan POP
Pam Sabun Fabrikasının
deterjan tesislerinde imal edilmektedir

Kendi dünyanızla ilgili haberler için...

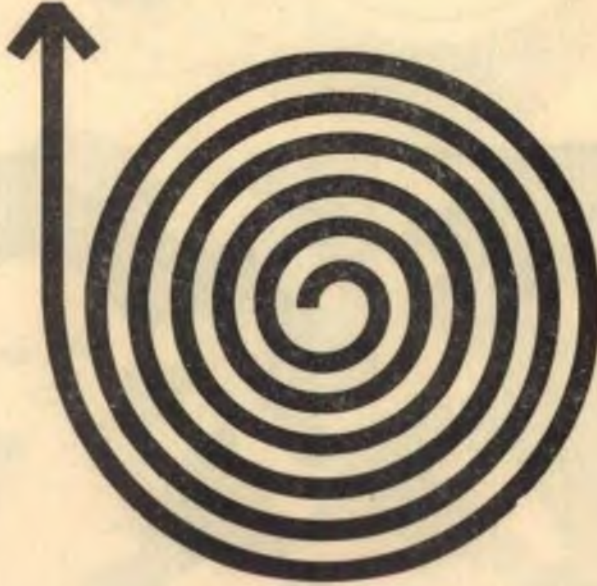

YENİ GAZETE okuyunuz.

- Yurtta ve Dünyada sanat olayları...
- Dünyadan siyasî ve ekonomik tefsirler...
- İlim dünyasından yenilikler...
- Yetkili kalemlerden ilginç makaleler...
- Spor ve,
- Temiz bir baskı.

Devamlı olarak

Gelişen imalât Gelişen kalite Gelişen servis

Kendi sâhasında Türkiyenin en güçlü ve modern teşkilâtını kurarak 11 yıldanberi çeşitli elektrikli ev aletleri imal eden ARÇELİK, kalitesini geliştirmiş, fiyatlarını indirmiş ve böylece kaliteli mamullerinin uygun fiyatlara satın alınabilme imkânını halkımıza sağlamıştır.

Diğer taraftan memleket çapındaki ARÇELİK Servisi, Arçelik sahiplerinin her türlü bakım ve parça ihtiyacını anında karşılayarak Arçelik mamullerinden azami randıman almanızı sağlamaktadır. Eskiden vitrinlerde seyredilen mamuller şimdi Arçelik sayesinde en mütevazı Türk yuvasında dahi sevinçle kullanılıyor...

Türk halkının mutluluğunu sağlıyor

ARÇELİK

Hergün dünden ilerde

YAZIN
FAZLA
GÜNEŞTE
DURMAKTAN
İLERİ GELEN
BAŞ
AĞRILARINA
KARŞI

OPON

fa y d a l ı d ır

OPON, baş, diş, adale, sinir, lumbago ve romatizma ağrılarını teskin eder

OPON, bayanların muayyen zamanlardaki sancılarında başarı ile kullanılır

OPON, günde 6 tablete kadar alınabilir

Fiati **4** Liradır.